

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ
ТА СПОРТУ УКРАЇНИ

Чернігівський національний педагогічний
університет імені Т. Г. Шевченка

Жара Г. І.

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ОСНОВ ЗДОРОВ'Я

*Практикум для студентів педагогічних
вищих навчальних закладів*

Чернігів
2011

УДК 37.091.12:574.2

ББК Ц69р30

Ж 34

Рецензенти:

Бондар В. І. – доктор педагогічних наук, професор,
академік АПН України,
директор Інституту педагогіки і психології
Національного педагогічного університету
ім. М. П. Драгоманова;

Страшко С. В. – кандидат біологічних наук, професор,
завідувач кафедри медико-біологічних і
валеологічних основ охорони життя та
здоров'я Національного педагогічного
університету ім. М. П. Драгоманова.

Жара Г. І.

Ж 34 **Методика навчання основ здоров'я:** Практикум для
студентів педагогічних ВНЗ / Жара Г. І. – Чернігів : ЧНПУ
імені Т. Г. Шевченка, 2011. – 140 с.

ISBN

ББК Ц69р30

УДК 37.091.12:574.2

Посібник призначений для проведення практичних занять з
дисципліни „Методика навчання основ здоров'я” („Методика
викладання валеології”).

Розрахований на студентів педагогічних вищих навчальних
закладів, які навчаються за спеціальністю або спеціалізацією
„основи здоров'я” („валеологія”).

ISBN

© Г. І. Жара, 2011

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	8
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1	
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ОСНОВ ЗДОРОВ'Я	9
Практична робота № 1 НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ І БЕЗПЕЧНОЇ ПОВЕДІНКИ У ДІТЕЙ ТА ПІДЛІТКІВ ЧЕРЕЗ СИСТЕМУ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	9
Практична робота № 2 АКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ. НАВЧАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ НА ЗАСАДАХ РОЗВИТКУ ВІДПОВІДНИХ НАВИЧОК	31
Практична робота № 3 ОСОБИСТІСТЬ ВЧИТЕЛЯ ОСНОВ ЗДОРОВ'Я	38
Практична робота № 4 СТРУКТУРА ТА ЗМІСТ НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМ З ОСНОВ ЗДОРОВ'Я ТА ОСНОВ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ ЗА 12-ТИБАЛЬНОЮ СИСТЕМОЮ	41
Практична робота № 5 ПЛАНУВАННЯ РОБОТИ ВЧИТЕЛЯ ОСНОВ ЗДОРОВ'Я. СКЛАДАННЯ КАЛЕНДАРНОГО ТА ПОУРОЧНОГО ПЛАНІВ	44
Практична робота № 6 СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОГО ЗАНЯТТЯ З ОСНОВ ЗДОРОВ'Я. СКЛАДАННЯ СТРУКТУРНОГО ПЛАНУ ТА ПЛАНУ-КОНСПЕКТУ УРОКУ ЗАСВОЄННЯ НОВИХ ЗНАНЬ	46
Практична робота № 7 ТИПИ УРОКІВ З ОСНОВ ЗДОРОВ'Я ТА ЇХ СТРУКТУРА	49
Практична робота № 8 МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ ТРЕНІНГОВИХ ЗАНЯТЬ	54
Практична робота № 9 АНАЛІЗ ПІДРУЧНИКІВ ТА НАВЧАЛЬНИХ ПОСІБНИКІВ З ОСНОВ ЗДОРОВ'Я, ОБЖД ТА ВАЛЕОЛОГІЇ	56

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2

ЗМІСТ ОСВІТИ ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ОКРЕМИХ ТЕМ

З ПРЕДМЕТА „ОСНОВИ ЗДОРОВ'Я”	59
Практична робота № 10 МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ОСНОВ ЗДОРОВ'Я У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ. МЕТОДИЧНА РОЗРОБКА НАВЧАЛЬНОГО ЗАНЯТТЯ ДЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ	59
Практична робота № 11 АНАЛІЗ УРОКІВ ОСНОВ ЗДОРОВ'Я У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ	62
Практична робота № 12 МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТЬ З ПРОФІЛАКТИКИ ЙОДОДЕФІЦИТУ	68
Практична робота № 13 ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ТА СТРУКТУРИ НАВЧАЛЬНОГО ЗАНЯТТЯ З ОСНОВ ЗДОРОВ'Я В ОСНОВНІЙ ШКОЛІ. МЕТОДИЧНА РОЗРОБКА НАВЧАЛЬНОГО ЗАНЯТТЯ	70
Практична робота № 14 АНАЛІЗ УРОКУ ОСНОВ ЗДОРОВ'Я В ОСНОВНІЙ ШКОЛІ	79
Практична робота № 15 МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ НАВЧАЛЬНИХ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ЩОДО ВИВЧЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ПОКАЗНИКІВ ФІЗИЧНОГО ЗДОРОВ'Я, РОЗРОБЛЕННЯ ПАСПОРТА ЗДОРОВ'Я ТА ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ОЗДОРОВЧОЇ ПРОГРАМИ	81
Практична робота № 16 ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ПРЕДМЕТІВ ВАЛЕОЛОГІЧНОГО СПРЯМУВАННЯ У СТАРШІЙ ШКОЛІ. МЕТОДИЧНА РОЗРОБКА ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАНЯТТЯ ОЗДОРОВЧОЇ ТЕМАТИКИ НА ОСНОВІ МІЖПРЕДМЕТНИХ ЗВ'ЯЗКІВ	83
Практична робота № 17 АНАЛІЗ УРОКІВ З ПРЕДМЕТІВ ВАЛЕОЛОГІЧНОГО СПРЯМУВАННЯ У СТАРШИХ КЛАСАХ	88
Практична робота № 18 ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ РЕПРОДУКТИВНОГО ЗДОРОВ'Я	90
Практична робота № 19 ПРОВЕДЕННЯ ТРЕНІНГОВИХ ЗАНЯТЬ З ПРОФІЛАКТИКИ ВІЛ/СНІДУ	93
Практична робота № 20 ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ОСНОВ ЗДОРОВ'Я У МАЛОКОМПЛЕКТНІЙ ШКОЛІ	99
ДОДАТКИ	102
ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК	131
ВИМОГИ до виконання самостійної роботи студентів з методики навчання основ здоров'я	138

ПЕРЕДМОВА

Шановні студенти!

Перед вами – навчальний посібник, призначений для підготовки фахівців до викладання шкільного інтегрованого курсу „Основи здоров’я” та інших предметів валеологічного спрямування (валеології, основ безпеки життєдіяльності).

Метою вивчення дисципліни є озброєння вас як майбутнього вчителя основ здоров’я технологіями навчання здорового способу життя.

Курс „Методика навчання основ здоров’я” розподілено на 2 змістові модулі:

- **Теоретичні основи методики навчання основ здоров’я;**
- **Зміст освіти та методика навчання окремих тем з предмета «Основи здоров’я».**

При вивченні **I модуля** ви ознайомитесь з:

– метою та завданнями навчальної дисципліни, методами валеопедагогічних досліджень;

– нормативно-правовою базою, яка окреслює напрями діяльності вчителя з формування здорового способу життя і безпечної поведінки у дітей та підлітків через систему загальної середньої освіти;

– формами, методами та технологіями навчання, спрямованими на формування свідомої мотивації учнів до здорового способу життя і набуття ними навичок формування, зміцнення і збереження здоров’я;

– видами, формами й методами діагностики, контролю та оцінки ефективності навчального процесу;

– вимогами, які пред’являються до особистості та методичної системи роботи вчителя основ здоров’я;

– системою організації та ефективної реалізації шкільної валеологічної освіти.

Вирішення цих завдань допоможе вам навчитись:

- ✓ аналізувати нормативно-правові документи, які регламентують роботу вчителя основ здоров'я;
- ✓ планувати власну діяльність, скласти основні документи планування роботи вчителя (календарний план, структурний план та план-конспект уроку, дидактичні та інструктивні картки);
- ✓ добирати форми та методи навчання відповідно до теми та структури уроку;
- ✓ аналізувати підручники та навчальні посібники з основ здоров'я.

При вивченні **II модуля** ви познайомитесь зі:

- змістом та структурою освіти з основ здоров'я на різних етапах вивчення предметів валеологічного спрямування (дошкільна, початкова освіта, основна та старша школа), відображенням актуальних проблем здоров'я дітей та підлітків у навчальних програмах предметів валеологічного спрямування;
- особливостями валеологічної роботи з дорослим населенням та людьми з обмеженими можливостями;
- функціями та значенням міжпредметних зв'язків основ здоров'я з іншими природничими курсами як теоретичним підґрунтям для засвоєння валеологічних знань, формування культури здоров'я учнів, джерелом додаткових засобів навчання основ здоров'я;
- принципами, методикою формування та характером розвитку валеологічних понять; їх класифікацією та змістом;
- формами та методами оцінки сформованості валеологічного світогляду випускника школи.

Вирішення цих завдань забезпечить формування умінь:

- ✓ володіти основними методами валеологічної роботи у дитячих дошкільних закладах, методиками навчання основ здоров'я у початкових класах, основній та старшій школі;
- ✓ володіти методикою організації та проведення тренінгових занять валеологічної тематики;
- ✓ аналізувати навчальні заняття з основ здоров'я за схемою;
- ✓ давати оцінку навчальним заняттям з позиції їх здоров'язберігаючого ефекту та валеологічної цілісності;

- ✓ здійснювати самоаналіз проведеного уроку з основ здоров'я;
- ✓ розробляти моделі організації роботи з основ здоров'я для учнів з особливими потребами; моделі організації валеологічної служби у конкретному навчальному закладі.

Посібник містить 20 методичних розробок до практичних робіт. У структурі кожної роботи виділяється тема, мета; теоретична та практична частини із завданнями до них; контрольні запитання; рекомендована література.

У додатках ви знайдете узагальнюючі схеми до занять, допоміжний матеріал до уроків, приклади інструктивних карток тощо.

У кінці посібника розміщений термінологічний словник, за допомогою якого ви зможете більш повно зрозуміти матеріал, який вивчається, самостійно узагальнити знання з окремих розділів та тем, підготуватись до підсумкового тестування.

Бажаємо вам міцного здоров'я та успіхів у здобутті шанованої професії – ВЧИТЕЛЯ!

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

АПН	академія педагогічних наук
БЖД	безпека життєдіяльності
ВІЛ	вірус імунодефіциту людини
ВНЗ	вищий навчальний заклад
ВООЗ	Всесвітня організація охорони здоров'я
ЗНЗ	загальноосвітній навчальний заклад
ЗОШ	загальноосвітня школа
ЗСЖ	здоровий спосіб життя
ІПСШ	інфекції, що передаються статевим шляхом
КМУ	Кабінет Міністрів України
МОН	Міністерство освіти і науки
МОЗ	Міністерство охорони здоров'я
МПЗ	міжпредметні зв'язки
ОБЖД	„Основи безпеки життєдіяльності”
ОЗ	„Основи здоров'я”
СНІД	синдром набутого імунодефіциту

Змістовий модуль 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ОСНОВ ЗДОРОВ'Я

Практичне заняття № 1

Тема. НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ І БЕЗПЕЧНОЇ ПОВЕДІНКИ У ДІТЕЙ ТА ПІДЛІТКІВ ЧЕРЕЗ СИСТЕМУ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Мета:

- 1) Познайомитись з основними нормативно-правовими документами, які забезпечують шкільну освіту в галузі формування здорового способу життя та безпеки життєдіяльності.
- 2) Розвивати вміння аналізувати законодавчі акти та виробляти власні судження з окремих питань нормативно-правової бази шкільної валеологічної освіти.
- 3) Формувати систему світоглядних зв'язків між змістом законодавчих актів з ОЗ, БЖ та ЗСЖ й освітньою діяльністю школи у цих напрямках.

Теоретична частина

Завдання:

1. Пригадайте нормативні документи, які регламентують роботу вчителя. Які з них є загальними, а які стосуються саме вашої спеціалізації?
2. ГРУПОВА РОБОТА. Познайомтеся з основними програмами, проектами, законами, концепціями, що визначають напрямки роботи у галузі формування здорового способу життя.
3. Законспекуйте основні положення документів А, Б, Д, Е, З, И, Л (за доповідями груп).

НОРМАТИВНІ ДОКУМЕНТИ ЩОДО ФОРМУВАННЯ ОСНОВ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ

А. КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ

*прийнято на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.96 року
(витяг)*

Розділ I. Загальні засади.

Стаття 3. Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.

Розділ II. Права, свободи та обов'язки людини і громадянина.

Стаття 27. Кожна людина має невід'ємне право на життя.

Кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань.

Стаття 49. Кожен має право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування.

Охорона здоров'я забезпечується державним фінансуванням відповідних соціально-економічних, медико-санітарних і оздоровчо-профілактичних програм.

Держава дбає про розвиток фізичної культури і спорту, забезпечує санітарно-епідемічне благополуччя.

Стаття 50. Кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди.

Б. НАЦІОНАЛЬНА ДОКТРИНА РОЗВИТКУ ОСВІТИ УКРАЇНИ В ХХІ ст.

*затверджено Указом Президента України
від 17.04.02 року № 347
(витяг)*

Здоров'я нації через освіту та фізичне виховання

Державна політика у галузі освіти спрямована на забезпечення здоров'я людини в усіх її складових: духовній, соціальній, психічній, фізичній.

Пріоритетним завданням системи освіти є навчання людини відповідальному ставленню до власного здоров'я та здоров'я оточуючих як до найвищих індивідуальних і суспільних цінностей.

Це здійснюється через розвиток ефективної валеологічної освіти, повноцінне медичне обслуговування, оптимізацію режиму навчально-виховного процесу, створення екологічно сприятливого життєвого простору.

Держава спільно з громадськістю сприяє збереженню здоров'я учасників навчально-виховного процесу, залученню їх до занять фізичною культурою і спортом, недопущенню в навчальних закладах будь-яких форм насильства.

Держава сприяє розгортанню та впровадженню результатів міжгалузевих наукових досліджень з проблем зміцнення здоров'я, організації медичної допомоги дітям, учням і студентам; якісному медичному обслуговуванню працівників освіти, вихованню здорового способу життя та культури поведінки особистості.

У всіх ланках системи вітчизняної освіти засобами фізичного виховання та фізкультурно-оздоровчої роботи закладаються основи для забезпечення й розвитку фізичного, психічного, соціального і духовного здоров'я кожного члена суспільства.

Шляхи реалізації цих завдань:

використання комплексного підходу до гармонійного формування розумових і фізичних якостей особистості;

удосконалення фізичної й психологічної підготовки до подальшого активного життя і професійної діяльності на принципах, що забезпечують оздоровчу спрямованість та індивідуальність підходів;

використання різноманітних форм рухової активності та інших засобів фізичного удосконалення.

За рахунок цього досягається істотне зниження захворюваності дітей, підлітків, молоді та інших категорій населення, підвищення рівня профілактичної роботи, стимулювання в людей різного віку потягу до здорового способу життя, зменшення впливу шкідливих звичок на здоров'я дітей і молоді.

Фізичне виховання як невід'ємна складова освіти забезпечує можливість отримання кожним необхідних науково обґрунтованих знань про здоров'я і засоби його зміцнення, шляхи і засоби протидії хворобам, методики досягнення високої працездатності та довготривалої творчої активності. Держава забезпечує в системі освіти розвиток масового спорту як важливої складової виховання молоді.

В. ЗАКОН УКРАЇНИ “ПРО ЗАГАЛЬНУ СЕРЕДНЮ ОСВІТУ”

від 13.05.99 року (витяг)

Стаття 5. Завдання загальної середньої освіти.

Завданням загальної середньої освіти є:

... виховання свідомого ставлення до свого здоров'я та здоров'я інших громадян як найвищої соціальної цінності, формування гігієнічних навичок і засад здорового способу життя, збереження і зміцнення фізичного та психічного здоров'я учнів (вихованців).

Г. КОНЦЕПЦІЯ 12-РІЧНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

*затверджено на спільному засіданні колегії МОН України
та Президії АПН України 22.11.01 року (витяг)*

Основними завданнями загальноосвітньої школи є:

різнобічний розвиток індивідуальності дитини на основі виявлення її задатків і здібностей, формування ціннісних орієнтацій, задоволення інтересів і потреб;

збереження і зміцнення морального, фізичного і психічного здоров'я вихованців;

виховання школяра як людини моральної, відповідальної, людини культурної з розвиненим естетичним і етичним ставленням до навколишнього світу і самої себе.

Школа – це простір життя дитини; тут вона не готується до життя, а повноцінно живе, і тому вся діяльність навчального закладу вибудовується так, щоб сприяти становленню особистості як творця і проектувальника власного життя, гармонізації і гуманізації відносин між учнями і педагогами, школою і родиною, ґрунтуючись на ідеї самоцінності дитинства, діалогу, усвідомлення вибору особистого життєвого шляху.

Д. ЗАКОН УКРАЇНИ “ПРО ОХОРОНУ ЗДОРОВ'Я”

*від 19.11.92 року зі змінами і доповненнями, внесеними
Законом України від 03.02.93 року, Декретом Кабінету
Міністрів України № 23 від 31.12.92 року
(витяг)*

Кожна людина має природне невід'ємне і непорушне право на охорону здоров'я. Суспільство і держава відповідальні перед сучасним і майбутнім поколіннями за рівень здоров'я і збереження генофонду

народу України, забезпечують пріоритетність охорони здоров'я в діяльності держави, поліпшення умов праці, навчання, побуту і відпочинку населення, розв'язання екологічних проблем, вдосконалення медичної допомоги і запровадження здорового способу життя.

Основи законодавства України про охорону здоров'я визначають правові, організаційні, економічні та соціальні відносини у цій галузі з метою забезпечення гармонійного розвитку фізичних і духовних сил, високої працездатності і довголітнього активного життя громадян, усунення факторів, що шкідливо впливають на їхнє здоров'я, попередження і зниження захворюваності, інвалідності та смертності, поліпшення спадковості.

Стаття 6. Право на охорону здоров'я.

Кожний громадянин України має право на охорону здоров'я, що передбачає:

життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд та соціальне обслуговування і забезпечення, необхідний для підтримання здоров'я людини;

безпечне для життя і здоров'я навколишнє природне середовище; санітарно-епідемічне благополуччя території і населеного пункту, де він проживає;

безпечні і здорові умови праці, навчання, побуту та відпочинку;

участь в обговоренні проектів законодавчих актів і внесення пропозицій щодо формування державної політики в галузі охорони здоров'я;

участь в управлінні проектів здоров'я та проведення громадської експертизи з цих питань у порядку, передбаченому законодавством;

можливість об'єднання в громадські організації з метою сприяння охороні здоров'я;

правовий захист від будь-яких незаконних форм дискримінації, пов'язаних із станом здоров'я;

відшкодування заподіяної здоров'ю шкоди;

оскарження неправомірних рішень і дій працівників, закладів та органів охорони здоров'я;

можливість проведення незалежної медичної експертизи у разі незгоди громадянина з висновками державної медичної експертизи, застосування до нього заходів примусового лікування та в інших випадках, коли діями працівників охорони здоров'я можуть бути ущемлені загально визнані права людини і громадянина.

Стаття 28. Створення сприятливих для здоров'я умов праці, навчання, побуту та відпочинку.

З метою забезпечення сприятливих умов для здоров'я умов праці, навчання, побуту та відпочинку, високого рівня працездатності, профілактики травматизму і професійних захворювань, отруєнь та відвернення іншої можливої шкоди для здоров'я встановлюються єдині санітарно-гігієнічні вимоги до організації виробничих та інших процесів, пов'язаних з діяльністю людей, а також до якості машин, обладнання, будівель, споживчих товарів та інших об'єктів, які можуть мати шкідливий вплив на здоров'я. Всі державні стандарти, технічні умови і промислові зразки обов'язково погоджуються з органами охорони здоров'я в порядку, встановленому законодавством. Власники і керівники підприємств, установ і організацій зобов'язані забезпечити в їхній діяльності виконання правил техніки безпеки, виробничої санітарії та інших вимог щодо охорони праці, передбачених законодавством про працю, не допускати шкідливого впливу на здоров'я людей і навколишнє середовище. Держава забезпечує нагляд і контроль за створенням сприятливих для здоров'я умов праці, навчання, побуту і відпочинку, сприяє громадському контролю з цих питань.

Стаття 32. Сприяння здоровому способу життя населення.

Держава сприяє утвердженню здорового способу життя населення шляхом розповсюдження наукових знань з питань охорони здоров'я, організації медичного, екологічного і фізичного виховання, здійснення заходів, спрямованих на підвищення гігієнічної культури населення, створення необхідних умов, в тому числі медичного контролю, для занять фізкультурою, спортом і туризмом, розвиток мережі профілакторіїв, баз відпочинку та інших оздоровчих закладів, на боротьбу зі шкідливими для здоров'я людини звичками, встановлення системи соціально-економічного стимулювання осіб, які ведуть здоровий спосіб життя. В Україні проводиться державна політика обмеження куріння та вживання алкогольних напоїв, забороняється у будь-яких формах реклама тютюнових виробів, алкогольних напоїв та інших товарів, шкідливих для здоров'я людини. З метою запобігання шкоди здоров'ю населення забороняється проведення без спеціального дозволу Міністерства охорони здоров'я України розрахованих на масову аудиторію лікувальних сеансів та інших аналогічних їм заходів з використанням гіпнозу та інших методів психічного або біоенергетичного впливу.

Стаття 59. Піклування про зміцнення та охорону здоров'я дітей і підлітків.

Батьки зобов'язані піклуватися про здоров'я своїх дітей, їхній фізичний та духовний розвиток, ведення ними здорового способу життя. У разі порушення цього обов'язку, якщо воно завдає істотної шкоди здоров'ю дитини, винні у встановленому порядку можуть бути позбавлені батьківських прав. З метою виховання здорового молодого покоління з гармонійним розвитком фізичних і духовних сил держава забезпечує розвиток широкої мережі дитячих садків, шкіл-інтернатів, оздоровниць, таборів відпочинку та інших дитячих закладів. Дітям, які перебувають на вихованні в дитячих закладах і навчаються в школах, забезпечуються необхідні умови для збереження і зміцнення здоров'я та гігієнічного виховання. Умови навчально-трудового навантаження, а також вимоги щодо режиму проведення занять визначаються за погодженням з Міністерством охорони здоров'я України.

Стаття 62. Контроль за охороною здоров'я дітей у дитячих виховних і навчальних закладах.

Контроль за охороною здоров'я дітей та проведенням оздоровчих заходів у дитячих виховних і навчальних закладах здійснюють органи та заклади охорони здоров'я разом з органами і закладами народної освіти за участю громадських організацій.

**Е. НАЦІОНАЛЬНА ПРОГРАМА
"РЕПРОДУКТИВНЕ ЗДОРОВ'Я НАЦІЇ"
на період до 2015 року**

затверджено постановою КМУ на період до 2015 року

від 27.12.2006 року № 1849

(витяг)

Людина, її життя та здоров'я є найвищими соціальними цінностями держави, визначеними Конституцією України. Майбутнє держави обумовлюється комплексом політичних, економічних, соціальних факторів, що впливають на демографічну ситуацію та стан здоров'я населення.

Результати аналізу змін населення за останні 10-15 років свідчать про те, що Україна перебуває у стані глибокої демографічної кризи, зумовленої депопуляцією, збільшенням питомої ваги осіб похилого віку і зменшенням середньої тривалості життя. Зазначене негативно впливає на розвиток продуктивних сил, рівень добробуту людей та економічну ситуацію в державі.

Особливе занепокоєння викликає стан репродуктивного здоров'я, яке є невід'ємною складовою частиною здоров'я нації в цілому і має стратегічне значення для забезпечення сталого розвитку суспільства. Комплекс заходів, здійснених протягом останніх років у рамках Національної програми "Репродуктивне здоров'я 2001-2005" (203/2001), сприяв позитивним змінам у цій сфері. Так, створено службу планування сім'ї, підвищився рівень обізнаності населення щодо здорового способу життя, безпечної статевої поведінки, відповідального батьківства, методів профілактики непланованої вагітності, використання сучасних методів контрацепції.

Спостерігається тенденція до зменшення кількості абортів, зниження рівня материнської та дитячої смертності, однак ці показники залишаються високими і значно перевищують середньоєвропейські. Потребують розв'язання проблеми не виношування вагітності та безпліддя, що є наслідками небезпечної статевої поведінки і причиною значних репродуктивних втрат.

Такий стан справ зумовлює необхідність подальшого здійснення комплексу заходів, спрямованих на поліпшення репродуктивного здоров'я населення.

Аналіз причин виникнення проблеми

Проблеми, що виникають у сфері репродуктивного здоров'я, зумовлені:

- незадовільним соціальним становищем громадян, недостатньою увагою до ролі інституту сім'ї, збереження традиційної культури взаємовідносин у сім'ї як основної складової суспільства;

- недостатньою соціальною і правовою захищеністю у сфері праці, відсутністю належного контролю за дотриманням правил і норм охорони праці та техніки безпеки; дискримінацією жінок, особливо у сфері приватної підприємницької діяльності, що витісняє їх у низькооплачувані галузі або змушує шукати роботу в тіньовому секторі економіки чи за кордоном;

- недосконалістю нормативно-правової бази;

- смертністю чоловіків працездатного віку, що у 3,6 рази перевищує смертність жінок. Незворотні втрати чоловічого населення у репродуктивному віці позначаються на статевому співвідношенні у суспільстві, зумовлюючи наявність значної кількості одиноких жінок, неповних сімей та дітей-сиріт;

- високим рівнем материнської та малякової смертності, пов'язаним з недостатньою поінформованістю населення щодо здорового способу

життя, відповідальної статевої поведінки, планування сім'ї, сучасних стандартів профілактики, діагностики і лікування хвороб репродуктивної системи, а також недостатнім рівнем оснащення сучасним високо-технологічним обладнанням закладів охорони здоров'я та підготовки спеціалістів, що призводить до зниження якості медичної допомоги;

– незадовільним станом здоров'я вагітних жінок, що призводить до збільшення кількості ускладнень під час пологів, які спричиняють виникнення хвороб у новонароджених, а також впливають на рівень захворюваності дітей віком до 14 років та дитячої інвалідності;

– високим рівнем штучного переривання вагітності (19,1 на 1000 жінок репродуктивного віку), що впливає на фертильність і перебіг наступної вагітності та пологів. Штучне переривання вагітності і пов'язані з ним ускладнення призводять до смерті майже кожної десятої жінки;

– незадовільним станом здоров'я підлітків, негативний вплив на яке має поширення порнографії, пропаганда сексуального насильства, широке рекламування шкідливих звичок (тютюнокуріння, вживання алкоголю, наркотиків);

– високим рівнем безпліддя українських сімей, що можна віднести до прямих репродуктивних втрат;

– поширеною онкогінекологічною патологією репродуктивних органів, що є однією з основних причин смертності і призводить до втрати значної кількості молодих жінок, які не реалізували свою репродуктивну функцію;

– недостатнім рівнем матеріально-технічного забезпечення закладів охорони здоров'я, що надають послуги у сфері репродуктивного здоров'я.

Одним з основних факторів розладу репродуктивного здоров'я населення вважаються інфекційні хвороби, що передаються статевим шляхом, які в підлітковому та дорослому віці нерідко стають причиною безпліддя, невиношування вагітності, онкогінекологічної патології, а також внутрішньоутробного інфікування плода з можливими тяжкими наслідками і навіть вадами розвитку. Прямі репродуктивні втрати від невиношування вагітності щороку становлять 36-40 тис. ненароджених дітей. У зв'язку з високими темпами поширення ВІЛ-інфекції особливої важливості набуває проблема ВІЛ-інфікованих вагітних жінок, що в свою чергу пов'язана з негативною динамікою збільшення ВІЛ-інфікованих дітей.

Мета та основні завдання Програми

Мета Програми полягає у поліпшенні репродуктивного здоров'я населення як важливої складової загального здоров'я, що значно

впливає на демографічну ситуацію та забезпечення соціально-економічного розвитку країни.

Основними завданнями Програми є:

- створення умов безпечного материнства;
- формування репродуктивного здоров'я у дітей та молоді;
- удосконалення системи планування сім'ї;
- збереження репродуктивного здоров'я населення;
- забезпечення ефективного управління виконанням Програми.

Для більш ефективного розв'язання проблеми репродуктивного здоров'я визначені основні групи: діти віком до 14 років; діти підліткового віку 15-17 років; молодь у віці 18-20 років; молоді сім'ї до 35 років; вагітні жінки; жінки та чоловіки репродуктивного віку.

Пріоритетні напрями виконання Програми

Пріоритетними напрямками виконання Програми є:

у соціально-економічній сфері

– удосконалення нормативно-правової бази з питань охорони репродуктивного здоров'я сім'ї;

– пропагування сімейних цінностей, забезпечення медикосоціальної підтримки молодій сім'ї;

– охорона здоров'я соціально незахищених верств населення;

у сфері освіти

– розроблення та реалізація міжгалузевих стратегій, спрямованих на пропагування, формування і заохочення до здорового способу життя, відповідального батьківства та безпечного материнства;

– інформування населення з питань відповідального ставлення до охорони особистого здоров'я;

– проведення просвітницьких заходів з питань охорони здоров'я, пропагування здорового способу життя, планування сім'ї, зміцнення репродуктивного здоров'я населення, охорони материнства, а також профілактики онкологічних захворювань;

у сфері медицини

– забезпечення посилення профілактичної спрямованості медичних послуг щодо збереження репродуктивного здоров'я для кожної цільової групи;

– впровадження стратегії надання послуг щодо збереження репродуктивного здоров'я лікарями загальної практики та сімейними лікарями;

- забезпечення надання високоякісної медичної допомоги у сфері репродуктивного здоров'я та планування сім'ї відповідно до протоколів її надання;
- забезпечення рівних для чоловіків та жінок умов надання послуг щодо збереження репродуктивного здоров'я;
- розширення доступу до медичних послуг підлітків, а також сільського населення;
- розроблення та впровадження новітніх технологій у сфері репродуктивного здоров'я на основі висновків науково-доказової медицини;
- поліпшення матеріально-технічного забезпечення закладів охорони репродуктивного здоров'я;
- удосконалення та оптимізація системи планування сім'ї;
- розроблення стратегії з питань забезпечення населення засобами запобігання непланованій вагітності;
- створення системи підготовки сімейних лікарів і лікарів загальної практики з питань репродуктивного здоров'я та планування сім'ї;
- включення до навчальних програм переддипломної та післядипломної підготовки фахівців розділів з питань репродуктивного здоров'я і планування сім'ї;
- підвищення рівня професійної підготовки фахівців, які надають медичну допомогу у сфері репродуктивного здоров'я;
- удосконалення системи управління в закладах охорони здоров'я;
у сфері науки
проведення наукових досліджень з метою:
 - виявлення факторів та механізму впливу на збереження і поліпшення репродуктивного здоров'я;
 - проведення аналізу щодо стану захворюваності на туберкульоз органів репродуктивної системи;
у сфері управління та контролю за виконанням Програми
 - моніторинг та оцінка здійснення заходів Програми.

Очікувані результати

Виконання Програми дасть змогу: знизити рівень: материнської смертності на 20 %; анемії серед вагітних на 45 %; малюкової смертності на 20 %; гемолітичної хвороби новонароджених на 20 %; підліткової вагітності на 20 %; запальних захворювань статевих органів у підлітків 15–17 років на 20 %; штучного переривання вагітності серед підлітків 15–17 років на 20 %; штучного переривання вагітності в дорослих жінок на 20 %; захворюваності на інфекції, що

передаються статевим шляхом, на 30 %; захворюваності на гонорею серед дорослого чоловічого населення на 10 %; захворюваності на рак шийки матки на 20 %; онкологічної захворюваності молочної залози на 10 %; смертності новонароджених від синдрому дихальних розладів на 20 %; збільшити кількість дітей, які перебувають на грудному вигодовуванні до шести місяців, до 60 %; забезпечити антенатальним доглядом 98 % вагітних; довести рівень впровадження в амбулаторно-поліклінічних педіатричних закладах системи надання послуг "Клініка дружня до молоді" до 90 %; підвищити рівень використання сучасних засобів запобігання непланованій вагітності на 20 %.

Ж. МІЖГАЛУЗЕВА КОМПЛЕКСНА ПРОГРАМА "ЗДОРОВ'Я НАЦІЇ" НА 2002-2011 РОКИ

*затверджено Постановою Кабінету Міністрів України
від 10.01.02 року № 14 (витяг)*

Загальні положення

Ця Програма розроблена на виконання Указу Президента України від 8 серпня 2000 р. № 963 "Про додаткові заходи щодо поліпшення медичної допомоги населенню України" і спрямована на задоволення потреб населення в охороні його здоров'я, забезпеченні прав громадян на якісну і доступну медико-санітарну допомогу, створення умов для формування здорового способу життя.

В основу розроблення Програми покладено принципи державної політики у сфері охорони здоров'я, а також принципи Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ).

Згідно з прийнятим у 1998 році ВООЗ документом "Політика досягнення здоров'я для всіх у ХХІ столітті" усі члени Євробюро ВООЗ повинні розробити і здійснювати таку політику на державному, регіональному та місцевому рівнях за підтримкою відповідних міністерств та інших центральних органів виконавчої влади. Цим і зумовлюється необхідність розроблення Програми.

Аналіз стану здоров'я населення України та діяльності закладів охорони здоров'я свідчить про незадовільну медико-демографічну ситуацію, низьку народжуваність, зростання смертності, від'ємний природний приріст населення, скорочення середньої очікуваної тривалості життя, а також зростання поширеності хвороб.

У 1991–2000 роках чисельність населення скоротилася на 2,5 мільйона внаслідок перевищення смертності над народжуваністю. За останнє десятиліття народжуваність населення зменшилась на 35 %,

смертність збільшилась на 18,6 %. Основними причинами смертності є хвороби системи кровообігу, злоякісні новоутворення, травми та отруєння. Показники смертності від хвороб системи кровообігу в Україні найвищі серед європейських країн.

Протягом останнього десятиліття середня очікувана тривалість життя у чоловіків скоротилась на 2,4, у жінок – на 0,9 року. Різниця в тривалості життя в Україні і країнах Західної Європи становить для чоловічого населення 12,8, жіночого – 7,8 року.

У структурі захворюваності переважають хронічні неінфекційні хвороби (серцево-судинні захворювання, злоякісні новоутворення, психічні та ендокринні розлади, алергічні прояви), які характеризуються негативною динамікою.

Поширеність серцево-судинної патології збільшилась за останнє десятиліття в 1,9 рази, онкологічної патології – на 18 %, бронхіальної астми – на 35,2 %, цукрового діабету – на 10,1 %. Сьогодні в Україні кожен п'ятий житель хворіє на артеріальну гіпертензію. Зростають захворюваність і смертність від раку у зв'язку з несприятливою екологічною ситуацією та значним постарінням населення.

Незважаючи на зменшення протягом останнього десятиліття кількості травм і отруєнь, рівень їх залишається високим. Важливою проблемою є зростання захворюваності на соціально небезпечні хвороби, зокрема туберкульоз, ВІЛ/СНІД, хвороби, що передаються статевим шляхом. Захворюваність на туберкульоз збільшилась за 10 років в 1,9 рази, поширеність – на 34,3 %. Значно поширені наркологічні розлади.

Високі рівні захворюваності обумовлюють збільшення кількості інвалідів, яка становить сьогодні 2,5 млн. осіб.

Рівень санітарної культури населення країни залишається невисоким, значна його частина має шкідливі для здоров'я звички. Поширеність тютюнопаління в Україні, особливо серед працездатного населення, є однією з найбільш високих у Європі. За поширеністю тютюнопаління серед чоловіків Україна входить до першої десятки європейських країн. У максимально дітородному віці (20-39 років) палить кожна третя–четверта жінка (за 20 останніх років показник зріс у 4 рази).

Надзвичайно низьким є показник чисельності населення, яке регулярно займається фізичною культурою, – у середньому 6-8%. Залишається вкрай бідною інфраструктура та індустрія здоров'я.

Напружена екологічна та санітарно-епідемічна ситуація, що склалася в Україні останніми роками, пов'язана із забрудненням довкілля, в тому числі і джерел водопостачання, неочищеними

стічними побутовими та промисловими водами, відходами, незадовільним санітарно-комунальним станом населених пунктів, об'єктів харчування, торгівлі. Загальна маса нагромадження на території України токсичних відходів перевищує 4 млрд тон.

Погіршення стану здоров'я зумовлене, насамперед, комплексом не медичних, а соціально-економічних та екологічних чинників, недосконалим способом життя населення. Тому поліпшення здоров'я неможливе без істотних соціально-економічних змін.

Оскільки здоров'я населення є результатом діяльності не тільки галузі охорони здоров'я, а інтегральним показником успішності функціонування держави, усіх її інституцій, в основу розроблення Програми покладено міжгалузевий комплексний підхід.

3. НАЦІОНАЛЬНА ПРОГРАМА ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ГРОМАДЯН, ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ, РОЗВИТКУ ДУХОВНОСТІ ТА ЗМІЦНЕННЯ МОРАЛЬНИХ ЗАСАД СУСПІЛЬСТВА

затверджено Постановою Кабінету Міністрів України

від 15.09.99 року № 1697 (витяг)

Стан соціально-економічного, суспільно-політичного та духовно-культурного розвитку населення на межі ХХ і ХХІ століть зумовлює необхідність підвищення рівня освіченості громадян на основі надбань вітчизняної та зарубіжної психолого-педагогічної науки, передового досвіду, організації виховної роботи серед населення відповідно до сучасних потреб суспільства. Недостатність нормативно-правової бази і науково-методичних розробок призвели до послаблення виховної роботи, що зумовило дезорієнтацію певної частини населення стосовно моральних і життєвих цінностей.

Розбудова суверенної, демократичної, правової держави потребує від органів виконавчої влади, громадських та релігійних організацій вжиття заходів щодо розвитку в громадян духовності, виховання патріотизму та поваги до історичної спадщини українського народу, впровадження у суспільну свідомість співвітчизників загальнолюдських моральних цінностей, виховання оптимізму та впевненості кожної людини у своєму майбутньому, формування здорового способу життя. Це і визначає актуальність створення Національної програми патріотичного виховання громадян, формування здорового способу

життя, розвитку духовності та зміцнення моральних засад суспільства (далі – Програма).

В основу Програми покладено Конституцію України, Закони України "Про освіту", "Про загальну середню освіту", "Про професійно-технічну освіту", "Про свободу совісті та релігійні організації", "Про фізичну культуру і спорт". Декларацію про загальні засади державної політики України стосовно сім'ї та жінки. Укази Президента України "Про Концепцію роботи у Збройних силах України та інших військових формуваннях України" від 4 вересня 1998 р. № 981, "Про заходи щодо розвитку духовності, захисту моралі та формування здорового способу життя громадян" від 27 квітня 1999 р. № 456, комплексні заходи щодо реалізації молодіжної політики в Україні ("Молодь України"), Національну програму "Освіта" (Україна ХХІ століття), Концепцію виховання дітей і молоді в національній системі освіти. Концептуальні засади гуманітарної освіти в Україні (вища школа). Концепцію фізичного виховання в системі освіти України, Концептуальні засади подальшого розвитку фізичної культури і спорту в Україні, Цільову комплексну програму "Фізичне виховання – здоров'я нації" та інші нормативно-правові документи.

Програма спрямована на:

поліпшення патріотичного виховання громадян України;
формування всебічно розвиненої, високоосвіченої, соціально активної особистості, здатної до самовдосконалення та самореалізації, виховання в неї почуття відповідальності, високої духовності;
координацію діяльності органів виконавчої влади всіх рівнів, громадських і релігійних організацій, навчальних і культурно-просвітницьких закладів, пов'язаних з патріотичним вихованням, розвитком духовності, захистом моралі та формуванням здорового способу життя;

утвердження конституційних положень про те, що людина, її життя та здоров'я, честь та гідність, недоторканність і безпека є найвищою соціальною цінністю.

Основні завдання Програми:

утвердження в масовій свідомості громадян історично притаманних українському народові високих моральних цінностей, спрямованих на засвоєння кращих зразків вітчизняної та світової духовної спадщини;

забезпечення духовно-морального розвитку населення, виховання патріотизму, високої політичної культури та трудової

моралі, використання зусиль громадян у суспільно корисних справах, сприяння утвердженню соціального оптимізму в світогляді населення; запобігання негативному впливу на свідомість громадян інформації, що містить елементи жорстокості, бездуховності, насильства, порнографії, пропагує тютюнопаління, наркоманію, пияцтво, антисоціальну поведінку;

впровадження в суспільну свідомість переваг здорового способу життя, формування національного культу соціально активної, фізично здорової та духовно багатой особистості.

И. ОСНОВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ДУХОВНОСТІ, ЗАХИСТУ МОРАЛІ ТА ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ

*затверджено Указом Президента України
від 27.04.99 року № 456 (витяг)*

Останнім часом в Україні розвиваються негативні процеси в духовній сфері, деформуються моральні засади суспільства. Цьому сприяють пропаганда жорстокості, бездуховності, насильства, послаблення виховної роботи з боку органів виконавчої влади, закладів освіти і культури.

З метою утвердження конституційних положень про те, що людина, її життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканність та безпека визнаються найвищою соціальною цінністю, розвитку вищезазначених негативних явищ слід покласти край.

Розбудова суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави потребує активізації зусиль органів виконавчої влади, громадських та релігійних організацій, спрямованих на розвиток духовності, виховання патріотизму та поваги до історичної спадщини українського народу, укорінення в суспільній свідомості загальнолюдських моральних цінностей, виховання соціального оптимізму та впевненості кожного громадянина у своєму майбутньому, формування здорового способу життя.

Діяльність органів виконавчої влади, громадських і релігійних організацій, навчальних, культурно-просвітницьких закладів у цій сфері повинна бути зосереджена на таких напрямках:

утвердження в масовій свідомості громадян історично притаманних українському народові високих моральних цінностей, спрямованих на засвоєння кращих зразків вітчизняної та світової духовної спадщини;

сприяння ствердженню соціального оптимізму у світоглядних настановах населення;

забезпечення духовно-морального розвитку населення, виховання патріотизму, високої політичної культури та трудової моралі, використання енергії й зусиль громадян у суспільно корисних справах;

запобігання негативному впливу на свідомість громадян інформації, що містить елементи жорстокості, насильства, порнографії, пропагує наркоманію, пияцтво, алкоголізм та тютюнопаління, випадкам девіантної та антисоціальної поведінки;

впровадження в суспільну свідомість переваг здорового способу життя, формування національного культу соціально активної, фізично здорової та духовно багатой особистості;

надання комплексної соціально-психологічної допомоги найменш захищеним верствам населення.

К. УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

від 15.03.02 № 258

**“Про невідкладні додаткові заходи щодо
зміцнення моральності у суспільстві та
утвердження здорового способу життя”**

(витяг)

Установити, що захист моральності, утвердження в суспільстві загальнолюдських гуманістичних цінностей, здорового способу життя, докорінне вдосконалення системи духовного, морально-етичного, патріотичного, правового, естетичного та екологічного виховання перш за все молоді та дітей, забезпечення реалізації відповідних конституційних прав і свобод людини і громадянина, захист прав та інтересів дитини, підвищення суспільного значення сім'ї, утвердження шанобливого ставлення до жінки, постійна турбота про підростаюче покоління, його виховання, широке залучення до цієї загально народної справи творчих спілок, органів місцевого самоврядування, всієї громадськості є на сучасному етапі одним із найпріоритетніших напрямів діяльності Кабінету Міністрів України, всіх центральних та місцевих органів виконавчої влади, інших державних органів, навчальних закладів, засобів масової інформації та правоохоронних органів.

Л. ЦІЛЬОВА КОМПЛЕКСНА ПРОГРАМА „ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ – ЗДОРОВ'Я НАЦІЇ”

Затверджено Указом Президента України

від 1 вересня 1998 року № 963/98

(витяг)

Основними завданнями Програми є:

- сприяння духовному і фізичному розвитку молоді, виховання у неї почуття громадянської свідомості та патріотизму, бажання активно сприяти утвердженню державності в Україні;
- забезпечення переорієнтації практичної діяльності галузі на розв'язання пріоритетної проблеми – зміцнення здоров'я населення засобами фізичного виховання, фізичної культури і спорту;
- створення умов для задоволення потреб кожного громадянина України у зміцненні здоров'я, фізичному та духовному розвитку;
- виховання у населення України відповідних мотиваційних та поведінкових характеристик, активної соціальної орієнтації на здоровий спосіб життя;

Напрями реалізації завдань Програми:

- формування нових підходів до фізичного виховання і спорту, виходячи з існуючих соціально-економічних реалій;
- визначення пріоритетів у діяльності міністерств, інших центральних органів виконавчої влади щодо забезпечення здоров'я дітей, учнівської та студентської молоді, робітників, службовців та інших працівників;
- впровадження дієвої системи фізкультурної просвіти населення, яка б сприяла формуванню традицій і культури здорового способу життя, престижу здоров'я, залученню громадян до активних занять фізичною культурою і спортом;
- створення умов для зайняття сільського населення фізичною культурою і спортом;
- впровадження ефективних форм, методів і засобів фізкультурно-спортивної діяльності та видів спорту з урахуванням місцевих і регіональних особливостей, традицій, економічних факторів, умов праці та вільного часу населення;
- розроблення пропозицій щодо вдосконалення законодавства України з питань фізичної культури і спорту, охорони здоров'я та навколишнього природного середовища, соціального захисту, освіти, культури;

- визначення та задоволення загальнодержавних і регіональних потреб у кваліфікованих кадрах; підготовка нового покоління спеціалістів, підвищення їх професіоналізму на всіх рівнях діяльності у сфері фізичного виховання, фізичної культури і спорту;

- надання державної підтримки становленню та впровадженню ефективних форм організації реабілітаційної та спортивної роботи з особами, які мають уроджені та набуті вади фізичного і розумового розвитку та проживають в екологічно несприятливих умовах.

Реалізація Програми матиме такі соціальні та економічні наслідки:

у соціальній сфері:

- підвищення міжнародного іміджу України як держави, в якій створено умови для відновлення індивідуального здоров'я як стану повного фізичного та психічного благополуччя населення, самовияву, доведення тривалості життя до рівня розвинутих країн;

- створення умов для реалізації творчого потенціалу різних верств населення, особливо молоді, спрямування їх на духовне та фізичне становлення і самовдосконалення засобами фізичної культури і спорту;

- збільшення до 2005 року чисельності представників різних верств населення, у тому числі дітей та підлітків, які регулярно займаються різними видами фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи, що має забезпечити зниження рівня злочинності серед підлітків та молоді майже на 30 %, зупинити поширення наркоманії, алкоголізму, тютюнопаління, підвищити рівень соціальної стабільності в Україні;

- зменшення вдвічі кількості дітей, учнівської та студентської молоді, які мають відхилення у фізичному розвитку, та підвищення рівня фізичної готовності молоді до служби у Збройних Силах України;

- створення цивілізованих умов для соціальної адаптації та реабілітації інвалідів і осіб з уродженими вадами фізичного і розумового розвитку.

Реалізація Програми здійснюється за такими напрямками:

1. Фізкультурно-оздоровча та спортивна робота:

- фізичне виховання і фізкультурно-оздоровча робота у навчально-виховній сфері;

- фізкультурно-оздоровча робота у виробничій та соціально-побутовій сферах;

- спортивна діяльність.

2. Фізичне виховання та спортивна діяльність населення із специфічними професійними та фізичними характеристиками:

- фізична підготовка військовослужбовців, особового складу правоохоронних органів та інших військових формувань;
- фізкультурно-оздоровча реабілітаційна та спортивна діяльність серед інвалідів;
- фізкультурно-оздоровча та спортивна діяльність серед сільського населення.

**М. КОНЦЕПЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ЦІЛЬОВОЇ
ПРОГРАМИ РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ
НА ПЕРІОД ДО 2017 РОКУ**

Схвалено розпорядженням КМУ

№ 1721-р від 27.08.10 року

(витяг)

Метою Програми є розроблення механізму розвитку дошкільної освіти та його впровадження в практику роботи; забезпечення захисту конституційних прав дітей дошкільного віку і державних гарантій щодо доступності та безоплатності здобуття такої освіти у державних та комунальних дошкільних навчальних закладах, зокрема дітьми п'ятирічного віку.

Проблему можливо розв'язати шляхом:

- формування у дітей та їх батьків культури здорового способу життя;
- налагодження вітчизняного виробництва навчально-методичного, ігрового обладнання і дидактичних засобів навчання та забезпечення ними дошкільних навчальних закладів;
- модернізації змісту психолого-педагогічної, методичної, практичної підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів;
- підвищення ефективності роботи з батьками (утворення ресурсних центрів професійного консультування, енциклопедії для батьків тощо);

Виконання Програми сприятиме:

- поліпшенню якості дошкільної освіти;
- забезпеченню особистісного зростання кожної дитини з урахуванням її нахилів, здібностей, індивідуальних, психічних та фізичних особливостей;
- збереженню та зміцненню здоров'я дітей.

Практична частина (ГРУПОВА РОБОТА)

Завдання:

1. Виділіть з положень законів, програм, концепцій ті, які можна ефективно впровадити у шкільну практику.
2. У яких нормативних документах реалізуються дані законодавчі акти?
3. Яким чином, через які нормативні документи реалізується зміст шкільної освіти з Основ здоров'я та Безпеки життєдіяльності?
4. Користуючись відповідями на запитання 1–3, розробіть схему реалізації вивчених вами нормативних документів через систему шкільної освіти. Захистіть її перед іншими групами.
5. Підведіть підсумки групової роботи, створивши загальну схему (з групових схем завдання № 4).
6. Порівняйте розроблену вами схему зі схемою у додатку А. Зробіть висновки.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ:

1. Проаналізуйте та законспектуйте основні положення проекту “Європейська мережа шкіл сприяння здоров'ю”, “Концепції валеологічної освіти педагогічних працівників”, “Концепції безперервної валеологічної освіти”.
2. Визначте основні напрями власної діяльності, де ви могли б реалізувати положення програми “Фізичне виховання – здоров'я нації”.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Журавський В. С. Вища освіта як фактор державотворення і культури в Україні / В. С. Журавський. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 416 с.
2. Концепція 12-тирічної загальноосвітньої школи : Проект. // Освіта. – 2000. – 30 серпня – 6 вересня. – С. 3–6.
3. Концепція валеологічної освіти педагогічних працівників : (Проект). / Страшко С., Гриньова М., Животовська Л., Заплатніков Л. // Гриньова М. В. Методика викладання валеології: Навч.-метод. посібник. – Полтава: АСМІ. – 2003. – 220 с. – С. 202–207.

4. Концепція неперервної валеологічної освіти та виховання в Україні // Валеологія. – 1999. – № 2. – С. 3–4.
5. Концепція освіти з напрямку “Безпека життя і діяльності людини” // В. О. Кузнецов, В. М. Мухін, О. Г. Буров, Л. А. Сидорчук та ін. // Інформаційний вісник. – Вища освіта. – Київ. – 2001. – № 6. – С. 6–17.
6. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті (проект). – К.: Вид-во «Шкільний світ», 2001. – 16 с.
7. Новикова Н. Інтегративний зміст валеологічної освіти / Н. Новикова // Біологія і хімія в школі. – 2000. – № 6. – С. 32–34.
8. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів (12-тирічна школа): Основи здоров'я (5 – 9 кл.) – К. : Перун, – 2005. – 41 с.
www.Perun.com.ua
9. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів: Основи безпеки життєдіяльності / МО України; Упоряд. В. Єфімова, І. Пархоменко, І. Репік та ін. – К. : Шкільний світ, 2001. – 63 с.
10. Страшко С. В. Соціально-просвітницькі тренінги з формування мотивації до здорового способу життя та профілактики ВІЛ/СНІДу / С. В. Страшко, Л. А. Животовська, О. Д. Гречишкіна та ін. / За редакцією Страшко С. В. // Навчально-методичний посібник для викладачів валеології, основ медичних знань та безпеки життєдіяльності, вчителів основ здоров'я, студентів вищих педагогічних навчальних закладів. – 2-е вид., переробл. і допов. – К. : Освіта України, 2006. – 260 с.

Практичне заняття № 2

Тема. АКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ.
НАВЧАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ
НА ЗАСАДАХ РОЗВИТКУ ВІДПОВІДНИХ НАВИЧОК

- Мета:**
- 1) Актуалізувати знання про традиційні методи навчання. Познайомитись з активними та інтерактивними методами навчання, які застосовуються на уроках з основ здоров'я.
 - 2) Враховуючи переваги та недоліки існуючих методів навчання, розвивати вміння відбирати їх відповідно до мети та завдань уроку.
 - 3) Сприяти формуванню позитивного ставлення до майбутньої професії вчителя валеології шляхом розкриття її різнобічних можливостей.

Теоретична частина

Завдання:

- 1) Згадайте відомі вам традиційні методи навчання. Запишіть їх по групах, створюючи квіти, серцевиною яких є назва групи методів, а пелюстками – назви методів, які відносяться до кожної групи (*Вправа „Ромашка”*):

- * словесні (вербальні) методи;
- * наочні методи;
- * практичні методи.

Перевірте правильність виконання вправи (додаток Б).

- 2) Познайомтеся з активними методами навчання. Запишіть їх.

Метою занять з основ здоров'я є не лише засвоєння корисних знань учнями, але й переконання їх у необхідності правильно діяти. У цьому предметі йдеться про життя, здоров'я, стосунки між людьми, про вміння керувати своєю поведінкою, вірно оцінювати себе й інших, про необхідність передбачати наслідки своїх дій, відповідати за свої вчинки. Все це безпосередньо стосується самого учня, є глибоко особистісним для нього. Тому форми й методи навчання набирають тут особливої ваги.

Шкільний курс „Основи здоров'я” має здійснювати підготовку учнів, формуючи *свідому мотивацію* до ведення здорового способу життя. Тому в основу його повинні бути покладені методичні підходи, стимулюючі активну пізнавальну діяльність дитини, яка навчається.

Педагоги-практики вважають, що для викладання основ здоров'я доцільним є застосування так званих активних методів навчання.

Активні методи – це сукупність заходів і прийомів організації навчально-пізнавальної діяльності, які стимулюють активність і самостійність учнів у здобутті знань. Активна модель навчання перетворює учня на „суб'єкт” навчання, тобто на творчого пошукача знань.

Активними методами є ті, що:

а) значно інтенсифікують процес навчання, активізують пізнавальну діяльність учня;

б) спеціально орієнтовані на розвиток творчого самостійного мислення;

в) формують творчі навички та вміння, що сприяють нестандартному розв'язанню практичних проблем;

г) удосконалюють навички спілкування.

Активні методики за характером організації пізнавальної діяльності можуть бути диференційовані на чотири групи: проблемне навчання, групові (соціально-психологічні) методи, індивідуальний та груповий тренаж, творчі групові та самостійні завдання.

Проблемне навчання

- *Методи актуалізації опорних знань, оцінки поінформованості учнів з певних питань:* експрес-опитування, “мозковий штурм”, вправи “кордон”, “анонімка”, сократична бесіда (“тому, що...”)

- *Методи подання змістової інформації:* лекція-бесіда, лекція-дискусія, лекція-аналіз конкретної ситуації, вправа “мікрофон”.

Імітаційні (ігрові та неігрові) методи активізації навчально-пізнавальної діяльності.

Ігрові імітаційні методи:

- * інсценування;

- * ділова гра;

- * рольова гра.

Ігрова модель навчання повинна забезпечувати контроль емоційного стану учнів; надавати дитині можливості самовизначення;

розвивати творчу уяву; розширювати навички співробітництва в соціальному аспекті; стимулювати висловлення своїх думок.

Учасники навчального процесу, за ігровою моделлю, перебувають в інших умовах, ніж у традиційному навчанні. Учням надається максимальна свобода інтелектуальної діяльності, яка обмежується лише визначеними правилами гри. Учні самі обирають власну роль у грі, висувуючи припущення про ймовірний розвиток подій, створюють проблемну ситуацію, шукають шляхи її розв'язання, беручи на себе відповідальність за обране рішення. Педагог в ігровій моделі виступає як інструктор (ознайомлення з правилами гри, консультації під час її проведення), суддя-рефері (коректування і поради з розподілу ролей), тренер (підказки учням для прискорення проведення гри), головуючий, ведучий (організатор обговорення).

Як правило, ігрова модель навчання реалізується у чотири *етапи*:

- 1) орієнтація (введення учнів у тему, ознайомлення з правилами гри);
- 2) підготовка до проведення гри (викладання сценарію гри, визначення ігрових завдань, ролей, орієнтовних шляхів розв'язання проблеми);
- 3) основна частина – проведення гри;
- 4) обговорення та вироблення спільного рішення.

Методика викладання основ здоров'я повинна не лише забезпечити засвоєння учням корисних знань, а й передбачити, що ці знання стали регуляторами їхніх дій. Для цього на заняттях необхідно сформулювати в учнів певні життєві навички: розпізнавати безпеку і небезпеку, ознаки загрозливих ситуацій; висловлювати свої почуття, відношення та думки; керувати своїм емоційним станом; переборювати стрес тощо.

Вивчаючи розділи основ здоров'я, пов'язані з відношенням до проблем здорового способу життя, спілкування, з підлітками слід проводити ігри, спрямовані на формування рефлексивного та толерантного відношення до оточуючих.

Під час вивчення тих розділів основ здоров'я, де йдеться про самооцінку, особистість людини, корисно проводити ігри, спрямовані на розвиток самоповаги, сприйняття себе самого.

Оскільки головне завдання основ здоров'я – сформулювати в учня вміння робити правильний вибір, відповідально ставитися до свого здоров'я та здоров'я інших людей, оберігати навколишнє середовище, особливу увагу слід приділити виробленню у нього навичок аналізу своєї поведінки й звички передбачати результати власних дій.

Формувати валеологічно доцільну поведінку і навчати стратегіям прийняття правильних рішень краще за допомогою дискусій і ділових ігор. Наприклад, вчитель пропонує дітям розіграти ситуацію, де відображено якусь типову і знайому для всіх учасників групи проблему. Потім усі обговорюють те, як краще її вирішити.

Наприклад, методом «мозкового штурму» (під керівництвом вчителя) діти самі створюють схему, за якою можна дати модель вирішення всіх проблемних ситуацій:

- 1) сформулювати проблему;
- 2) назвати всі шляхи її вирішення;
- 3) назвати їх наслідки;
- 4) назвати наявні ресурси, необхідні для виконання відповідних дій;
- 5) прийняти рішення;
- 6) зробити це;
- 7) оцінити можливий результат.

Неігрові імітаційні методи:

- * метод запитань–відповідей;
- * аналіз конкретної ситуації;
- * метод аналізу та розв'язання ситуаційних задач;
- * метод інцидентів;
- * метод конфліктів;
- * метод “лабіринту дій”;
- * метод послідовних ситуацій;
- * “мозковий штурм”.

Тренажні методи

- *Вправи для формування практичних навичок:* “акваріум”; “навчаючи – вчуся” (інакше “Броунівський рух”); “інформаційне коло”; “міжгалузеве співробітництво у вирішенні проблеми...”; “прес-конференція”; створення “асоціативного куща”;

- *Вправи на зняття м'язового напруження:* фізкультхвилинки, рухавки тощо.

Творчі завдання

- *Групові:* створення навчальних проектів, групових малюнків, тематичних плакатів тощо;

- *Самостійні:* написання тематичних віршів, творів, есе; підготовка мультимедійних презентацій; створення моделей, навчальних програм; розробка web-сторінок тощо.

Практична частина (ГРУПОВА РОБОТА)

Завдання:

1) *Гра “Типи ставлення особистості до свого здоров’я”.*

Мета гри: закріпити знання учнів про типи відношення особистості до свого здоров’я.

Хід гри: гравці розбиваються на чотири команди: “байдужі”, “пасивні”, “спонтанні” й “активні”.

Завдання: навести аргументи на користь своєї позиції. Якщо є можливість, то продемонструвати їх.

Форма проведення – дискусія.

Результат гри – після того, як представники всіх команд висловили свої аргументи, вони повинні вибрати найоптимальніший, на їх думку, тип ставлення до свого здоров’я.

2) *Вправа “Ключі, яких бракує”.*

Мета: Вам пропонується для обговорення кілька проблемних ситуацій.

Завдання групи – сформулювати список потрібної інформації, тобто «ключів», без чого неможливо вирішити дану проблему.

Хід гри: Щоб отримати більше інформації, виберіть із усіх доступних відомостей ті, які необхідні для прийняття правильного рішення. Саме ця адекватна інформація і є ключем до розв’язання проблемної ситуації.

Результат гри – визначити, яким чином треба діяти у запропонованій ситуації.

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ:

1. Назвіть основні групи активних методів навчання.
2. У чому полягає перевага активних методів навчання перед традиційними при навчанні основ здоров’я? Які їх недоліки? Складіть і заповніть порівняльну таблицю за зразком:

Позитивні сторони	Слабкі сторони

3. Яка роль вчителя в ігрових формах навчання?
4. Запропонуйте власний тренажний метод для зняття м'язового напруження.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Жара Г. І. Використання технології інтерактивного навчання для організації самостійної роботи студентів / Г. І. Жара // Самостійна робота студентів у структурі сучасної освіти : матеріали регіональної науково-практичної конференції, (Полтава, 22 квітня 2004 р.) – Полтава, 2005. – 212 с. – С. 37–42.
2. Жара Г. І. Значення валеологічного мислення майбутнього вчителя у вирішенні завдань валеологічної освіти / Г. І. Жара // Проблеми якості природничої педагогічної освіти : матеріали міжнародної науково-практичної конференції // Ред. М. В. Гриньова. – Полтава, 2006. – 356 с. – С. 35–37.
3. Жара Г. І. Можливості використання технології інтерактивного навчання при підготовці майбутніх вчителів валеології / Г. І. Жара // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Випуск 28. Серія: педагогічні науки : збірник. – Чернігів : ЧДПУ, 2005. – № 28. – 148 с. – С. 34–38.
4. Жара Г. І. Педагогічні підходи до інтелектуального розвитку учнів та студентів у процесі навчання валеології / Г. І. Жара // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Випуск 28. Серія: педагогічні науки : збірник. – Чернігів : ЧДПУ, 2005. – № 28. – 148 с. – С. 29–33.
5. Жара Г. І. Підготовка майбутнього вчителя валеології до використання демонстраційного експерименту / Г. І. Жара // Підготовка майбутнього вчителя природничих дисциплін в умовах моделювання освітнього середовища : збірник наукових праць. – Полтава : АСМІ, 2004. – 472 с. – С. 425–428.
6. Кириленко С., Бережна Т. Урок здоров'я: Докладніше про методику і зміст // Здоров'я та фізична культура. – 2005. – Листоп. (№ 21). – С. 8–12.
7. Коробов Е.Т. и др. Методы обучения: Навчальний посібник. – Дн-ск: Дн-ський гос. ун-т, 1996. – 84 с.

8. Максимова Н. Ю. та ін. Життя та здоров'я: Кн.-комент. до навч. посібника з валеології для учнів 8 (9) кл. загальноосвіт. школи та вчителів / Н.Ю. Максимова, К.Л. Мілютіна, В.М. Піскун. – К.: „Знання”, 1998. – 144 с.
9. Молис С.С., Молис С.А. Активные формы и методы обучения биологии: Книга для учителя. – М.: Просвещение, 1988. – 167 с.
10. Освітні технології: Навч.-метод. посіб. / О.М. Пехота, А.З. Кіктенко, О.М. Любарська та ін.; За ред. О.М. Пехоти. – К.: А.С.К., 2004. – 256 с.
11. Пометун О.І. та ін. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібн. / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко; За ред. О.І. Пометун. – К.: А.С.К., 2005. – 192 с.
12. Страшко С.В., Животовська Л.А., Гречишкіна О.Д. та ін. Соціально-просвітницькі тренінги з формування мотивації до здорового способу життя та профілактики ВІЛ/СНІДу / За редакцією Страшка С.В. // Навчально-методичний посібник для викладачів валеології, основ медичних знань та безпеки життєдіяльності, вчителів основ здоров'я, студентів вищих педагогічних навчальних закладів. – 2-е вид., переробл. і допов. – К.: Освіта України, 2006. – 260 с.

Практичне заняття № 3

Тема. ОСОБИСТІСТЬ ВЧИТЕЛЯ ОСНОВ ЗДОРОВ'Я

Мета: 1) З'ясувати вимоги до особистості вчителя основ здоров'я (ОБЖД, валеології).
2) Розвивати навички аналізу педагогічних ситуацій.
3) Сприяти формуванню позитивного ставлення до майбутньої професії вчителя валеології шляхом розкриття її різнобічних функцій.

Теоретична частина

Завдання:

1. **Вправа “Мозковий штурм”** (робота в малих групах по 5 – 6 осіб, час на виконання – 5 хвилин)

Завдання: Які вимоги, на вашу думку, повинні пред'являтися: I – до зовнішності, II – до особистості, III – до педагогічної майстерності, IV – до організації діяльності педагога-валеолога?

2. Представте результати вашої роботи учасникам інших груп. Запишіть головні вимоги з тих, які ви висунули.

Практична частина (ГРУПОВА РОБОТА)

Завдання:

1) **Вправа “Моделювання образу” (метод проектів)**

Обладнання: папір, ножиці, клей, кольорові фломастери.

Завдання: Розробіть “образ” вчителя-валеолога, якому б ви хотіли довірити навчання ваших власних дітей.

Хід гри: (робота в групах по 5–7 учасників, час на виконання – 20 хвилин).

Результат гри – захист проекту (3–5 хвилин).

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ:

1. Які завдання валеологічної освіти педагогічних працівників (за концепцією) визначають вимоги до особистості вчителя валеології?
2. Чи вважаєте Ви себе готовим до здійснення роботи педагога-валеолога у школі (дитячому дошкільному закладі)?
3. Яких знань, умінь, навичок Вам особисто бракує для якісної роботи як вчителя основ здоров'я?

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Жара Г. І. Компетентність вчителів основ здоров'я: сучасний стан і перспективи розвитку / Г. І. Жара // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 17. Теорія і практика навчання та виховання : збірник наукових праць. – Вип. 6. – К. : вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. – 267 с. – С. 79–85.
2. Жара Г. І. Проблеми підготовки майбутніх учителів до навчання учнів основ здоров'я / Г. І. Жара // Актуальні питання формування здорового способу життя дітей, підлітків та молоді : Матеріали науково-практичної конференції. м. Кривий Ріг, 10 квітня 2009 р. – Кривий Ріг : КДПУ, 2009. – 160 с. – С. 112–116.
3. Жара Г. І. Удосконалення змісту валеологічної підготовки фахівців з фізичного виховання / Г. І. Жара // Валеологічна освіта в навчальних закладах України: стан, напрямки й перспективи розвитку. – Кіровоград : КДПУ імені Володимира Винниченка, 2009. – 320 с. – С. 34–38.
4. Жара Г. Значення валеологічного мислення майбутнього вчителя у вирішенні завдань валеологічної освіти / Г. І. Жара // Проблеми якості природничої педагогічної освіти : матеріали міжнародної науково-практичної конференції // Ред. М. В. Гриньова. – Полтава, 2006. – 356 с. – С. 35–37.
5. Концепція 12-тирічної загальноосвітньої школи: Проект. // Освіта. – 2000. – 30 серпня – 6 вересня. – С. 3–6.
6. Концепція валеологічної освіти педагогічних працівників: (Проект). / Страшко С., Гриньова М., Животовська Л., Заплатніков Л. // Гриньова М.В. Методика викладання валеології: Навч.-метод. посібник. – Полтава: АСМІ. – 2003. – 220 с. – С. 202–207.

7. Концепція інтегративної українознавчої валеологічної освіти в Україні / За розробкою П.П. Кононенка, Т.П. Усатенко. – Освіта. – 1996. – 24 липня. – № 39.
8. Концепція неперервної валеологічної освіти та виховання в Україні // Валеологія. – 1999. – № 2. – С. 3–4.
9. Концепція освіти з напрямку “Безпека життя і діяльності людини” // В.О. Кузнєцов, В.М. Мухін, О.Г. Буров, Л.А. Сидорчук та ін. // Інформаційний вісник. – Вища освіта. – Київ. – 2001. – № 6. – С. 6–17.
10. Коробов Е.Т. и др. Методы обучения: Навчальний посібник. – Дн-ск: Дн-ський гос. ун-т, 1996. – 84 с.
11. Максимова Н. Ю. та ін. Життя та здоров'я: Кн.-комент. до навч. посібника з валеології для учнів 8 (9) кл. загальноосвіт. школи та вчителів / Н.Ю. Максимова, К.Л. Мілютіна, В.М. Піскун. – К.: „Знання”, 1998. – 144 с.
12. Никитина Н.Н., Железнякова О.М., Петухов М.А. Основы профессионально-педагогической деятельности. – М. : Мастерство, 2002. – 288 с.
13. Страшко С.В., Животовська Л.А., Гречишкіна О.Д. та ін. Соціально-просвітницькі тренінги з формування мотивації до здорового способу життя та профілактики ВІЛ/СНІДу / За редакцією Страшка С.В. // Навчально-методичний посібник для викладачів валеології, основ медичних знань та безпеки життєдіяльності, вчителів основ здоров'я, студентів вищих педагогічних навчальних закладів. – 2-е вид., переробл. і допов. – К.: Освіта України, 2006. – 260 с.

Практичне заняття № 4

Тема. СТРУКТУРА ТА ЗМІСТ НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМ З ОСНОВ ЗДОРОВ'Я ТА ОСНОВ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ ЗА 12-ТИБАЛЬНОЮ СИСТЕМОЮ

- Мета:**
- 1) Познайомитись зі структурою та змістом навчальних програм з Основ здоров'я та Основ безпеки життєдіяльності. З'ясувати критерії оцінювання навчальних досягнень учнів за 12-тибальною системою.
 - 2) Розвивати навички аналізу навчальних програм.
 - 3) Сприяти формуванню організаційних навичок, притаманних майбутній професійній діяльності вчителя основ здоров'я.

Теоретична частина

Завдання:

- 1) Познайомтесь з принципами побудови та загальною структурою навчальних програм.

Навчальна програма є нормативним документом, у якому відображено зміст навчання з певної освітньої галузі, адаптований до вікових особливостей цільової групи. Навчальні програми шкільних предметів, як правило, затверджуються Міністерством освіти. В окремих навчальних закладах (частіше у школах нового типу – ліцеях, гімназіях тощо) використовуються авторські програми, розроблені самими вчителями або провідними науковцями.

За типом побудови навчальні програми поділяються на:

– **лінійні**, у яких матеріал розміщений за принципом „від простого до складного” (наприклад, програми з математики, біології, хімії тощо);

– **радіальні**, у яких матеріал розміщений за рівноцінними за складністю, але різними за змістом розділами (наприклад, програми з літератури, історії, географії тощо);

– *циклічні (або спіральні)*, у яких тематика програми для кожного класу однакова, але зі змістовим наповненням відповідно до віку учнів. До такого типу відносяться програми з основ здоров'я та основ безпеки життєдіяльності.

Незалежно від типу навчальні програми містять у своїй структурі такі необхідні елементи:

- пояснювальну записку;
- критерії оцінювання навчальних досягнень учнів;
- змістову частину (розподіл змісту предмета по класах);
- зміст.

Практична частина (ФРОНТАЛЬНА РОБОТА)

Завдання:

1) Познайомтесь зі структурою та змістом навчальних програм з Основ здоров'я та Основ безпеки життєдіяльності.

Запишіть:

- назви структурних частин навчальної програми;
- мету вивчення курсу “Основи здоров'я”;
- кількість годин, відведених на вивчення предмета у кожному класі, із зазначенням годин *резервного часу* (скористайтесь термінологічним словником у додатках);
- назви розділів програми для кожного класу з кількістю годин, відведених на їх вивчення.

2) Розгляньте критерії оцінювання навчальних досягнень учнів за 12-тибальною системою.

Запишіть:

- визначення понять *облік та оцінювання* навчальних досягнень (скористайтесь термінологічним словником у додатках);
- визначення критеріїв оцінювання навчальних досягнень;
- рівні навчальних досягнень учнів та їх бальні оцінки.

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ:

1. Яка частина змісту валеологічної освіти відображується у навчальній програмі з Основ здоров'я?
2. Назвіть структурні частини навчальної програми з Основ здоров'я.
3. Які відомості подаються у кожній частині навчальної програми?

4. Які параметри знань, умінь та навичок учнів ви будете враховувати при оцінюванні навчальних досягнень? Які з них, на вашу думку, є пріоритетними?

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Інтегрований курс “Основи здоров’я”: [Програми 1 – 4 клас.] // Почат. освіта. 2004. – № 46 (грудень). – С. 2–11.
2. Календарно-тематичне планування для 1–4 класів: (Основи здоров’я) // Початкова освіта. – 2006. – № 27–28 (липень). – Спецвипуск.
3. Концепція 12-тирічної загальноосвітньої школи: Проект. // Освіта. – 2000. – 30 серпня – 6 вересня. – С. 3–6.
4. Концепція неперервної валеологічної освіти та виховання в Україні // Валеологія. – 1999. – № 2. – С. 3–4.
5. Концепція освіти з напрямку “Безпека життя і діяльності людини” // В.О. Кузнєцов, В.М. Мухін, О.Г. Буров, Л.А. Сидорчук та ін. // Інформаційний вісник. – Вища освіта. – Київ. – 2001. – № 6. – С. 6–17.
6. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів (12-тирічна школа) інтегрованого курсу „Основи здоров’я” (5–9 класи). – К., 2004. – 18 с.
7. Основи здоров’я: Орієнтовне тематичне планування на 2006/2007 навчальний рік (1 – 4 кл.) // Початкове навчання та виховання. – 2006. – № 22–24 (серпень).
8. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів (12-тирічна школа): Основи здоров’я (5 – 9 кл.) – К.: Перун, – 2005. – 41 с.
9. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів: Основи безпеки життєдіяльності / МО України; Упоряд. В. Єфімова, І. Пархоменко, І. Репік та ін. – К.: Шкільний світ, 2001. – 63 с.
10. Руснак Т. Календарно-тематичне планування курсу “Основи безпеки життєдіяльності”: [5 –11 класи] // Хімія. Біологія. – 2004. – № 18 (березень). – С. 5–20.; № 20. – С. 9–14.
11. Цикли уроків з Основ здоров’я в 3, 4 класах. // Початкове навчання та виховання. – 2006. – № 17 (червень). – С. 17–26; 27–35.

Практичне заняття № 5

Тема. ПЛАНУВАННЯ РОБОТИ ВЧИТЕЛЯ ОСНОВ ЗДОРОВ'Я.
СКЛАДАННЯ КАЛЕНДАРНОГО ТА ПОУРОЧНОГО ПЛАНІВ

- Мета:**
- 1) Познайомитись з основними документами планування діяльності вчителя основ здоров'я. Навчитись складати календарний та поурочний план.
 - 2) Розвивати навички розподілу змісту навчальної програми за окремими уроками.
 - 3) Формувати організаційні навички, притаманні майбутній професійній діяльності вчителя основ здоров'я.

Теоретична частина

Завдання:

- 1) Познайомтесь з правилами складання *календарного та поурочного* планів (визначення див. у термінологічному словнику).

Календарний та/або поурочний план складається вчителем окремо на кожне півріччя з метою розподілу тематики розділів навчальної програми за уроками і датами їх проведення. Перевіряється завучем, який керує даний предмет, а затверджується директором школи.

При складанні календарного (поурочного) плану необхідно пам'ятати, що:

- ✓ на вступні, узагальнюючі уроки, практичні роботи, екскурсії відводиться окремий урок;
- ✓ практичні роботи та уроки узагальнення знань, вмінь і навичок проводяться за рахунок годин, виділених на тему;
- ✓ на лабораторні роботи окремих годин не відводиться, вони є частиною уроку;
- ✓ уроки узагальнення після вивчення великого розділу, екскурсії, додаткові уроки з окремих тем проводяться за рахунок резервного часу.

- 2) Складання календарного та поурочного плану.

Форма календарного плану (СХЕМА)

№ уроку з/п	№ уроку в розділі	Тема уроку	Кількість годин	Дата проведення
Розділ № ____ „(назва розділу)”				
	1			
	2			

Практична частина (ФРОНТАЛЬНА РОБОТА).

Завдання:

- 1) Скласти календарно-поурочний план з Основ здоров'я для 5 класу, використовуючи таблицю 1. Зверніть увагу, що у I стовпчику нумерація уроків є наскрізною.

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ:

1. Назвіть етапи планування роботи вчителя основ здоров'я.
2. Яку документацію повинен підготувати вчитель:
 - а) на початку навчального року;
 - б) до кожного уроку?
3. Поясніть порядок складання та затвердження календарного (поурочного) плану.
4. Назвіть складові календарного плану.
5. Що таке резервний час? Як він використовується?
6. За рахунок якого часу здійснюється планування практичних, лабораторних, контрольних робіт, проведення вступних та узагальнюючих уроків?

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Інтегрований курс “Основи здоров'я”: [Програми 1–4 клас.] // Почат. освіта. 2004. – № 46 (грудень). – С. 2–11.
2. Календарно-тематичне планування для 1–4 класів: (Основи здоров'я) // Початкова освіта. – 2006. – № 27–28 (липень). – Спецвипуск.
3. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів (12-тирічна школа) інтегрованого курсу „Основи здоров'я” (5–9 класи). – К., 2004. – 18 с.
4. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів (12-тирічна школа): Основи здоров'я (5 – 9 кл.) – К.: Перун, – 2005. – 41 с.
5. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів: Основи безпеки життєдіяльності / МО України; Упоряд. В. Єфімова, І. Пархоменко, І. Репік та ін. – К.: Шкільний світ, 2001. – 63 с.
6. Руснак Т. Календарно-тематичне планування курсу “Основи безпеки життєдіяльності”: [5–11 класи] // Хімія. Біологія. – 2004. – № 18 (березень). – С. 5–20.; № 20. – С. 9–14.

Практичне заняття № 6

(4 години)

Тема. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОГО ЗАНЯТТЯ З ОСНОВ ЗДОРОВ'Я.
СКЛАДАННЯ СТРУКТУРНОГО ПЛАНУ ТА
ПЛАНУ-КОНСПЕКТУ УРОКУ ЗАСВОЄННЯ НОВИХ ЗНАНЬ

- Мета:**
- 1) Познайомитись зі структурою уроку засвоєння нових знань, принципами побудови структурного плану та плану-конспекту уроку.
 - 2) Розвивати уміння конкретизації мети уроку, навички розподілу навчального матеріалу теми відповідно до структури уроку.
 - 3) Формувати організаційні навички, притаманні майбутній професійній діяльності вчителя основ здоров'я.

Теоретична частина

Завдання:

- 1) Розгляньте схему структурного плану навчального заняття з основ здоров'я. Зверніть увагу на формулювання навчальної, розвиваючої та виховної мети уроку. Запишіть схему.

СТРУКТУРНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОГО ЗАНЯТТЯ

(Схема)

ТЕМА:

- МЕТА:**
- **Навчальна:** (познайомити учнів з...; довести значення...; сформувати поняття про...; на основі (спостереження, аналізу тощо)...з'ясувати поняття про...; поглибити розуміння таких понять...; закріпити знання про...; узагальнити знання з теми...; перевірити...; сформувати навички... тощо)
 - **Виховна:** (формувати науковий світогляд при вивченні проблеми...; показати зв'язок... з...; показати значення...; формувати культуру здоров'я при...; естетичне, екологічне, патріотичне виховання тощо)

- **Розвиваюча:** (розвивати вміння (спостерігати, аналізувати, класифікувати, робити висновки, тощо)..., навички...; розумові здібності (які) при...; валеологічне мислення при...; пізнавальний інтерес до...; підтримувати творчу активність при...; тощо)

ТИП УРОКУ: (засвоєння нових знань; формування практичних вмінь та навичок; узагальнення та систематизації знань (вмінь та навичок); перевірки знань та вмінь; нестандартний урок; комбінований урок)

МЕТОДИ ТА МЕТОДИЧНІ ПРИЙОМИ:

НАОЧНІСТЬ ТА ОБЛАДНАННЯ:

ЛІТЕРАТУРА:

ХІД УРОКУ:

Етапи уроку	Робота вчителя	Робота учнів	Вирішення навчально-виховних завдань

- 2) Познайомтесь зі структурою уроку засвоєння нових знань. Запишіть її.

УРОК ЗАСВОЄННЯ НОВИХ ЗНАНЬ

МЕТА – дати учням теоретичні знання з теми, познайомити з новими поняттями, фактами, законами та закономірностями, сформувати нові вміння і навички.

СТРУКТУРА УРОКУ ЗАСВОЄННЯ НОВИХ ЗНАНЬ:

I. ПІДГОТОВКА УЧНІВ ДО ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

- 1) Організаційний момент
- 2) Актуалізація опорних знань
- 3) Постановка проблемного питання
- 4) Повідомлення теми та завдань уроку
- 5) Мотивація навчальної діяльності

II. ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

III ЗАКРІПЛЕННЯ ВИВЧЕНОГО МАТЕРІАЛУ

**IV. УЗАГАЛЬНЕННЯ ЗНАНЬ УЧНІВ (для початкових класів)
РЕФЛЕКСІЯ, САМОАНАЛІЗ (для основної школи)**

**V. ОПЕРУВАННЯ ПОНЯТТЯМИ (для початкових класів)
ПРИЙНЯТТЯ РІШЕННЯ (для основної школи)**

VI. ПОВІДОМЛЕННЯ ДОМАШНЬОГО ЗАВДАННЯ

**Практична частина
(ФРОНТАЛЬНА РОБОТА)**

Завдання:

- 1) Користуючись схемами 1 і 2 та підказками викладача, складіть структурний план уроку з основ здоров'я. Тему оберіть з програми довільно.

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ:

1. Назвіть організаційно-педагогічні та дидактично-методичні вимоги до уроку.
2. Розкрийте загальний алгоритм побудови уроку засвоєння нових знань.
3. Чим відрізняється структура уроку засвоєння нових знань для початкової та основної школи?
4. Поясніть принципи формулювання мети уроку засвоєння нових знань.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Бондар В.І. Дидактика. – К., Либідь, 2005. – 264 с. – С. 97–111, 157–163.
2. Інтегрований курс “Основи здоров'я”: [Програми 1–4 клас.] // Почат. освіта. 2004. – № 46 (грудень). – С. 2–11.
3. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів (12-тирічна школа): Основи здоров'я (5–9 кл.) – К.: Перун, – 2005. – 41 с.

Практичне заняття № 7

Тема. ТИПИ УРОКІВ З ОСНОВ ЗДОРОВ'Я ТА ЇХ СТРУКТУРА

- Мета:**
- 1) Познайомитись зі структурою уроків узагальнення та систематизації знань (вмінь та навичок); формування практичних вмінь та навичок; перевірки знань та вмінь; нестандартного уроку; комбінованого уроку, уроку з лабораторною роботою.
 - 2) Розвивати уміння конкретизації мети уроку кожного типу, навички розподілу навчального матеріалу теми відповідно до структури уроку.
 - 3) Формувати навички складання плану-конспекту уроку кожного типу, оформлення інструктивних та дидактичних карток.

Теоретична частина

Завдання:

- 1) Розгляньте схеми структур різних типів навчальних занять з основ здоров'я. Зверніть увагу на залежність структури уроку від поставленої мети. Запишіть схеми. Запишіть і вивчіть правила оформлення інструктивних карток до практичних і лабораторних робіт, а також дидактичних карток до контрольних робіт.

УРОК УЗАГАЛЬНЕННЯ ТА СИСТЕМАТИЗАЦІЇ ЗНАНЬ УЧНІВ (узагальнюючий урок)

Уроки узагальнення проводяться наприкінці навчального року (у програмі на це відводиться окремий урок), а також після вивчення великого розділу (за рахунок резервного часу).

МЕТА – *узагальнити та систематизувати фактичні знання, вміння і навички з теми.*

СТРУКТУРА УРОКУ:

I. ПОВІДОМЛЕННЯ ТЕМИ ТА ЗАВДАНЬ УРОКУ

II. УЗАГАЛЬНЕННЯ ЗНАНЬ УЧНІВ

III. УЗАГАЛЬНЕННЯ ПРАКТИЧНИХ УМІНЬ ТА НАВИЧОК

(II та III етапи можна проводити разом)

IV. ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ (у вигляді схеми чи таблиці)

V. ПОВІДОМЛЕННЯ ДОМАШНЬОГО ЗАВДАННЯ (повторити той матеріал, який буде необхідним при вивченні наступної теми)

УРОК ФОРМУВАННЯ ПРАКТИЧНИХ ВМІНЬ ТА НАВИЧОК (практичне заняття, практична робота)

Тематику практичних робіт визначено у програмі. Вчитель повинен усі їх виконати, про що зробити відповідні записи у класному журналі. На практичну роботу завжди відводиться окремий урок. Практична робота завжди оцінюється. Виконується в окремому зошиті для контрольних і практичних робіт.

МЕТА – сформуванню практичні вміння і навички.

СТРУКТУРА УРОКУ:

I. ПОВІДОМЛЕННЯ ТЕМИ ТА ЗАВДАНЬ УРОКУ

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ

(повторення раніше вивченого матеріалу, який буде використовуватись на уроці)

III. ІНСТРУКТАЖ З ВИКОНАННЯ ТРУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

(з використання інструктивних карток);

ІНСТРУКТАЖ З ТЕХНІКИ БЕЗПЕКИ (дату та тему інструктажу вчитель обов'язково повинен записати в класному журналі у відповідному розділі)

IV. ОРГАНІЗАЦІЯ УЧНІВ ДЛЯ ТРУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

(вчитель розподіляє учнів по групах, призначає керівника групи, визначає форму звіту)

V. ПРАКТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УЧНІВ

VI. ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ:

- 1) звіт учнів про виконану роботу;
- 2) оцінка роботи;
- 3) задача обладнання.

Правила оформлення інструктивних карток до практичних робіт:

- ❖ У правому верхньому куті пишеться: „Інструктивна картка до практичної роботи”;

- ❖ У лівому верхньому куті – клас, номер класу, номер і назва розділу;
- ❖ Посередині – практична робота №..., тема..., нижче – мета..., обладнання...;
- ❖ Порядок роботи (по пунктах);
- ❖ У кінці – контрольні запитання.

Приклад оформлення інструктивної картки до практичної роботи дивіться у додатку В.

УРОК ПЕРЕВІРКИ НАБУТИХ ЗНАНЬ, УМІНЬ ТА НАВИЧОК (контролюючий урок, контрольна робота)

Контролюючий урок може проводитись в усній, але частіше – у письмовій формі. Як правило, контрольні роботи виконуються в окремому зошиті для контрольних і практичних робіт.

МЕТА – перевірити засвоєні учнями знання, вміння і навички.

СТРУКТУРА УРОКУ:

I. ПОВІДОМЛЕННЯ ЗАВДАНЬ УРОКУ

II. ПРОВЕДЕННЯ ІНСТРУКТАЖУ ПО ВИКОНАННЮ ЗАВДАНЬ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

III. ВИКОНАННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ УЧНЯМИ

IV. ЗДАЧА РОБІТ

V. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Правила оформлення дидактичних карток до контрольних робіт:

- ❖ У правому верхньому куті ставиться позначка рівня складності картки (якщо у картці не представлені усі три рівні);
- ❖ У лівому верхньому куті – клас, номер класу, номер і назва розділу;
- ❖ Посередині – контрольна робота №..., тема..., варіант №...
- ❖ Завдання роботи (від 3 до 10 залежно від рівня складності).

2) Познайомтесь з методикою проведення лабораторної роботи.

МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ УРОКУ З ЛАБОРАТОРНОЮ РОБОТОЮ

Лабораторна робота є частиною уроку засвоєння нових знань. Окремого уроку на лабораторну роботу не відводиться. Лабораторні роботи проводяться:

- а) як вивчення нового матеріалу (до 35 хвилин);

б) як закріплення вивченого матеріалу (10 – 15 хвилин).

Підготовка вчителя до лабораторної роботи включає підготовку навчального та роздаткового матеріалу. Роздається все це безпосередньо перед проведенням лабораторної роботи. Завжди вчителю треба мати додаткові завдання для тих учнів, які виконують роботу швидше.

Лабораторна робота проводиться за інструктивними картками. Правила оформлення інструктивних карток до лабораторних робіт такі ж, як і до практичних.

Залежно від характеру використання інструктивних карток є такі **способи проведення** лабораторних робіт:

- **фронтальний** (всі учні працюють за однією інструктивною картою);
- **індивідуальний** (кожен учень працює за своєю власною інструктивною картою);
- **комбінований** (кращі учні працюють за індивідуальними інструктивними картками, решта – за однією);
- **демонстраційний** (вчитель демонструє експеримент, а учні записують спостереження і роблять висновки).

Методика проведення

1. Повторення тих питань, які мають безпосередній зв'язок зі змістом лабораторної роботи.
2. Постановка мети до лабораторної роботи.
3. Проведення вчителем інструктажу:
 - ✓ по використанню інструктивної картки;
 - ✓ по використанню обладнання;
 - ✓ з техніки безпеки (тема і дата проведення цього інструктажу обов'язково записується в класний журнал).
4. Самостійна робота учнів за інструктивними картками.
5. Оформлення лабораторної роботи в зошитах. (Малюнки, схеми та таблиці роблять олівцем, підписи під малюнками – ручкою. Інструктивна картка не переписується, а ставиться номер завдання і дається відповідь. Лабораторна робота вважається завершеною, коли в кінці є **висновок**).

Практична частина (ГРУПОВА РОБОТА)

Завдання:

- 1) Сформулюйте навчальну мету до уроків різних типів, користуючись програмою з основ здоров'я для 6 класу.
- 2) Складіть 2–3 приклади інструктивних карток до практичних робіт з основ здоров'я відповідно до програми 7 класу (групи по 5–7 осіб, час на виконання – 20 хвилин, час на захист і обговорення – 5 хвилин).
- 3) Складіть по 1 дидактичній картці кожного з трьох рівнів складності для контролюючого уроку у 8 класі (домашнє завдання).

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Інтегрований курс “Основи здоров'я”: [Програми 1 – 4 клас.] // Почат. освіта. 2004. – № 46 (грудень). – С. 2–11.
2. Подласый И. П. Педагогика: Новый курс : [учеб. для студ. высш. учеб. заведений] : в 2 кн. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001.
3. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів (12-тирічна школа): Основи здоров'я (5–9 кл.) – К.: Перун, – 2005. – 41 с.
4. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів: Основи безпеки життєдіяльності / [МО України / упоряд. В. Єфімова, І. Пархоменко, І. Репік та ін.] – К. : Шкільний світ, 2001. – 63 с.

Практичне заняття № 8

Тема. МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ ТРЕНІНГОВИХ ЗАНЯТЬ

Мета:

- 1) Познайомитись зі структурою тренінгу.
- 2) Розвивати вміння добору вправ до кожного етапу тренінгу.
- 3) Формувати навички планування змісту тренінгу, розподілу часу на кожную частину та окремі вправи.

Теоретична частина

Завдання:

- 1) Познайомтеся зі структурою та методикою проведення тренінгових занять [4, розділи 1.1 – 1.4].
- 2) Підготуйте конспект з прочитаного (домашнє завдання). Підготуйтеся до доповіді.

Практична частина (ГРУПОВА РОБОТА)

Завдання:

- 1) Виберіть з програми основ здоров'я 5–9 класу ті розділи та теми, які, на ваш погляд, доцільно проводити у тренінговій формі. На скільки уроків може бути розрахований такий тренінг?
- 2) *Завдання для груп:* Для довільно обраної теми тренінгового заняття розробіть вправи для:
 - I група – вступної частини тренінгу;
 - II група – основної частини тренінгу;
 - III група – заключної частини тренінгу;Розподіліть час на виконання кожної вправи (скористайтесь відомостями з додатку Г).
- 3) Яка додаткова інформація вам потрібна для проведення тренінгу за обраною тематикою?

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ:

1. Що таке тренінг як форма навчання?
2. Які види тренінгів визнаєте? Які з них можна використовувати у школі?
3. Від чого залежить структура тренінгу?
4. Розкрийте загальний алгоритм проведення тренінгу.
5. Обґрунтуйте доцільність підбору засобів навчання для тренінгу.
6. Які труднощі, на ваш погляд, можуть виникати при проведенні тренінгових занять з основ здоров'я у школі?

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Жара Г. І. Педагогічні підходи до інтелектуального розвитку учнів та студентів у процесі навчання валеології / Г. І. Жара // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Випуск 28. Серія: педагогічні науки : збірник. – Чернігів : ЧДПУ, 2005. – № 28. – 148 с. – С. 29–33.
2. Пометун О. І. та ін. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібн. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко; За ред. О. І. Пометун. – К. : А.С.К., 2005. – 192 с.
3. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів (12-тирічна школа): Основи здоров'я (5 – 9 кл.) – К. : Перун, – 2005. – 41 с.
4. Страшко С.В., Животовська Л.А., Гречишкіна О.Д. та ін. Соціально-просвітницькі тренінги з формування мотивації до здорового способу життя та профілактики ВІЛ/СНІДу / За редакцією Страшка С.В. // Навчально-методичний посібник для викладачів валеології, основ медичних знань та безпеки життєдіяльності, вчителів основ здоров'я, студентів вищих педагогічних навчальних закладів. – 2-е вид., переробл. і допов. – К.: Освіта України, 2006. – 260 с.

Практичне заняття № 9

Тема. АНАЛІЗ ПІДРУЧНИКІВ ТА НАВЧАЛЬНИХ ПОСІБНИКІВ
З ОСНОВ ЗДОРОВ'Я, ОБЖД ТА ВАЛЕОЛОГІЇ

Мета: 1) Познайомитись зі схемою аналізу підручників.
2) Розвивати уміння добирати навчальний матеріал з підручника згідно теми уроку.
3) Формувати навички всебічного аналізу навчального посібника для використання його у майбутній роботі.

Теоретична частина

Завдання:

1) Запишіть вимоги до оформлення підручників.

Методичні вимоги

- Зміст підручника (розділи, теми, їх послідовність) повинен відповідати змісту навчальної програми курсу.
- Обкладинка повинна містити назву предмета із зазначенням класу, для якого розрахований даний підручник.
- Форзаци підручника (зворотні боки обкладинки) повинні бути оформленими і містити узагальнюючі схеми, довідкові матеріали, правила безпечної поведінки, комплекси повсякденних оздоровчих вправ тощо.
- Підручник повинен бути добре ілюстрованим. Зміст ілюстрацій повинен відповідати тексту підручника, у якому обов'язково мають бути посилання на малюнок.
- Підручник повинен мати додатки, у яких вміщуються стислі узагальнені відомості з розділів і тем, додаткові матеріали, відповіді на задачі, правила.
- У кінці підручника обов'язково повинен бути термінологічний словник. Терміни і поняття, які учні повинні знати напам'ять, у тексті підручника повинні бути виділені жирним шрифтом.
- Мова підручника повинна бути літературною, зрозумілою для учнів кожного віку.
- Варто звернути увагу на рекомендацію, яку надано підручнику. Варіанти рекомендацій можуть бути такі: „Рекомендовано Міністерством освіти і науки України”; „Затверджено...”; „Схвалено до друку...”; „Допущено...”.

Технічні вимоги

- Обкладинка підручника повинна бути твердою. Малюнки на обкладинці повинні бути яскравими, привертати увагу та обов'язково відповідати змісту предмета.
 - Зміст розміщується на початку підручника (подумайте, чому).
 - Розділи, теми, параграфи, пункти підручника повинні бути виділені шрифтом та/або кольором.
 - У підручника повинна бути навігаційна система: умовні позначки, що дають учневі інформацію про дії, які він повинен виконати, наприклад: ✍ – виконайте вправу письмово; 🖐 – візьміть до уваги; 😊 – обговоріть з друзями (батьками); ☠ – небезпечно для життя; 📖 – варто прочитати; 📁 – запишіть до словника (вивчіть напам'ять); ? – контрольні запитання тощо.
 - Шрифт підручника повинен відповідати віковим особливостям учнів, на яких цей підручник розрахований. Для учнів початкової школи розмір шрифту повинен бути не менше 14, для основної школи – 12–14, для старших класів – не менше 12.
 - Малюнки повинні бути чіткими, яскравими, але без дрібних деталей. Розмір малюнків не повинен бути меншим, ніж ¼ сторінки. Під малюнком обов'язково повинен бути підмалюнковий підпис з номером малюнка та його назвою.
 - Малюнки розміщуються безпосередньо після тексту, у якому йдеться про зображене.
- 2) Розгляньте і запишіть схему аналізу підручника з предметів валеологічного спрямування.

АНАЛІЗ ПІДРУЧНИКА (СХЕМА)

1. Відповідність програми та підручника.
2. Методичне оформлення титульного листа, змісту і додатку, форзаців.
3. Методичний апарат підручника:
 - літературне оформлення тексту підручника;
 - відповідність навчального матеріалу віковим особливостям учнів;
 - доцільність ілюстрацій.
4. Ваше відношення до підручника: що б ви змінили в ньому?

Практична частина (ГРУПОВА КОНТРОЛЬНА РОБОТА)

Завдання:

- 1) Письмово проаналізуйте один з вибраних вами підручників за поданою схемою.
- 2) Вкажіть зміни, які би ви внесли до даного підручника.

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ:

1. У чому полягають методичні вимоги до підручників з предметів валеологічного спрямування?
2. Назвіть основні технічні вимоги до підручників з предметів валеологічного спрямування.
3. Запропонуйте власну схему підручника з основ здоров'я для одного класу згідно програми.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Ващенко Л.С. Основи здоров'я: Кн. для вчителя / Л.С. Ващенко, Т.Є. Бойченко. – К.: Генеза, 2005. – 240 с.
2. Воронцова Т.В., Пономаренко В.С. Основи здоров'я: 5 клас. – К.: Алатон, 2005. – 264 с.
3. Воронцова Т.В., Пономаренко В.С., Репік І.А. Основи здоров'я: Підручник для 5-го класу. загальноосвітніх навчальних закладів. – К.: Алатон, 2005. – 176 с.
4. Горащук В.П. Валеологія: Підручник для 10 – 11-х кл. серед. загальноосв. школи. – К.: Генеза, 1998. – 144 с.
5. Максимова Н.Ю. та ін. Життя та здоров'я: Кн.-комент. до навч. посібника з валеології для учнів 8 (9) кл. загальноосвіт. школи та вчителів / Н.Ю. Максимова, К.Л. Мілютіна, В.М. Піскун. – К.: „Знання”, 1998. – 144 с.
6. Царенко А.В., Яцук Г.Ф. Валеологія: Підр. для 8 – 9 кл. серед. загальноосв. шк. – К.: Генеза, 1998. – 136 с.

Змістовий модуль 2

ЗМІСТ ОСВІТИ ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ОКРЕМИХ ТЕМ З ПРЕДМЕТА „ОСНОВИ ЗДОРОВ'Я”

Практичне заняття № 10 (4 години)

Тема. МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ОСНОВ ЗДОРОВ'Я
У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ.
МЕТОДИЧНА РОЗРОБКА НАВЧАЛЬНОГО ЗАНЯТТЯ
ДЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

- Мета:**
- 1) Актуалізувати знання про форми та методи навчання, які застосовуються на уроках з основ здоров'я І циклу.
 - 2) Розвивати вміння складати документацію планування та навички проведення уроків з основ здоров'я у початкових класах.
 - 3) Сприяти формуванню позитивного ставлення до майбутньої професії вчителя основ здоров'я шляхом розкриття її різнобічних можливостей.

Теоретична частина

Завдання:

- 1) Які класи охоплює І цикл вивчення основ здоров'я?
- 2) З курсів вікової психології та вікової фізіології пригадайте психофізіологічні особливості розвитку дітей 6 – 10 років.
- 3) Які, на вашу думку, форми та методи навчання найбільш доцільні для уроків основ здоров'я у цьому віці? (*скористайтеся матеріалами практичної роботи № 2*)
- 4) Які методи обліку та оцінювання знань, умінь і навичок застосовуються у 1 – 4 класах?

САМОАНАЛІЗ УРОКУ (СХЕМА)

1. Чи вдалося реалізувати намічений раніше поурочний план?
2. Вирішення основних навчально-виховних і розвиваючих завдань уроку.
3. Обґрунтування вибраної структури уроку та застосованих методів.
4. Аналіз діяльності учнів на уроці.
5. Використання основного навчального обладнання.
6. Свій висновок [чи урок проведений на достатньому науковому та методичному рівні].

Практична частина (ФРОНТАЛЬНА ТА ГРУПОВА РОБОТА)

Завдання:

1. Познайомтеся з конспектом уроку основ здоров'я для молодших класів (див. додатки Д, Е) на тему:
 - а) (І варіант) „Здоров'я – найдорожчий скарб. Роль харчування для здоров'я” (додаток Д);
 - б) (ІІ варіант) „Дорожньо-транспортні пригоди. Причини і наслідки дорожньо-транспортних пригод” (додаток Е);
2. Внесіть необхідні зміни до ходу уроку.
3. Розробіть наочність та підготуйте роздаткові матеріали до уроку.

Завдання для груп:

4. Підготуйтеся до проведення етапу актуалізації опорних знань.
5. Підготуйтеся до проведення етапу вивчення нового матеріалу.
6. Підготуйтеся до проведення етапу узагальнення та систематизації знань.
7. Підготуйте вправи для фізкультхвилинок.
8. Підготуйтеся до інсценування:
 - (І варіант) виступу “Вітамінчиків”, розробіть їх візитні карточки.
 - (ІІ варіант) виступу учасників дорожнього руху; Осла, Пса, Кота, Півня; Поросят, розробіть їх візитні карточки.
9. Підготуйтеся до проведення етапів оперування поняттями та повідомлення домашнього завдання.

Фронтальне завдання:

10. Використовуючи підготовлені матеріали та підказки викладача, проведіть розроблений вами урок.
11. Користуючись схемою самоаналізу уроку, дайте власну оцінку проведеного заняття.

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ:

1. Назвіть тип уроку, який ви провели.
2. Які методи навчання і з якою метою ви використовували при проведенні уроку?
3. У чому проявлялась самостійна робота учнів на уроці?
4. Яке значення має використана вами наочність (педагогічне, валеологічне)?

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Інтегрований курс “Основи здоров’я”: [Програми 1 – 4 клас.] // Почат. освіта. – 2004. – № 46 (грудень). – С. 2–11.
2. Кириленко С., Бережна Т. Урок здоров’я: Докладніше про методику і зміст // Здоров’я та фізична культура. – 2005. – Листоп. (№ 21). – С. 8–12.
3. Костик Н.М. Даючи знання – не відбирай здоров’я (З досвіду роботи вчителів початкової школи в рамках “Європейської мережі шкіл сприяння здоров’ю”). – Славутич, 2000. – 36 с.
4. Молис С.С., Молис С.А. Активные формы и методы обучения биологии: Книга для учителя. – М.: Просвещение, 1988. – 167 с.
5. Освітні технології: Навч.-метод. посіб. / О.М. Пехота, А.З. Кіктенко, О.М. Любарська та ін.; За ред. О.М. Пехоти. – К.: А.С.К., 2004. – 256 с.
6. Пометун О.І. та ін. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібн. / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко; За ред. О.І. Пометун. – К.: А.С.К., 2005. – 192 с.
7. Страшко С.В., Животовська Л.А., Гречишкіна О.Д. та ін. Соціально-просвітницькі тренінги з формування мотивації до здорового способу життя та профілактики ВІЛ/СНІДу / За редакцією Страшка С.В. // Навчально-методичний посібник для викладачів валеології, основ медичних знань та безпеки життєдіяльності, вчителів основ здоров’я, студентів вищих педагогічних навчальних закладів. – 2-е вид., переробл. і допов. – К.: Освіта України, 2006. – 260 с.

Практичне заняття № 11

Тема. АНАЛІЗ УРОКІВ ОСНОВ ЗДОРОВ'Я У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

Мета: 1) Познайти з схемою аналізу уроку з предметів валеологічного спрямування.
2) Розвивати вміння аналізувати навчальне заняття.
3) Формувати навички критичного мислення при оцінці та аналізі уроків для застосування їх у майбутній роботі.

Теоретична частина

Завдання:

1) Розгляньте схему аналізу уроку з предметів валеологічного спрямування. Запишіть валеологічні вимоги до уроку.

СХЕМА АНАЛІЗУ УРОКУ

I. Тема уроку. Місце даного уроку в загальній системі уроків теми.

II. Мета уроку та його навчальні, виховні, розвиваючі завдання.

III. Характеристика пізнавальної діяльності учнів на різних етапах уроку.

1. Організація уроку:

а) готовність учнів до заняття;

б) організація уваги учнів на початку уроку та засоби, що застосовуються вчителем для її підтримання; доцільність їх.

2. Перевірка знань, умінь та навичок:

а) методи перевірки знань, умінь та навичок;

б) зміст питань для фронтального та індивідуального опитування, практичних завдань, самостійних робіт, завдань диференційного характеру;

в) психологічна доцільність поставлених учням питань, їх складність та доступність;

г) перевірка вчителем розуміння учнями матеріалу, що відтворюється;

д) якість відповідей учнів, активність класу;

е) оцінка знань, її об'єктивність; аргументованість оцінок;

ж) підведення підсумків перевірки знань.

3. Вивчення нового матеріалу:
 - а) засоби актуалізації опорних знань;
 - б) методи подання нового матеріалу, їх психологічна оцінка;
 - в) доступність викладення;
 - г) сприймання та розуміння учнями нового матеріалу, їх психологічна готовність до уроку;
 - д) засоби активації розумової діяльності та самостійності учнів у навчанні; розумова активність учнів на уроці;
 - е) роль та місце самостійної роботи учнів у процесі вивчення нового матеріалу, роботи з підручниками, довідниками та додатковою літературою;
 - ж) роль та місце демонстраційного експерименту; доцільність використання таблиць, кінофільмів, ТЗН; раціональність використання класної дошки та записів у зошитах.
4. Закріплення вивченого матеріалу:
 - а) психологічна доцільність способів закріплення нового матеріалу на уроці;
 - б) Який матеріал повторювався? Психологічна доцільність його відбору.
 - в) Що з вивченого на уроці матеріалу учні запам'ятали краще? Чим це можна пояснити?
 - г) Застосування вивченого матеріалу для розв'язання нових задач.
 - д) На які поставлені вчителем запитання учні відповіли гірше? Чим це можна пояснити?
5. Домашнє завдання.
 - а) Психологічна доцільність змісту та об'єму домашнього завдання, інструктаж про його виконання.
 - б) Додаткові (індивідуальні) завдання окремим учням.

IV. Виховні моменти уроку.

V. Здоров'язберігаючі моменти уроку.

VI. Характеристика вчителя:

- а) знання матеріалу;
- б) методична майстерність;
- в) зацікавленість вчителя предметом;
- г) послідовність, доступність, чіткість викладення;
- д) мова (дикція, темп, культура мовлення, образність, емоційність);
- е) контакт з учнями;

- ж) педагогічний такт; психологічна доцільність зауважень;
- з) урахування вікових особливостей учнів та індивідуальний підхід до їх навчальної діяльності;
- и) валеологічна культура.

На основі матеріалів спостереження дати оцінку уроку за ступенем використання психологічних і валеологічних знань у його організації та проведенні.

Аналіз навчального заняття (за М. В. Гриньовою, 2003 р.)

Рівні Пара- метри	Недопустимий	Критичний	Допустимий	Оптимальний
А	Оргмомент відсутній	Оргмомент затягнувся	Оргмомент замінено на цілепокладання	Оргмомент дозволяє організувати працю учнів, дати установку на подальше навчання
Б	Відсутній зв'язок з попереднім навчальним заняттям, установкою на майбутнє	Існує формальний зв'язок	Зв'язок виявляється під час навчального заняття	На початку навчального заняття чітко визначено місце теми в системі знань учнів
В	Праця учнів безсистемна, не збігається з цільовими установками	Цілепокладання передано словесно і на занятті не реалізовано	Цілі, установки пропонуються без обговорення	Чітко визначено мету навчального заняття. Робота учнів відповідає заданому цілепокладанню
Г	Відсутня валеологічна специфіка на всіх етапах заняття	Специфіка має декларативний характер	Валеологічна специфіка виявляється у змісті матеріалу	Рівень складності, методи навчання, зміст матеріалу відповідають методиці викладання

Рівні	Недопустимий	Критичний	Допустимий	Оптимальний
Д	Структура заняття спонтанна	Частини заняття фрагментарні, не повністю відповідають рівню працездатності	Структура заняття не повністю враховує динаміку працездатності	Структура заняття вибудовується згідно з динамікою працездатності, між його частинами є внутрішня логіка
Е	Пропоновані роботи одноманітні	Види робіт репродуктивні, одноманітні	Використовуються традиційні види робіт	Використовуються різні види робіт, зокрема проблемні й творчі
Є	Відсутні диференційний підхід і зворотній зв'язок	Зворотній зв'язок авторитарний, однаковий для всіх	Зворотній зв'язок різноманітний, але не завжди продуктивний	Використовуються активні методи викладання: ділові ігри, модульно-рейтинговий контроль, сучасні продуктивні форми оцінки, встановлюються суб'єкт – суб'єктні відносини
Ж	На уроці переважає усна чи письмова робота	Форми роботи одноманітні	Різнманітність форм роботи не виправдана доцільно	Форми роботи актуальні для навчання
З	На занятті відсутня наочність	Використовується дошка	Використовуються стандартні таблиці	Вдало використовується спеціально дібраний до теми матеріал
І	Відсутні стимули до активної пізнавальної діяльності	Пізнавальна активність стимулюється лише суворістю вчителя	Стимулами є цільові установки	Організація занять у проблемно-пошуковому стилі, сприяє активній пізнавальній діяльності

Рівні	Недопустимий	Критичний	Допустимий	Оптимальний
К	Неорганізований кінець заняття, відсутнє пояснення домашнього завдання, не оголошені оцінки	У кінці заняття даються вказівки загального характеру, оцінки не вмотивовані	У кінці заняття зроблено короткий підсумок, пояснення домашнього завдання і мотивація оцінок	Проведено узагальнення, виставлені оцінки, умотивовані пояснення домашнього завдання – усе є логічним завершенням даного заняття і готує "грунт" для наступних

Практична частина (ФРОНТАЛЬНА РОБОТА).

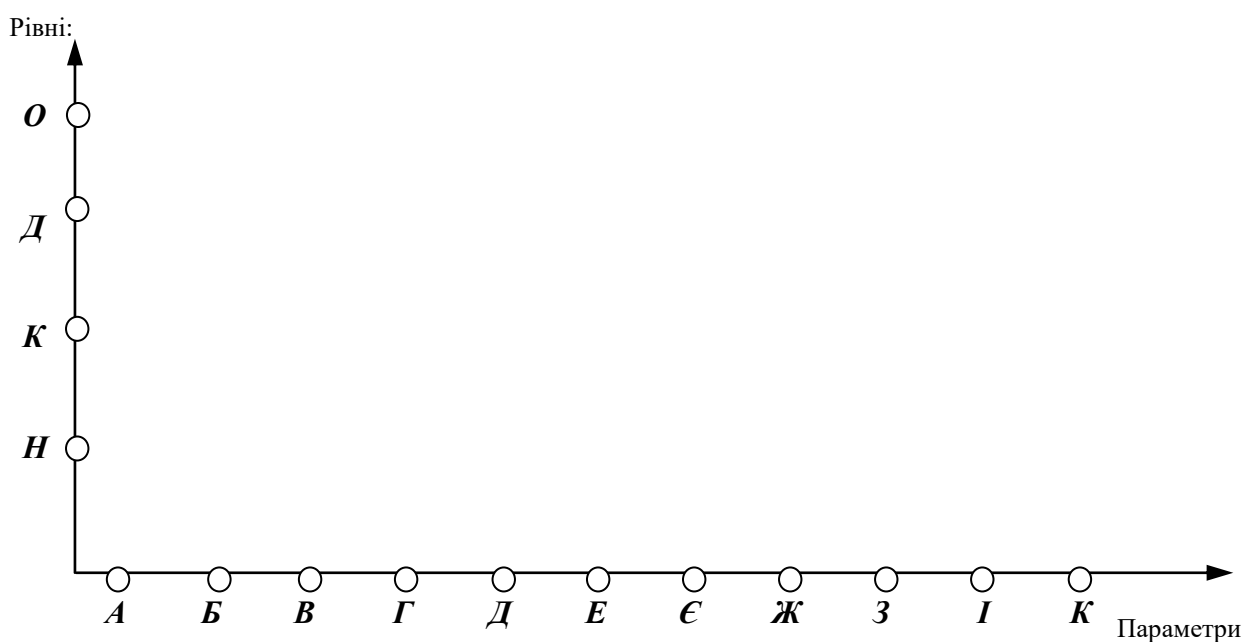
Завдання:

- 1) Перегляньте відеозапис уроку I циклу (1 клас, тема «Гігієна тіла»). Під час перегляду зверніть увагу на наступні фактори:
 - * організаційні моменти уроку;
 - * методи, які використовує вчитель для активізації пізнавальної діяльності учнів;
 - * методи подання нового матеріалу;
 - * використання вчителем міжпредметних зв'язків;
 - * засоби фізичного та розумового розвантаження;
 - * методи оцінювання знань, умінь та навичок учнів.
- 2) Проаналізуйте побачений вами урок за поданою схемою.
- 3) Користуючись таблицею, накресліть рівневий графік динаміки уроку (див. зразок нижче), дайте йому загальну оцінку.

Умовні позначення на графіку:

Рівні: Н – недопустимий; К – критичний; Д – допустимий;
О – оптимальний.

Параметри: А, Б, В, Г, Д, Е, Є, Ж, З, І, К.

- 4) Вкажіть зміни, які би ви внесли до даного навчального заняття для підвищення його ефективності.

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ:

1. Які параметри враховуються при аналізі навчальних занять з предметів валеологічного спрямування?
2. Назвіть основні вимоги до уроків основ здоров'я І циклу.
3. Запропонуйте власну схему аналізу уроку з основ здоров'я.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Бондар В.І. Дидактика. – К., Либідь, 2005. – 264 с.
2. Інтегрований курс “Основи здоров'я”: [Програми 1 – 4 клас.] // Почат. освіта. 2004. – № 46 (грудень). – С. 2–11.
3. Коробов Е.Т. и др. Методы обучения: Навчальний посібник. – Дн-ск: Дн-ський гос. ун-т, 1996. – 84 с.
4. Ващенко Л.С. Основи здоров'я: Кн. для вчителя / Л.С. Ващенко, Т.Є. Бойченко. – К.: Генеза, 2005. – 240 с.
5. Кириленко С., Бережна Т. Урок здоров'я: Докладніше про методику і зміст // Здоров'я та фізична культура. – 2005. – Листоп. (№ 21). – С. 8–12.
6. Пометун О.І. та ін. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібн. / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко; За ред. О.І. Пометун. – К.: А.С.К., 2005. – 192 с.

Практичне заняття № 12

Тема. МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТЬ З ПРОФІЛАКТИКИ ЙОДОДЕФІЦИТУ

- Мета:**
- 1) Актуалізувати проблему йододефіциту в Україні. Познайомитись з відповідним законодавством та методами впровадження його у навчальний процес.
 - 2) Розвивати навички творчої групової роботи при проведенні елементів тренінгових занять.
 - 3) Формувати світоглядні уявлення про йодну недостатність як одну з нагальних проблем сучасного суспільства.

Теоретична частина

Завдання:

- 1) Вправа “Акваріум” (робота в малих групах по 6 осіб).
 - * Роль йоду в життєдіяльності організму людини і зміни, що виникають при його недостатності.
 - * Причини виникнення дефіциту йоду в ґрунті та шляхи його подолання.
 - * Екологічний стан в Україні та захворювання щитоподібної залози.
 - * Вплив дефіциту йоду на працездатність школярів.
 - * Можливі шляхи організації профілактики йододефіцитних захворювань.

Практична частина (ФРОНТАЛЬНА РОБОТА)

Завдання:

- 1) Перегляньте відеофільм “Загадки інтелекту, що зникає”.
- 2) Дайте відповіді на запитання:
 - * Чи сподобався вам фільм?
 - * Яку нову інформацію ви отримали під час його перегляду?
 - * Чи слід показувати такий фільм по телебаченню?
 - * Як би ви використали цей фільм у своїй професійній діяльності?

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ:

1. Чи обумовлений рівень йододефіцитних захворювань соціальними причинами?
2. Які види і рівні профілактики необхідно застосовувати для вирішення проблем, пов'язаних з нестачею йоду?
3. Чи можна вирішити проблеми йододефіциту на рівні індивідуальної профілактичної роботи?

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Брук Д.В., Зелінська Н.Б., Кофман Г.Л. та ін. Сучасні підходи до профілактики йододефіцитних захворювань у населення України / Матеріали для тренерів та модераторів по проведенню семінарів. – 2004. – 143 с.
2. Державна програма профілактики йодної нестатності у населення на 2002 – 2005 роки. – Затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 26.09.02. № 1418.
3. Страшко С.В., Животовська Л.А., Гречишкіна О.Д. та ін. Соціально-просвітницькі тренінги з формування мотивації до здорового способу життя та профілактики ВІЛ/СНІДу / За редакцією Страшка С.В. // Навчально-методичний посібник для викладачів валеології, основ медичних знань та безпеки життєдіяльності, вчителів основ здоров'я, студентів вищих педагогічних навчальних закладів. – 2-е вид., переробл. і допов. – К.: Освіта України, 2006. – 260 с.

Практичне заняття № 13

(4 години)

Тема. ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ТА СТРУКТУРИ НАВЧАЛЬНОГО ЗАНЯТТЯ З ОСНОВ ЗДОРОВ'Я В ОСНОВНІЙ ШКОЛІ. МЕТОДИЧНА РОЗРОБКА НАВЧАЛЬНОГО ЗАНЯТТЯ

Мета:

- 1) Актуалізувати знання про форми та методи навчання, які застосовуються на уроках з основ здоров'я II циклу.
- 2) Розвивати практичні вміння створення та групового розв'язання валеологічних ситуацій, формувати навички проведення уроків з основ здоров'я в основній школі.
- 3) Сприяти формуванню позитивного ставлення до майбутньої професії вчителя основ здоров'я шляхом розкриття її різнобічних можливостей.

Теоретична частина

Завдання:

- 1) Які класи охоплює II цикл вивчення основ здоров'я?
- 2) З курсів вікової психології та вікової фізіології пригадайте психофізіологічні особливості розвитку дітей 11 – 15 років.
- 3) Які, на вашу думку, форми та методи навчання найбільш доцільні для уроків основ здоров'я у цьому віці? (Для підказки скористайтеся матеріалами практичної роботи № 2).
- 4) Які методи обліку та оцінювання знань, умінь і навичок застосовуються у 5 – 9 класах?
- 5) Запишіть:

Особливості проведення уроків на другому циклі:

Вивчення нового матеріалу відбувається з широким застосуванням проблемно-пошукових (евристична бесіда, нарада спеціалістів), активних та інтерактивних методів навчання (рольова гра, брейн-ринг, дискусійний клуб тощо).

Закріплення вивченого матеріалу зазвичай проходить шляхом розв'язання конкретних валеологічних ситуацій, ситуаційних задач, проведення дидактичних ігор (приклади див. у додатку Ж). Ситуаційна задача може мати декілька варіантів рішення в різному або в рівному ступені близьких до оптимального і прийнятних в конкретній обстановці. Саме на цій якості ситуаційної задачі будується дискусія, в якій порівнюються і обговорюються різні варіанти рішень. У багатоваріантності рішень ситуаційної задачі закладений один з її навчаючих факторів. Ситуаційна задача не завжди розв'язується за відомим алгоритмом. Суть її застосування у навчальному процесі саме в тому, що учень сам повинен розробити алгоритм для її розв'язання, тобто не просто знайти рішення, як відповідь на задачу, а й визначити раціональні методи аналізу ситуації та шляхи розв'язання подібних проблем взагалі. При цьому реалізуються завдання розвитку життєвих навичок, формується мотивація до ведення здорового способу життя, розвиваються уміння оперувати поняттями.

На II циклі відбуваються істотні зміни в структурі уроку. Замість етапу узагальнення знань проводиться етап *рефлексії та самоаналізу*.

Рефлексія – це процес, коли людина **самостійно** аналізує свою позицію і виробляє власне рішення щодо певного питання. Завдання на етап рефлексії дається учням зазвичай у такій формі, наприклад: “Зараз проаналізуйте усю ту інформацію, яку ви одержали сьогодні на уроці. Через 2 хвилини вам треба **для себе** дати відповідь на запитання...(Я хочу бути здоровим, тому що... Якщо мені запропонують спробувати незнайомі ліки чи укол, я... Чи варто мені розпочинати статеве життя до шлюбу?)”

Після етапу рефлексії замість етапу оперування поняттями проводиться етап *прийняття рішення (вироблення спільної програми дій)* усіма учнями.

СТРУКТУРА УРОКУ ЗАСВОЄННЯ НОВИХ ЗНАНЬ НА II ЦИКЛІ

I. ПІДГОТОВКА УЧНІВ ДО ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

- 1) Організаційний момент
- 2) Актуалізація опорних знань
- 3) Постановка проблемного питання
- 4) Повідомлення теми та завдань уроку
- 5) Мотивація навчальної діяльності

II. ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

III. ЗАКРІПЛЕННЯ ВИВЧЕНОГО МАТЕРІАЛУ

IV. РЕФЛЕКСІЯ, САМОАНАЛІЗ

V. ПРИЙНЯТТЯ РІШЕННЯ (ВИРОБЛЕННЯ СПІЛЬНОЇ ПРОГРАМИ ДІЙ)

VI. ПОВІДОМЛЕННЯ ДОМАШНЬОГО ЗАВДАННЯ

Особливості домашніх завдань

Домашні завдання даються в альтернативній формі (як правило, від 3 до 5 на вибір). Це розвиває мислення, творчість дитини. Кожен учень обирає собі один варіант домашнього завдання згідно власних побажань і здібностей.

При здійсненні обліку та оцінювання знань і вмінь враховуються:

1. Відсоток виконання домашніх завдань.
 - 75 – 100% – високий рівень;
 - 50 – 75% – достатній рівень;
 - 30 – 50% – середній рівень;
 - до 30% – низький рівень.
2. Активність дитини на уроці.
3. Якість виконання практичних робіт.
4. Рівень набутих практичних та життєвих навичок.

Практична частина (ІНДИВІДУАЛЬНА ТА ГРУПОВА РОБОТА)

Завдання для індивідуальної роботи: виконавши подані нижче вправи, ви зможете поповнити і практично закріпити знання про методи викладання основ здоров'я у 5–9 класах.

1. Вправа “Хто я?” [6, с. 94 – 96]. Виконайте вправу письмово.

Хто я?

Завдання 1. Хто я?

Що ти повідомив про себе, відповідаючи на запитання: «Хто я?» Чи повідомив ти про свої індивідуальні особливості? Чи повідомив ти про свої соціальні зв'язки і групові приналежності?

Завдання 2. Який я?

Дай відповідь на запитання. Опиши зовнішність, вчинкові звички, характер, захоплення, досягнення, переконання і цінності, ким і яким ти хочеш бути.

Завдання 3. Що я хочу змінити і яким стати?

1. Візьми аркуш паперу і олівець, розділи аркуш на дві колонки. Першій дай назву: «Риси характеру, яких я хочу позбутися», другій – «Риси характеру, яких я хочу набути».
2. У першій колонці швидко запиши всі риси характеру, яких ти хочеш позбутися. Записуй усе, що відразу сплине в твоїй голові, і не роздумуй, чи реально це зробити. Записуй доти, доки не запишеш хоча б 5 рис характеру.
3. У другій колонці швидко запиши всі риси характеру, яких ти хочеш набути. Напиши також хоча б 5 рис (можна й більше).
4. Переглянь перший список і для кожної риси, якої ти прагнеш позбутися, визнач протилежну, запиши її в другу колонку (до тих рис, яких прагнеш набути). Наприклад, у першу колонку ти записав «неохайність», отже, в другу колонку маєш записати рису з протилежним значенням – «охайність». Записавши цю рису в другу колонку, з першої викресли слово, що позначає рису твого характеру.
5. Обери ту рису, яку б ти хотів розвинути в собі. Тепер пофантазуй, розроби невеличкий сценарій, у якому ти бачиш себе таким, яким би хотів стати. Програй подумки цю роль кілька разів, доки не переконаєшся, що це можна насправді зробити.

Завдання 4. Подібності й розбіжності.

У кожного з нас є те, що робить нас схожими з іншими людьми, і те, чим ми відрізняємося від них. Разом зі своїм другом чи одногрупником знайдіть 8 спільних рис, які роблять вас схожими, і 8 рис, якими ви відрізняєтеся один від одного. Візьміть кожен по аркушу паперу, зігніть їх навпіл і на лівій частині напишіть «подібні риси», а на правій – «відмінні риси». Тепер напишіть на кожній частині аркуша риси, що роблять вас схожими і відмінними. Наступне завдання – намалюйте 2 картинки, на яких відобразіть ваші спільні й відмінні риси.

Запитання для роздумів: а) Що для тебе було складнішим – знайти спільні риси чи відмінні? б) Що з того, що об'єднує вас, подобається тобі найбільше? в) Що з того, чим ви відрізняєтеся, тобі найбільше до вподоби?

2. Вправа “Емпатія” [6, с. 96]. Виконайте усі завдання. Дайте письмову відповідь на запитання:

- * Наскільки складним було для вас це завдання?
- * Чи вдалося виконати усі розділи завдання?
- * У яких ситуаціях ви відчуваєте, що не можете вибачити іншу людину?

Емпатія

Завдання 1. Закінчи речення: «Друг – це той, хто...», «Друг і приятель – не зовсім одне й те ж...», «Справжня дружба – це коли...».

А тепер уяви, що ці висловлювання написав твій друг, і оціни, чи зможеш ти бути хорошим другом для того, хто написав ці речення.

Завдання 2. Уяви одного за одним усіх Значимих для тебе людей. Скажи кожному з них: «Я приймаю тебе таким, яким ти є».

Якщо ти не зможеш щиро сказати це комусь із Значимих Інших, спробуй зрозуміти, що саме заважає тобі це зробити. Які вимоги ти виставляєш йому, за яких умов ти зміг би сказати йому: «Ти повинен бути добрішим до мене», «Ти не повинен критикувати мене» тощо.

Тепер постав себе на місце цієї людини. Спробуй зрозуміти, чому вона не така добра до тебе як тобі хотілося б, і чому вона критикує тебе.

Тепер повернися на своє місце і спробуй чесно сказати: «Я вибачаю тебе за... і знімаю умову, котра заважає сприйняти тебе. Тепер я сприймаю тебе таким, яким ти є».

3. Анкета “Самооцінка” [6, с. 113 – 115]. Проанкетуйте себе, запишіть результати.

Самооцінка

№ з/п	Питання анкети	Так	Інколи	Ні
1	Мої товариші кепкують з мене	3	2	1
2	Я щаслива людина	1	2	3
3	Мені важко знайомитися	3	2	1
4	Я завжди засмучений (-а)	3	2	1
5	Я розумний (-а)	1	2	3
6	Я сором'язливий (-а)	3	2	1
7	Я нервую, коли мене викликають до дошки	3	2	1
8	Моя зовнішність дратує мене	3	2	1
9	Коли я виросту, буду впливовою людиною	1	2	3
10	Я хвилююся, коли має бути контрольна робота	3	2	1
11	Я – непопулярний (-а)	3	2	1
12	У школі я добре поведжуся	1	2	3
13	Коли щось не виходить, то це не моя провина	3	2	1
14	Я приношу прикрість моїм рідним	3	2	1
15	Я – сильний (-а)	1	2	3
16	Відчуваю, що я гідна людина, в усякому разі не гірший (-а) за інших	1	2	3
17	Я завжди відчуваю себе невдахою	3	2	1
18	Мені здається, що в мене багато позитивних рис	1	2	3
19	Я можу дещо робити не гірше за інших	1	2	3
20	Вважаю, що мені немає чим пишатися	3	2	1
21	Я добре до себе ставлюся	1	2	3
22	Загалом я задоволений (-а) собою	1	2	3
23	Я хотів (-ла) би більше поважати себе	3	2	1
24	Інколи я виразно відчуваю, що з мене немає нікому ніякої користі	3	2	1
25	Інколи я думаю, що не маю ніяких позитивних рис	3	2	1

Сума балів **від 26 до 50** вказує на достатній рівень самооцінки. Ти рідко страждаєш від комплексу меншовартості, інколи пристосовуєшся до думок інших.

Сума балів **від 51 до 75** вказує на недостатній рівень самооцінки. Ти хворобливо сприймаєш критичні зауваження на свою адресу і часто страждаєш від комплексу меншовартості.

4. Познайомтеся із “Заповідями невдахи” [10; 6, с. 56]. Які з них притаманні вам? Чи намагаєтеся ви уникнути таких якостей у собі? Яким чином? (Дайте письмову відповідь).

Заповіді невдахи

1. Завжди і всюди чекай від себе лише неприємностей (великих і малих).

2. Якщо на тебе випадково «звалився» успіх, зроби все, щоб його не помічати. А коли це зробити неможливо, переконай себе і всіх оточуючих, що це, звичайно ж, помилка, а помилки як відомо виправляються.

3. Будь у всьому послідовним і принциповим. Ні за що і ніколи не змінюй своїх рішень і не відступай від своїх принципів.

4. Обери одне із двох – або притримуйся порад інших людей, або дій напролом, як доведеться. Найголовніше – не звертай уваги на те, що відбувається насправді.

5. Докладай зусиль до можливості ухилитися від самоперевірки своїх здібностей. Уникай складних ситуацій.

6. Займайся колекціонуванням своїх бід і неприємностей. Доглядай кожну, про жодну не забувай. Стався до них так, ніби це твоє найбільше багатство.

7. Постійно займайся самовиправданням. Зрозумій: пошук самовиправдання і того, на кого можна «звалити» провину, – одне з найголовніших інтелектуальних занять справжнього невдахи. У всіх випадках задавай питання: «Хто винен?», і ніколи: «Що робити?»

8. Стався до всього надзвичайно серйозно. Не дозволяй собі легковажного погляду на речі.

9. Кожну невдачу оцінюй як остаточну поразку, яка вирішально впливає на все твоє майбутнє життя.

10. Уникай любові до себе!

Завдання для груп:

1. *Гра “Бюро реклами”* (15 хвилин). У грі беруть участь дві команди і журі. Одна група готує плакат, який рекламує наркотичні речовини, друга – плакат антиреклами наркотиків. Далі кожна команда відстоює свій проект, а журі оцінює, чия реклама переконливіша. Потім усі разом обговорюють, чому реклама була переконливою (наприклад, як команда, що агітувала за наркотики, змогла приховати негативні сторони цього товару; як навчитися правильно оцінювати новий продукт, котрий тобі пропонують тощо).

2. *Задача*. Троє підлітків, які не мали раніше досвіду вживання алкоголю, вирішили відсвяткувати закінчення навчального року. Вони купили пляшку горілки місткістю 0,5 л, 300 г вареної ковбаси, півхлібини, цибулі, редиски. Потім хлопці поїхали на пляж і, влаштувавшись у затишному місці, протягом години випили всю

горілку, старанно розділивши її між собою. 1) Чи сп'яніють підлітки і якою мірою? Як це можна розрахувати? 2) Чи будуть хлопці всі однаково п'яні? Від чого це залежить? 3) Чи можна прогнозувати, як закінчиться для підлітків це святкування? Якщо так, то розкажіть, як це буде відбуватись.

Примітка. Доза вживання алкоголю – це така мінімальна кількість етанолу, яка у здорової людини спричиняє стан легкого сп'яніння, навіть непомітного для оточуючих. Такою дозою є 15 – 20 г чистого етанолу. У перерахунку на горілку – 30 – 40 г. У перерахунку на натуральне вино (міцність 10–13°) – це 150 – 200 г.

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ:

1. Назвіть особливості структури навчальних занять з основ здоров'я на II циклі вивчення предмета.
2. Які методи навчання і з якою метою використовуються при проведенні уроків на II циклі?
3. Які основні проблеми вивчаються в курсі основ здоров'я II циклу?
4. Що таке рефлексія? Як формулюються завдання на етап рефлексії?
5. Опишіть методику підготовки домашніх завдань для учнів основної школи.
6. Які особливості обліку та оцінювання навчальних досягнень учнів на II циклі?

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Жара Г. Формування валеологічних понять на основі міжпредметних зв'язків в умовах експериментального навчання учнів основної школи / Г. І. Жара // Валеологічна освіта в навчальних закладах України: стан, напрямки й перспективи розвитку: у 2-х ч. – Кіровоград, КДПУ імені Володимира Винниченка, 2008. – Ч. 2. – 232 с. – С. 45–51.
2. Жара Г. І. Біологія людини як теоретична основа формування валеологічних понять / Г. І. Жара // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 17. Теорія і практика навчання та виховання : збірник наукових праць. – Вип. 3. – К. : вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2006. – 213 с. – С. 66–71.
3. Жара Г. І. Особливості сформованості валеологічних понять в учнів шостих класів / Г. І. Жара // VII Новорічні біологічні читання : збірник наукових праць. – Випуск 7. / Ред. С. В. Гетманцев. – Миколаїв : МДУ імені В.О. Сухомлинського, 2007. – 368 с. – С. 310–314.

4. Жара Г. І. Підготовка вчителя до використання міжпредметних зв'язків як засобу формування валеологічних понять в шкільному курсі основ здоров'я / Г. І. Жара // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Випуск 55. Серія: педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт : збірник у 2-х т. – Чернігів : ЧДПУ, 2008. – № 55. – Т. 1. – 468 с. – С. 200–205.
5. Жарая А. И. Динамика осознания понятия толерантности учениками основной школы / А. И. Жарая // Историко-правовые и социально-экономические аспекты развития общества : тезисы докладов VII межвузовской научно-практической конференции. – Чернигов : Украинско-Российский институт (филиал) МГОУ в г. Чернигове, 2008. – 88 с. – С. 15.
6. Запрошуємо до діалогу: За проектом "Діалог": Навч. посіб. / Н.О. Березіна, О.В. Вінда, М.М. Галябарник та ін. – К.: Богдана, 2003. – 128 с.
7. Максимова Н.Ю. та ін. Життя та здоров'я: Кн.-комент. до навч. посібника з валеології для учнів 8 (9) кл. загальноосвіт. школи та вчителів / Н.Ю. Максимова, К.Л. Мілютіна, В.М. Піскун. – К.: „Знання”, 1998. – 144 с.
8. Освітні технології: Навч.-метод. посіб. / О.М. Пехота, А.З. Кіктенко, О.М. Любарська та ін.; За ред. О.М. Пехоти. – К.: А.С.К., 2004. – 256 с.
9. Пометун О.І. та ін. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібн. / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко; За ред. О.І. Пометун. – К.: А.С.К., 2005. – 192 с.
10. Прихожан А. М. Психологический справочник, или Как обрести уверенность в себе : Кн. для учащихся. / А. М. Прихожан. – М. : Просвещение, 1994.
11. Страшко С.В., Животовська Л.А., Гречишкіна О.Д. та ін. Соціально-просвітницькі тренінги з формування мотивації до здорового способу життя та профілактики ВІЛ/СНІДу / За редакцією Страшка С.В. // Навчально-методичний посібник для викладачів валеології, основ медичних знань та безпеки життєдіяльності, вчителів основ здоров'я, студентів вищих педагогічних навчальних закладів. – 2-е вид., переробл. і допов. – К.: Освіта України, 2006. – 260 с.

Практичне заняття № 14

Тема. АНАЛІЗ УРОКУ ОСНОВ ЗДОРОВ'Я В ОСНОВНІЙ ШКОЛІ

Мета:

- 1) Повторити схему аналізу уроків з основ здоров'я.
- 2) Розвивати уміння аналізувати навчальні заняття II циклу.
- 3) Формувати навички критичного мислення при оцінці та аналізі уроків для застосування його у майбутній роботі.

Теоретична частина

Завдання:

- 1) Повторіть схему аналізу навчального заняття з предметів валеологічного спрямування (*Практична робота № 10*).
- 2) Пригадайте особливості викладання основ здоров'я на II циклі (*Практична робота № 12*).

Практична частина (ФРОНТАЛЬНА РОБОТА)

Завдання:

- 1) Перегляньте відеозапис уроку II циклу (6 клас, тема «Профілактика тютюнопаління»). Під час перегляду зверніть увагу на наступні фактори:
 - * структура уроку відповідно до вимог II циклу;
 - * методи, які використовує вчитель для активізації пізнавальної діяльності учнів, подання та закріплення нового матеріалу;
 - * зворотній зв'язок на уроці;
 - * використання вчителем міжпредметних зв'язків;
 - * засоби фізичного та розумового розвантаження;
 - * методи оцінювання знань, умінь та навичок учнів.
- 2) Проаналізуйте побачений вами урок за схемою.
- 3) Накресліть рівневий графік динаміки уроку, дайте йому загальну оцінку.
- 4) Вкажіть зміни, які би ви внесли до даного навчального заняття для підвищення його ефективності.

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ:

1. У чому полягає відмінність між структурою уроків з основ здоров'я на I і II циклі?
2. Назвіть основні вимоги до уроків основ здоров'я II циклу.
3. Розробіть список домашніх завдань для уроків II циклу (окремо по класах).
4. Розробіть список завдань на етап рефлексії для одного з уроків кожного розділу у 5, 7, та 9 класах.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Ващенко Л.С. Основи здоров'я: Кн. для вчителя / Л.С. Ващенко, Т.Є. Бойченко. – К.: Генеза, 2005. – 240 с.
2. Жара Г. І. Стан викладання курсу „Основи здоров'я” в школі: точка зору вчителів / Г. І. Жара // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Випуск 44. Серія: педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт: збірник. – Чернігів : ЧДПУ, 2007. – № 44. – 504 с. – С. 43–47.
3. Жара Г. І. Уроки основ здоров'я: точка зору учнів / Г. І. Жара // Розвиток наукової творчості майбутніх вчителів природничих дисциплін : матеріали міжнародної науково-практичної конференції // Ред. М. В. Гриньова. – Полтава : Астроя, 2007. – 487 с. – С. 303–305.
4. Максимова Н.Ю. та ін. Життя та здоров'я: Кн.-комент. до навч. посібника з валеології для учнів 8 (9) кл. загальноосвіт. школи та вчителів / Н.Ю. Максимова, К.Л. Мілютіна, В.М. Піскун. – К.: „Знання”, 1998. – 144 с.
5. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів (12-тирічна школа) інтегрованого курсу „Основи здоров'я” (5 – 9 класи). – К., 2004. – 18с.
6. Пометун О.І. та ін. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібн. / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко; За ред. О.І. Пометун. – К.: А.С.К., 2005. – 192 с.
7. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів (12-тирічна школа): Основи здоров'я (5 – 9 кл.) – К.: Перун, – 2005. – 41 с.

Практичне заняття № 15

Тема. МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ НАВЧАЛЬНИХ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ЩОДО ВИВЧЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ПОКАЗНИКІВ ФІЗИЧНОГО ЗДОРОВ'Я, РОЗРОБЛЕННЯ ПАСПОРТА ЗДОРОВ'Я ТА ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ОЗДОРОВЧОЇ ПРОГРАМИ

- Мета:**
- 1) Познайомитись з особливостями проведення практичних робіт на уроках з основ здоров'я. Повторити структуру уроку формування практичних вмінь та навичок.
 - 2) Розвивати уміння будувати та проводити навчальні заняття з основ здоров'я.
 - 3) З'ясувати місце навчальних практичних занять в системі уроків з основ здоров'я.

Теоретична частина

Завдання:

- 1) Повторіть структуру уроку формування практичних вмінь та навичок (*Практична робота № 6*).
- 2) Пригадайте особливості складання інструктивних карток до практичних та лабораторних робіт (*Практична робота № 6*).
- 3) Випишіть з програми назви передбачених нею практичних робіт по класах. Які теми повторюються? поглиблюються? продовжуються?
- 4) Повторіть з курсів фізіології людини та основ валеології методики визначення основних показників фізичного здоров'я – життєвої ємності легень, артеріального тиску, індексу маси тіла, соматотипу людини тощо (домашнє завдання).

Практична частина (ГРУПОВА РОБОТА)

Завдання:

- 1) Складіть інструктивні картки до обраних довільно з програми практичних робіт (3 – 4 групи по 6 – 7 осіб).

2) *Вправа “Захист творчих проєктів”*. Зробіть (по групах) презентацію на кращий проєкт інструктивної картки. Журі оцінює правильність постановки мети роботи, добір обладнання, малюнки до роботи, оформлення інструктивної картки, повноту контрольних запитань, якість презентації.

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ:

1. Назвіть основні вимоги до уроків формування практичних вмінь та навичок.
2. Розкрийте сутність методик визначення основних показників фізичного здоров'я.
3. Які практичні роботи і у яких класах, на вашу думку, не відповідають віковим особливостям учнів? Де їх краще поставити у програмі? Чому?

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Ващенко Л.С. Основи здоров'я: Кн. для вчителя / Л.С. Ващенко, Т.Є. Бойченко. – К.: Генеза, 2005. – 240 с.
2. Жара Г. І. Підготовка майбутнього вчителя валеології до використання демонстраційного експерименту / Г. І. Жара // Підготовка майбутнього вчителя природничих дисциплін в умовах моделювання освітнього середовища : збірник наукових праць. – Полтава : АСМІ, 2004. – 472 с. – С. 425–428.
3. Максимова Н.Ю. та ін. Життя та здоров'я: Кн.-комент. до навч. посібника з валеології для учнів 8 (9) кл. загальноосвіт. школи та вчителів / Н.Ю. Максимова, К.Л. Мілютіна, В.М. Піскун. – К.: „Знання”, 1998. – 144 с.
4. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів (12-тирічна школа) інтегрованого курсу „Основи здоров'я” (5–9 класи). – К., 2004. – 18с.
5. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів (12-тирічна школа): Основи здоров'я (5 – 9 кл.) – К.: Перун, – 2005. – 41 с.

Практичне заняття № 16

(4 години)

Тема. ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ПРЕДМЕТІВ ВАЛЕОЛОГІЧНОГО СПРЯМУВАННЯ У СТАРШІЙ ШКОЛІ. МЕТОДИЧНА РОЗРОБКА ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАНЯТТЯ ОЗДОРОВЧОЇ ТЕМАТИКИ НА ОСНОВІ МІЖПРЕДМЕТНИХ ЗВ'ЯЗКІВ

- Мета:**
- 1) Актуалізувати знання про форми та методи навчання, які застосовуються на уроках з предметів валеологічного спрямування III циклу.
 - 2) Розвивати практичні вміння створення та групового розв'язання валеологічних ситуацій, формувати навички проведення уроків з предметів валеологічного спрямування в старшій школі.
 - 3) Формувати у себе позитивне ставлення до майбутньої професії вчителя основ здоров'я шляхом усвідомлення її різнобічних можливостей.

Теоретична частина

Завдання:

- 1) Які класи охоплює III цикл вивчення предметів валеологічного спрямування?
- 2) Визначте фізіологічні та психологічні особливості учнів 10 – 11 класів. Які методи навчання будуть доцільними у цьому віці?
- 3) Запишіть:

Особливості викладання предметів валеологічного спрямування на третьому циклі за лекційно-семінарською системою

1. Матеріал розділу поділяється на тематичні блоки.
2. В кожному блоці проводяться такі уроки:
 - а) Урок розбору навчального матеріалу (шкільна лекція);
 - б) Урок фронтального опрацювання матеріалу навчального блоку;
 - в) Урок індивідуального опрацювання матеріалу навчального блоку.(Уроки типу б) і в) можуть застосовуватись неодноразово в одному блоці).

3. Передостанній урок – це урок внутрішньопредметного узагальнення та систематизації матеріалу навчального блоку.
4. Останній урок – урок тематичного заліку.

Структура уроку розбору навчального матеріалу (шкільної лекції):

1. Вступ: оголошення теми, завдань лекції, план, література.
2. Основна частина.
3. Висновки і домашнє завдання (підготуватися до відповіді на запитання, виконати завдання, розміщені на інформаційному стенді).

Методика проведення шкільної лекції:

1. У лекції завжди повинен бути план, який дається учням. Виклад матеріалу йде логічно й послідовно за планом.
2. Основні положення лекції у плані-конспекті вчителя обов'язково повинні бути законспектовані у вигляді тез.
3. Учні повинні вести конспект лекції.
4. У лекції використовуються наочні посібники, ТЗН, демонстраційні досліди, спостереження учнів, раціонально використовується дошка.
5. На дошці записується тема лекції, малюються схеми, записуються нові терміни (повністю).
6. Тривалість лекції 25 – 40 хв. Треба пам'ятати, що через 15 – 20 хвилин діти стомлюються, тому треба зробити паузу і заповнити її повідомленням цікавого факту, використанням ТЗН тощо.
7. Усі лекції поділяються на:
 - вступні;
 - тематичні;
 - узагальнюючі.

Структура уроку фронтального опрацювання матеріалу навчального блоку:

1. Фронтальна перевірка знань учнів за запитаннями учителя (до 15 хв.).
2. Проведення лабораторних робіт (якщо вони є). Розв'язування вправ, валеологічних ситуацій. Робота з підручником.
3. Домашнє завдання: Підготувати повідомлення, провести анкетування тощо і зробити аналіз.

Структура уроку індивідуального опрацювання матеріалу навчального блоку:

1. Коротке повторення матеріалу (до 5 хв.).
2. Повідомлення учнів (якщо вони є).
3. Контролююча частина (діти пишуть письмову контрольну або практичну роботу в спеціальних зошитах).
4. Домашнє завдання: або не дається, або дається матеріал на повторення для підготовки до вивчення наступного блоку.

Форми проведення тематичного заліку:

1. Усно-письмова

Для письмової форми вчитель складає індивідуальні картки із запитаннями. Частина дітей пише відповіді, частина – відповідає усно. Учні, які протягом вивчення теми виконували усі роботи на “відмінно”, можуть отримати залік автоматично. Цих учнів можна використовувати в якості екзаменаторів.

2. "Вертушка" – активна форма проведення заліку.

Під час заліку учні групами по 5 – 6 чоловік постійно переходять з місця на місце. За кожним столом, до якого переміщується учень, він прослуховує блок відповідей, а сам відповідає лише на одне питання. На початку уроку учням роздаються індивідуальні картки, вони підписуються, і вчитель дає інструкцію, як ними користуватися.

У якості перевіряючих за столами виступають кращі учні, а за одним столом – вчитель.

Вони повинні мати перелік запитань, годинник для контролю часу. Час відповіді на одне запитання – 1 хвилина. Кожному учню в індивідуальну картку екзаменатор виставляє оцінку за відповідь.

Індивідуальна картка учня _____ класу

_____ прізвище, ім'я

№ переходу	№ столу	№ запитання, на яке треба відповідати	Відмітка про відповідь (оцінка)
1	3	6	
2	4	1	
3	5	2	
4	6	4	
5	1	5	
6	2	3	

Після завершення відповідей кожної групи індивідуальні картки залишаються на останньому столі. Екзаменатори їх збирають і йдуть разом з учителем в окреме приміщення для підбиття підсумків. У цей час решта учнів проглядає кінофільм чи виконує якесь цікаве завдання (*Подумайте, для чого*)

Практична частина

Завдання:

- 1) Складіть план шкільної лекції на тему „Фізіологічна і соціальна зрілість”. Які наочні матеріали варто підготувати до даної лекції?
- 2) Розробіть схему використання класної дошки під час проведення лекції на тему „Цінність життя і здоров'я людини”.
- 3) Підготуйте запитання до тематичного заліку з розділу „Репродуктивне здоров'я молоді” (групи по 5–6 осіб).

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ:

1. Назвіть особливості структури навчальних занять з основ здоров'я на III циклі вивчення предмета.
2. Які методи навчання і з якою метою використовуються при проведенні уроків на III циклі?
3. Запропонуйте альтернативні варіанти проведення тематичного заліку.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Жара Г. І. Валеологічна освіта старшокласників як передумова їх адаптації до дорослого життя / Г. І. Жара // Адаптаційні можливості дітей та молоді: матеріали VII (IX) міжнародної науково-практичної конференції. Одеса, 17 – 19 вересня 2008 року / Ред. Босенко А. І. – Одеса : ПДПУ ім. К. Д. Ушинського, 2008. – 535 с. – С. 137–141.
2. Страшко С. В. Підготовка майбутніх учителів основ здоров'я до формування в учнів поняття про середовище існування / Страшко С. В., Гайова Н. В., Жара Г. І. // Фальцфейнівські читання. – Херсон : ПП Вишемирський, 2009. – 466 с. – С. 342–346.

3. Жара Г. І. Теоретичні основи формування та розвитку понять міжпредметного характеру / Г. І. Жара // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 17. Теорія і практика навчання та виховання. – Вип. 15 : збірник наукових праць. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. – 190 с. – С. 56–66.
4. Жара Г. І. Взаємозв'язок біологічних, валеологічних, технічних та соціально-психологічних понять у змісті шкільного курсу „Основи здоров'я” / Г. І. Жара // Вісник Черкаського університету. [Текст]. Випуск 196 / Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького; гол. ред. Кузьмінський А. І. – Серія педагогічні науки : збірник наукових праць. – Черкаси : Вид-во ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2011. – № 196. – 192 с. – С. 25–30.
5. Максимова Н. Ю. та ін. Життя та здоров'я: Кн.-комент. до навч. посібника з валеології для учнів 8 (9) кл. загальноосвіт. школи та вчителів / Н.Ю. Максимова, К.Л. Мілютіна, В.М. Піскун. – К.: „Знання”, 1998. – 144 с.
6. Пометун О.І. та ін. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібн. / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко; За ред. О.І. Пометун. – К.: А.С.К., 2005. – 192 с.
7. Освітні технології: Навч.-метод. посіб. / О.М. Пехота, А.З. Кіктенко, О.М. Любарська та ін.; За ред. О.М. Пехоти. – К.: А.С.К., 2004. – 256 с.
8. Страшко С.В., Животовська Л.А., Гречишкіна О.Д. та ін. Соціально-просвітницькі тренінги з формування мотивації до здорового способу життя та профілактики ВІЛ/СНІДу / За редакцією Страшка С.В. // Навчально-методичний посібник для викладачів валеології, основ медичних знань та безпеки життєдіяльності, вчителів основ здоров'я, студентів вищих педагогічних навчальних закладів. – 2-е вид., переробл. і допов. – К.: Освіта України, 2006. – 260 с.

Практичне заняття № 17

Тема. АНАЛІЗ УРОКІВ З ПРЕДМЕТІВ ВАЛЕОЛОГІЧНОГО СПРЯМУВАННЯ У СТАРШИХ КЛАСАХ

- Мета:**
- 1) Повторити схему аналізу уроків з предметів валеологічного спрямування.
 - 2) Розвивати уміння аналізувати навчальні заняття III циклу.
 - 3) Формувати навички критичного мислення при оцінці та аналізі уроків для застосування його у майбутній роботі.

Теоретична частина

Завдання:

- 1) Повторіть схему аналізу навчального заняття з предметів валеологічного спрямування (*Практична робота № 10*).
- 2) Пригадайте особливості викладання основ здоров'я на III циклі (*Практична робота № 15*).

Практична частина (ФРОНТАЛЬНА РОБОТА).

Завдання:

- 1) Перегляньте відеозапис уроку III циклу (11 клас, тема “Венеричні хвороби”). Під час перегляду зверніть увагу на наступні фактори:
 - * структура уроку відповідно до вимог III циклу;
 - * методи, які використовує вчитель для перевірки знань, умінь та навичок учнів, подання та закріплення нового матеріалу;
 - * зворотній зв'язок на уроці;
 - * використання вчителем наочних посібників, робота за підручниками тощо;
 - * засоби фізичного та розумового розвантаження;
 - * методи оцінювання знань, умінь та навичок учнів.
- 2) Проаналізуйте побачений вами урок за схемою.
- 3) Накресліть рівневий графік динаміки уроку, дайте йому загальну оцінку.

- 4) Вкажіть зміни, які би ви внесли до даного навчального заняття для підвищення його ефективності.
- 5) Запропонуйте альтернативні варіанти проведення даного уроку.

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ:

1. У чому полягають особливості уроків з предметів валеологічного спрямування на III циклі?
2. Назвіть основні вимоги до уроків предметів валеологічного спрямування III циклу.
3. Розробіть контролюючі тестові завдання для учнів з теми переглянутого вами уроку.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Пометун О.І. та ін. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібн. / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко; За ред. О.І. Пометун. – К.: А.С.К., 2005. – 192 с.

Практичне заняття № 18

Тема. ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ РЕПРОДУКТИВНОГО ЗДОРОВ'Я

- Мета:**
- 1) Познайомитись з особливостями вивчення питань репродуктивного здоров'я на різних циклах навчання основ здоров'я.
 - 2) Розвивати вміння враховувати вікові особливості учнів при доборі матеріалу до уроків з питань репродуктивного здоров'я та міжстатевих стосунків.
 - 3) Формувати світоглядні переконання з правил надання учням інформації з питань репродуктивного здоров'я та міжстатевих стосунків.

Теоретична частина

Завдання:

- 1) Знайти у програмі основ здоров'я 5 – 9 класів розділи, у яких вивчаються питання статевого дозрівання, міжстатевих стосунків, репродуктивного здоров'я.
- 2) Висловіть свої пропозиції щодо змісту та форм подачі матеріалу з цієї тематики у різних класах.

Практична частина

(ТРЕНІНГ „Біосоціальна основа сім'ї”)

Завдання:

- 1) **Вправа „Малюнок”** (7 хвилин). Вишикуйтесь у колону по одному. Візьміть аркуш паперу і ручку (фломастер). Ведучому необхідно намалювати на “спині” того, хто стоїть у колоні останнім, образ, який відтворює найголовнішу сімейну цінність. Потім кожен наступний учасник повинен відтворити те, що зрозумів, на своєму аркуші. Перший називає намальований предмет уголос. Результати порівняти.
- 2) **Обговорення проблемних питань.** (13 –18 хвилин).
* Сім'я як ланка суспільства;

- * Мотиви створення шлюбу: розрахунок чи кохання – що краще?
 - * Що може виступати гарантом стабільних сімейних стосунків?
 - * Як не помилитися у виборі?
 - * Чи готові ви, у випадку, якщо сімейне життя не складеться, вдатися до розлучення?
 - * За якими вимогами ви будете обирати собі супутника життя?
- 3) **Вправа “Пріоритет”** або **“Обираємо супутника життя”** (12 –15 хвилин). Кожен учасник на окремому аркуші записує у стовпчик до 10 рис, які б він хотів бачити у своєї майбутньої дружини (чоловіка). Потім усі списки вивішуються на дошці. Учасники їх переглядають і ставлять позначку “+” біля тих вимог, які їм до вподоби. Результати підраховуються і з них обираються 5 – 6 найбільш актуальних. Вони записуються на окремому аркуші.
- 4) **Вправа “Шлюбний контракт”**. – Завдання для 2-х груп. Групи об’єднуються за ознаками першої літери повного імені (голосна чи приголосна). Спробуйте відчувати себе в ролі майбутніх наречених та їх юрисконсульта. Розробіть структуру шлюбного контракту, дайте назву його обов’язкових і необов’язкових розділів. Представте свій варіант іншій групі.
- 5) **Підведення підсумків**. (1 хвилина)

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ:

1. У чому полягають особливості уроків з проблем репродуктивного здоров’я та міжстатевих стосунків?
2. Розробіть приклад міні-тренінгу за однією з тем програми щодо проблем міжстатевих стосунків.
3. Розробіть конспект виховного заходу (на вибір) за темами:
 - Проблеми ВІЛ/СНІДу в Україні. Шляхи їх вирішення.
 - Молодь за здоровий спосіб життя.
 - Етика і культура спілкування в сім’ї.
 - Аборт та його наслідки.
 - Вагітність у шкільному віці.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Вихователю про психологію та педагогіку сексуального розвитку дитини: Науково-методичний збірник / За ред. Т.В. Говорун. – К.: Інститут змісту і методів навчання, 1996.

2. Жара Г. І. Біологія людини як теоретична основа формування валеологічних понять / Г. І. Жара // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 17. Теорія і практика навчання та виховання : збірник наукових праць. – Вип. 3. – К. : вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2006. – 213 с. – С. 66–71.
3. Петрище И.П. О половом воспитании детей и подростков. Мн.: Народная асвета, 1990. – 160 с.
4. Пометун О.І. та ін. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібн. / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко; За ред. О.І. Пометун. – К.: А.С.К., 2005. – 192 с.
5. Рибалка О.Я. Статеве виховання підлітків (навчально-методичний посібник для вчителів загальноосвітніх шкіл). – Полтава, 2006. – 72 с.

Практичне заняття № 19

(6 годин)

Тема. ПРОВЕДЕННЯ ТРЕНІНГОВИХ ЗАНЯТЬ З ПРОФІЛАКТИКИ ВІЛ/СНІДУ

Мета:

- 1) Актуалізувати знання з проблематики ВІЛ/СНІДУ.
- 2) Визначити напрямки профілактики ВІЛ/СНІДУ у шкільному курсі основ здоров'я.
- 3) Здобути практичні навички проведення тренінгових занять у школі.

Теоретична частина

Завдання:

- 1) Повторіть теоретичні відомості з проблематики ВІЛ/СНІДУ.
- 2) Знайдіть у програмі основ здоров'я 5 – 9 класів розділи, у яких вивчаються питання ВІЛ/СНІДУ.
- 3) Висловіть свої думки щодо змісту та методів розкриття цієї проблематики у різних класах.

Практична частина

(ТРЕНІНГ „Профілактика ВІЛ/СНІДУ у школі”)

ВСТУП (2 години).

Завдання:

- 1) **Вправа „Кордон”**. Використовується для визначення базових знань учасників з теми тренінгу. Учасники вишиковуються на імпровізованому „кордоні”, з двох боків від якого прикріплені таблички з написами „ТАК” і „НІ”. Якщо учасники згодні з пропонованим твердженням (додаток 3.1), вони переходять на бік таблички „ТАК”, якщо не згодні – на бік таблички „НІ”, якщо утруднюються з відповіддю – залишаються на „кордоні”. Кількість відповідей учасників фіксується тренером (додаток 3.2).
- 2) **Вправа "Знайомство"**. Розпишіть своє ім'я у стовпчик і проти кожної літери напишіть слово, яке починається з цієї літери і характеризує вашу особистість. Наприклад,

ОЛЕНА:

О – освічена,
Л – лагідна,
Е – емоційна,
Н – надійна,
А – амбіційна.

Представляючи себе, розкажіть про себе, свою родину, найкращого друга, улюблену книгу, фільм. Можна продовжити фразу: "У людях я найбільше ціную..." або "Моє життєве кредо – це...".

3) **Вправа "Кошик для сміття"**. Відкрийте себе з іншого боку. Кожна людина є неповторною особистістю, проте не ідеальною, що кожен з учасників тренінгу напевно хотів би щось змінити у собі: якусь рису характеру, звичку або іншу ваду. Продовжіть фразу: "Я хотів би викинути у кошик для сміття...".

4) **Прийняття правил роботи групи.**

Учасники об'єднуються у малі групи за формою і кольором геометричних фігур, які пропонує тренер.

Вправа "Сонечко". Кожному учаснику потрібно на маленьких клейких папірцях жовтого кольору написати одну чи кілька умов співпраці (кожну на окремому папірці), необхідних саме йому для ефективної роботи в групі.

Завдання для груп:

а) на великому аркуші паперу намальовано сонечко. У вигляді променів прикріпити до нього папірці з написаними умовами. В одному промені – пропозиції умов, що збігаються за змістом;

б) сформулюйте пропозиції умов у вигляді норм поведінки (правил), необхідних на тренінгу. Запишіть їх під відповідним променем (на окремому аркуші).

Завдання для всіх учасників:

а) обговорити кожне з правил, що воно означає, для чого потрібне. Тільки після того, як уся група прийме правило, тренеру доцільно записати його на аркуші паперу фломастером червоного кольору.

б) наприкінці вправи провести обговорення, використовуючи такі запитання: Чи всі присутні згодні виконувати прийняті правила? Для чого нам потрібні правила?

5) Очікування і побоювання.

Вправа "Гора". Необхідно намалювати на великому аркуші паперу гору, а очікування учасників, записані на клейких папірцях, розмістити біля її підніжжя. По закінченні тренінгу учасники проаналізують, які сподівання справдилися, і перенесуть їх на вершину цієї гори.

6) Підведення підсумків вступної частини (1 хвилина).

ОСНОВНА ЧАСТИНА ТРЕНІНГУ (3 години)

Інтелектуальна розминка. Проводиться протягом 10-15 хвилин у швидкому темпі у формі експрес-опитування: тренер звертається до учасників із запитаннями, на які вони повинні дати коротку, але конкретну і змістовну відповідь.

Запитання:

- Яка різниця між ВІЛ та СНІД?
- Які шляхи зараження ВІЛ ви знаєте?
- Назвіть симптоми та стадії розвитку захворювання на СНІД.
- Які питання законодавства про СНІД вивчаються у шкільному курсі основ здоров'я?
- Назвіть властивості ВІЛ.
- Що таке СНІДофобія? Наскільки вона обґрунтована?
- Як проходить лікування ВІЛ/ СНІД?

Вправа "Анонімка". Напишіть анонімно на аркуші паперу запитання, які цікавлять вас і стосуються теми тренінгу. Загорніть ваше запитання і передайте аркуш наступному учаснику для запису його запитання.

Актуалізація проблеми. Лекція-бесіда „Люди і ВІЛ”.

„Театр Форум”:

Завдання для груп: розіграти маленьку сценку, в якій відобразити проблемну ситуацію.

Наприклад:

- психологічний стан, який виникає в людини, що дізналася про свою ВІЛ-позитивність або захворіла на СНІД;
- ситуація психологічного тиску з боку однокласників ВІЛ-позитивної дитини;
- проведення батьківських зборів вчителем, у класі якого навчається хвора на СНІД дитина.

Кожна мала група демонструє свій варіант, а далі учасники вибирають найкращий. Шляхом багаторазового програвання запропонована театральна дія удосконалюється. Наступним кроком є обговорення учасниками того, що побачили, і висування пропозицій щодо шляхів виходу з проблемної ситуації. При цьому бажаним варіантом є театралізована демонстрація свого рішення.

Основна мета – знайти вихід із складної ситуації, базуючись на досвіді учасників, і показати, що такий вихід є у більшості випадків.

Вправа „Аналіз художнього твору”

Прочитайте в ролях оповідання „Женині журавлики” (додаток И). Висловіть свої враження від твору. Як би ви вчинили на місці героїв оповідання? Як би по-іншому могла розвиватись ситуація? Чим це могло б закінчитись?

„Сім кроків до вирішення проблеми”

Завдання: Познайомтеся з алгоритмом прийняття правильного рішення [4].

1. Розпізнайте, визначте і з'ясуйте проблему. Ваша проблема повинна бути чітко визначеною.

2. Збираючи факти та інформацію, проаналізуйте проблему.

3. Розвивайте альтернативні рішення. Ніколи не зупиняйтесь лише на одному рішенні. Придумайте безліч способів вирішення вашої проблеми.

4. Виберіть найкраще рішення. Після того, як ви ретельно дослідили свою проблему й витратили час на визначення альтернативних рішень, у вас є всі підстави вибрати найкраще з них.

5. Складіть план дій. Ретельно, крок за кроком обдумайте все, що необхідно зробити: чітко визначити проблему, окреслити кроки здійснення проекту, бюджет, приблизний час здійснення, необхідні матеріали і людські ресурси тощо.

6. Впроваджуйте рішення.

7. Оцініть. Після того, як закінчили проект, перевірте, чи досягнута його мета. Визначте, який вплив мало його впровадження. Скоригуйте всі проблеми й перегляньте всі питання, які виникають.

Знайдіть оптимальні шляхи вирішення таких задач:

- Як ставитись до людини, хворої на СНІД?
- Що сказати батькам учнів класу, де навчається ВІЛ-інфікована дитина, щоб уникнути її дискримінації?
- Як себе поводити, щоб уникнути зараження ВІЛ?

○ Яким чином проводити профілактику зараження ВІЛ у школі на I, II, III циклах навчання?

Підвести підсумки.

ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА ТРЕНІНГУ (1 година)

1. *Продовжити фразу:* "На цьому тренінгу я... (усвідомила, що..., дізнався про те...)". Проаналізувати власні очікування і по черзі висловитися, чи справдилися вони (повною мірою, частково), чи не справдилися, чи взагалі виявилися недоречними (завершити вправу „Гора”).

2. *Вправи прощання.* Мета – залишити в пам'яті учасників тренінгу позитивні емоції стосовно сприйняття інформації і тим самим сформуванню бажання участі у наступних тренінгах. Варіанти таких вправ:

- Учасникам пропонують стати у коло і передати один одному свічку (квітку), висловлюючи добрі побажання або слова подяки.
- Учасники мають покласти руки одне одному на плечі і тричі сказати: "Ми – молодці".
- Можна запропонувати усім взятися за руки і, починаючи з тренера, по черзі передати один одному потиск руки. Коли цей сигнал приходить до тренера з іншого боку, піднімають руки вгору і промовляють: "До побачення! До наступної зустрічі!".

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ:

1. Які напрямки профілактики ВІЛ/СНІДу у шкільному курсі основ здоров'я ви знаєте?
2. Що таке первинна, вторинна, третинна профілактика? Які види профілактики використовуються у школі?
3. Які форми та методи профілактики ВІЛ-інфікування є найбільш ефективними у школі на кожному з циклів?
4. Назвіть вправи, які доцільно використовувати у вступній, основній та заключній частині тренінгу з профілактики ВІЛ-інфікування.
5. Поясніть зміст вправ „Кордон”, „Гора”, „Кошик для сміття”, „Анонімка”.
6. Чим, на вашу думку, обумовлена ефективність профілактичної роботи з профілактики ВІЛ/СНІДу у шкільному курсі основ здоров'я?

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Жара Г. І. Аналіз викладання питань ВІЛ/СНІД у шкільних курсах біології, ОБЖД та основ здоров'я / Г. І. Жара // Проблеми освіти : наук.-метод. зб. – К. : Інститут інноваційних технологій і змісту освіти, 2006. – Вип. 48. – 223 с. – С. 107–112.
2. Жара Г. І. Біологія людини як теоретична основа формування валеологічних понять / Г. І. Жара // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 17. Теорія і практика навчання та виховання : збірник наукових праць. – Вип. 3. – К. : вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2006. – 213 с. – С. 66–71.
3. Жара Г. І. Викладання питань ВІЛ/СНІД у шкільних курсах біології, ОБЖД та основ здоров'я / Г. І. Жара // Інформація. Погляди. Світогляд. – 2007. – № 6. – С. 14–16.
4. Страшко С.В., Животовська Л.А., Гречишкіна О.Д. та ін. Соціально-просвітницькі тренінги з формування мотивації до здорового способу життя та профілактики ВІЛ/СНІДу / За редакцією Страшка С.В. // Навчально-методичний посібник для викладачів валеології, основ медичних знань та безпеки життєдіяльності, вчителів основ здоров'я, студентів вищих педагогічних навчальних закладів. – 2-е вид., переробл. і допов. – К.: Освіта України, 2006. – 260 с.

Практичне заняття № 20

Тема. ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ОСНОВ ЗДОРОВ'Я У МАЛОКОМПЛЕКТНІЙ ШКОЛІ

- Мета:**
- 1) Познайомитись з особливостями викладання предметів валеологічного спрямування у малокомплектній школі.
 - 2) Розвивати навички планування структури уроку та добору методів і засобів навчання для класу-комплекту.
 - 3) Усвідомити напрямки майбутньої професійної самореалізації під час роботи у малокомплектній школі.

Теоретична частина

Завдання:

- 1) Запишіть особливості планування навчального матеріалу курсу „Основи здоров'я” для малокомплектної школи.

Навчальні програми з основ здоров'я будуються за спіральним (циклічним) типом. У кожному циклі матеріал наступного класу розширює і доповнює те, що вивчалось у попередньому. Це створює можливість достатньо легкого планування матеріалу для класу-комплекту. Наприклад, теми пожежної безпеки I циклу „Причини виникнення пожеж” (2 клас), „Легкозаймисті речовини. Користування відкритим вогнем” (3 клас) та „Пожежонебезпечні об'єкти. Причини опіків. Правила користування електроприладами” (4 клас) можуть плануватись для вивчення разом у двох або трьох класах. Той же принцип планування використовується на II і III циклах. Варто підкреслити, що базова навчальна програма дає великий простір для творчості вчителя. Тому будь-яку тему можна розглядати з позицій специфіки регіону проживання, включаючи краєзнавчий матеріал, екологічні, етнічні особливості, які більш близькі учням у повсякденному житті. А для цього вчителю потрібно навчитись аналізувати існуючі та створювати авторські навчальні програми.

2) Запишіть особливості структури навчальних занять курсу „Основи здоров'я” у малокомплектній школі.

Оскільки клас-комплект складається з двох – трьох класів, то структура уроків дещо зміщена порівняно із стандартним уроком. Етап уроку, який для старшого класу виступає актуалізацією опорних знань, для молодшого класу є вивченням нового матеріалу і т.д.

Треба пам'ятати, що валеологічна структура уроку передбачає переключення з опрацювання навчального матеріалу на „хвилинки здоров'я”: проведення профілактичної гімнастики, точкового масажу, вправ на взаємодію, відновлення розумових сил, концентрацію енергії, аутогенне тренування тощо. При цьому відбувається взаємонавчання між старшими та молодшими учнями, що є більш ефективним, ніж повторення за вчителем.

При такій побудові уроку більш повно реалізуються навчальні й виховні завдання уроку.

3) Запишіть особливості навчально-методичного забезпечення курсу „Основи здоров'я” у малокомплектній школі.

При зміщеній структурі навчального заняття необхідно максимально використовувати можливості самостійного здобуття знань учнями. Для цього використовують різні дидактичні картки, роздатковий матеріал, зошити з друкованою основою, задають альтернативні домашні завдання (див. термінологічний словник). Мала кількість учнів у класі створює можливість для особистісно зорієнтованого навчання.

Практична частина

Завдання:

- 1) З програми основ здоров'я виберіть теми, які можна планувати для таких класів-комплектів:
 - а) 2 та 3 класи;
 - б) 5 і 7 класи;
 - в) 6, 8 і 9 класи.
- 2) Розробіть план-конспект для одного уроку у класі-комплекті. Тему оберіть довільно з програми. Обов'язково заплануйте „хвилинки здоров'я”, які відповідають віку учнів обраних вами класів.
- 3) Розробіть варіанти роздаткового матеріалу до самостійної роботи учнів для обраного уроку.

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ:

7. У чому полягають особливості планування навчального матеріалу курсу „Основи здоров’я” для малокомплектної школи?
8. Чим відрізняється структура уроків для класу-комплекту від структури уроків для звичайного класу?
9. Що таке „хвилинки здоров’я”? Які з них проводяться у початкових класах? в основній школі? у старшій школі?
10. Яке місце та значення самостійної роботи учнів на уроках у малокомплектній школі?
11. Охарактеризуйте навчально-методичне забезпечення курсу „Основи здоров’я” у малокомплектній школі.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

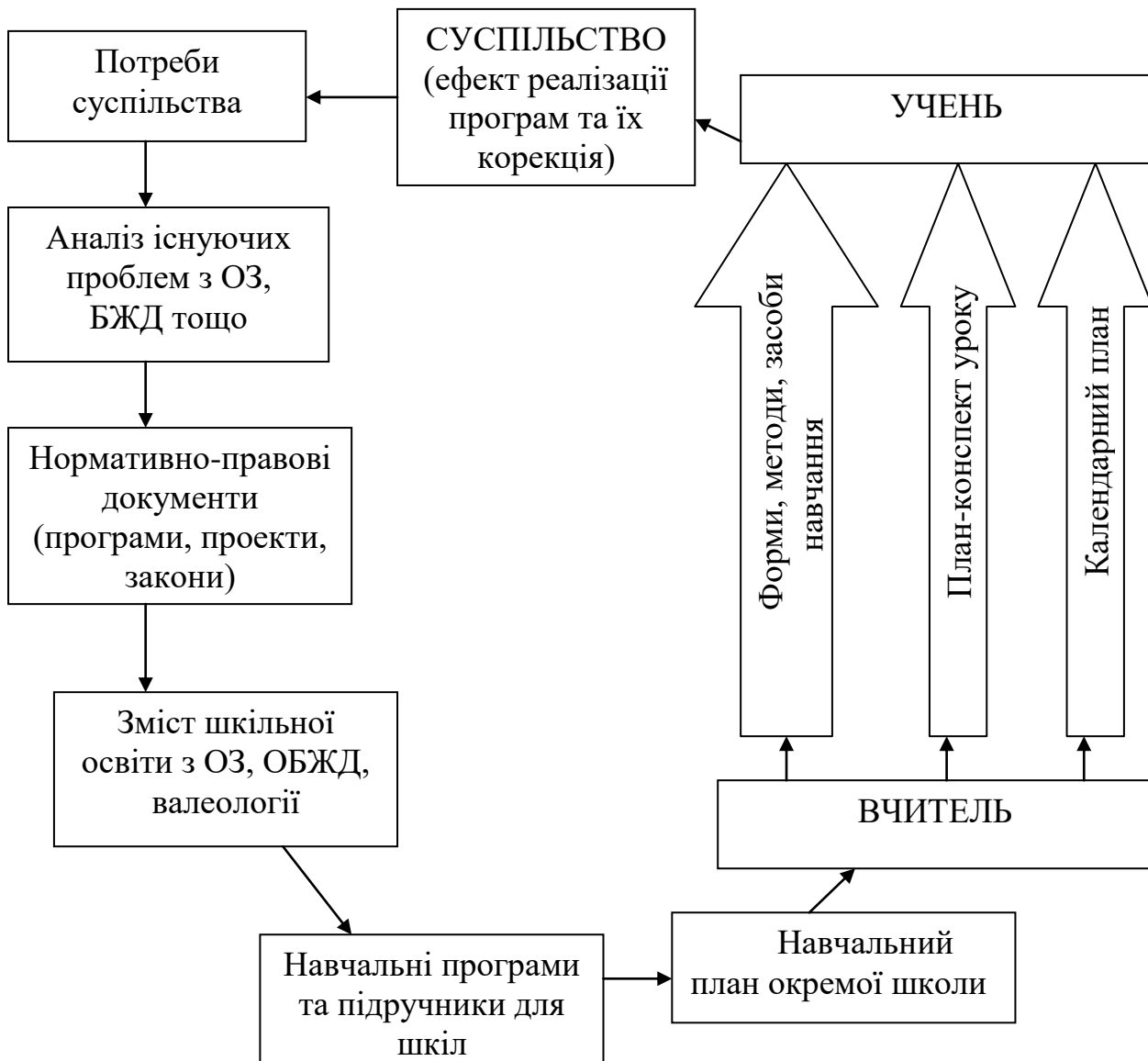
1. Жара Г. І. Особливості викладання валеології у малокомплектній сільській школі / Г. І. Жара // матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції „Підготовка вчителя до впровадження нових технологій навчання у малокомплектній школі”, 15 – 16 жовтня 2004 року. – Київ, 2004. – С. 97–99.
2. Жара Г. І. Підготовка студентів педагогічного університету до викладання валеології у малокомплектній сільській школі / Г. І. Жара // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : зб. наук. праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / гол. Ред. Н. С. Побірченко та ін. – К. : Наук. світ, 2004. – 225 с. – С. 48–52.
3. Інтегрований курс “Основи здоров’я”: [Програми 1 – 4 клас.] // Почат. освіта. 2004. – № 46 (грудень). – С. 2 – 11.
4. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів (12-тирічна школа) інтегрованого курсу „Основи здоров’я” (5 – 9 класи). – К., 2004. – 18с.
5. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів (12-тирічна школа): Основи здоров’я (5 – 9 кл.) – К.: Перун, – 2005. – 41 с.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

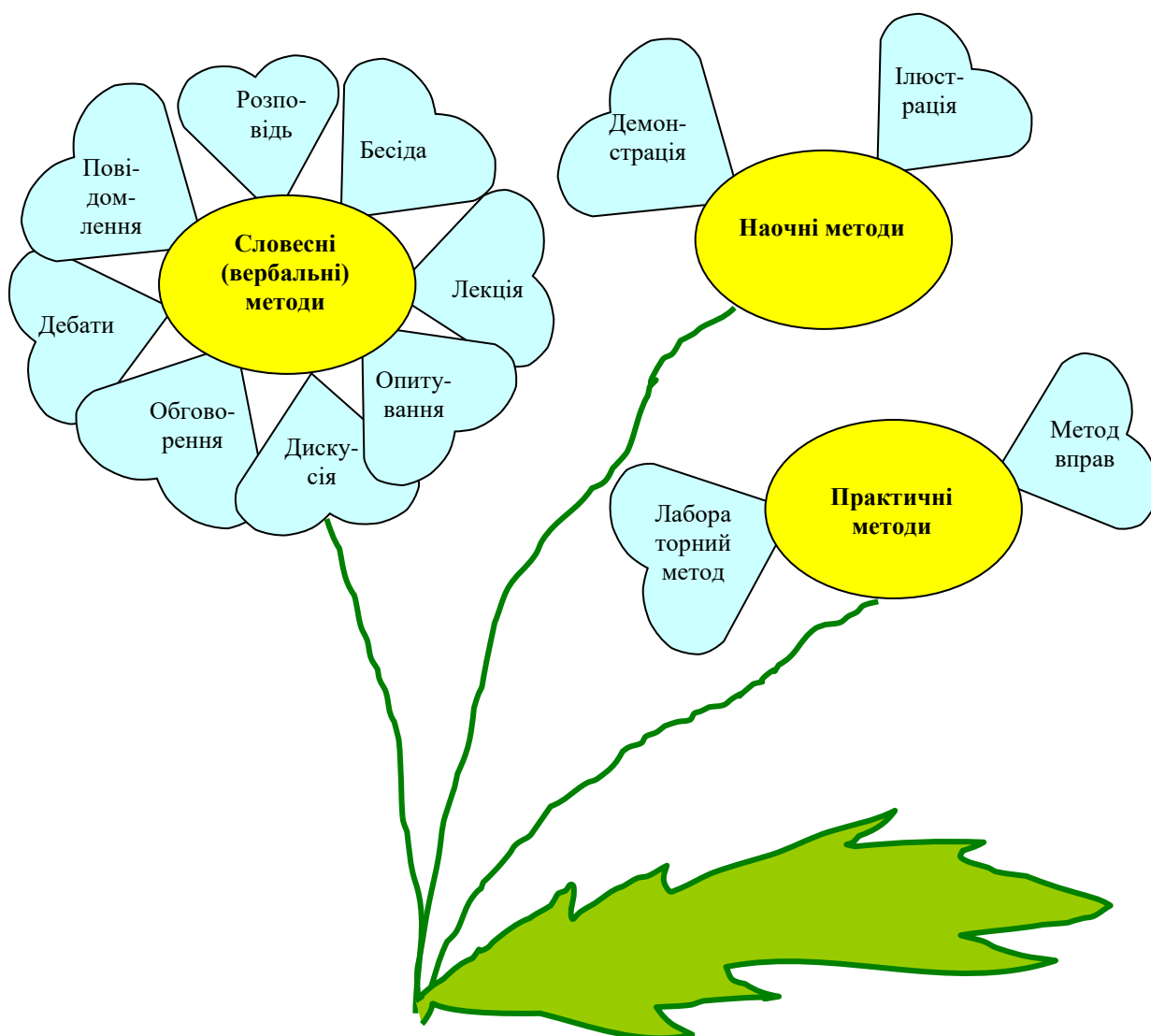
Орієнтовна узагальнююча схема до практичного заняття № 1

**“Реалізація нормативно-правових документів
через систему шкільної валеологічної освіти”**

ДОДАТОК Б

Орієнтовна схема до практичного заняття № 2 Вправа "Ромашка"

ДОДАТОК В

Приклад інструктивної картки до практичної роботи

6 клас

Інструктивна картка до практичної роботи

Розділ III „Соціальна складова здоров'я”

ПРАКТИЧНА РОБОТА № 5 „МОДЕЛЮВАННЯ СИТУАЦІЙ ВІДМОВИ ВІД СИГАРЕТ, АЛКОГОЛЮ І НАРКОТИКІВ”

Мета: сформуванати у себе вміння відмовитись від цигарок, алкоголю і наркотичних (або невідомих) речовин, які можуть бути тобі запропоновані. Навчитись критично відноситись до рекламних трюків, які демонструють високу якість тютюнових та алкогольних виробів, ефективність засобів лікування наслідків їх вживання.

Обладнання: таблиця „Вплив тютюнопаління, вживання алкоголю та наркотичних речовин на здоров'я підлітків”.

ПОРЯДОК РОБОТИ

1. Розіграйте в парах ситуації, коли необхідно відмовитись від пропозицій вживання психоактивних речовин.

- Коли вам пропонують викурити цигарку, спробувати алкогольних напоїв, наркотик або таблетку „для зняття втоми”, „покращення настрою” тощо, скажіть: „Ні, дякую”. Повторіть ще раз, але впевненіше: „Ні, дякую”, „дякую, Я НЕ ХОЧУ”, „Я НЕ БУДУ”. Повторіть ці фрази декілька разів.
- Якщо хтось продовжує чинити на вас тиск, примушує зробити щось проти вашої волі, знайдіть причину, щоб уникнути такої компанії. Знайдіть жартівливу відповідь або переконливий довід: „Ні, дякую, я ще хочу жити”, „ Ні, дякую, я не хочу мати зелених (або потворних) дітей”, „ Ні, дякую, мій знайомий теж їв якість таблетки, а тепер з лікарень не виходить”, „Ні, дякую, я хочу довше бути молодою”.

2. Останнім часом по телебаченню демонструють нові рекламні ролики, які стверджують:

- „Ви курите? Приймайте наш препарат, і ваші легені будуть здорові!”
- „Нова, очищена за найсучаснішими технологіями горілка подарує вам задоволення!”

- „У нашому пиві немає порошкових складових, воно живе і натуральне!”

Дайте письмові відповіді на такі запитання:

- а) Чи вважаєте ви, що виробники даних продуктів повідомляють істинну правду? Чому?
- б) Чи згодитесь ви, у разі пропозиції, запалити і „знешкодити” цигарку препаратом, що рекламується? Чому?
- в) Чи згодитесь ви випити рекламовану горілку чи пиво у компанії однолітків або дорослих? Чому?

3. Перевірте себе, чи чітко ви усвідомлюєте небезпеку паління, уживання алкоголю, наркотичних речовин. Заповніть таблицю, поставивши „ТАК” або „НІ”.

№ з/п		Нікотин	Алкоголь	Наркотики
1	Потрапляючи до організму людини, приносить користь...			
2	Щоб довше прожити, необхідно вживати...			
3	Спортсмени показують кращі результати, якщо вживають...			
4	Людина може скоїти правопорушення, якщо вживає...			
5	У підлітковому віці корисно вживати...			
6	Учень краще вчиться, якщо вживає...			
7	Ніякої шкоди ці речовини не завдають...			
8	Люди часто хворіють на рак при вживанні...			
9	Людина молодшає, якщо вживає...			
10	Мати, яка годує дитину, може вживати...			
11	Люди ніколи не хворіють, якщо вживають...			
12	Людина швидко втомлюється і старіє, якщо вживає...			

4. Зробіть висновки про навички, які ви здобули під час виконання завдань роботи.

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ

1. Що таке алкоголь?
2. Чому дорослі іноді вживають алкогольні напої?
3. Що може статися з вагітною жінкою, яка вживає алкогольні напої? Яка палить?
4. Чому шкідлива дія алкоголю на організм дітей та підлітків сильніша, ніж у дорослих?
5. Як діють алкоголь, тютюн і наркотики, якщо вживаються разом?
6. Які ознаки алкогольного сп'яніння ви знаєте?
7. Як діють наркотики на організм людини?
8. Чим небезпечно для організму тютюнопаління?
9. Як змінюється соціальне середовище наркомана порівняно з людиною, яка не вживає наркотики?
10. Чому підлітки частіше вчиняють правопорушення у стані алкогольного сп'яніння або під дією наркотиків?

ДОДАТОК Г

Структура тренінгу
(за С. В. Страшком, Л. А. Животовською,
О. Д. Гречишкіною та ін., 2006 р.)

Тема: (НАЗВА ТРЕНІНГУ)

Вид діяльності	Завдання	Остаточний результат	Орієнтовний час проведення
Вступна частина			40 хв.
Вступ	Поінформування учасників про мету, завдання та кінцевий результат тренінгу		10 хв.
Вправи на проведення вітання, знайомства	Створити невимушену, дружню, привітну атмосферу в групі з відчуттям взаємної симпатії		10 хв.
Прийняття правил роботи	Прийняти правила для комфортної та продуктивної роботи учасників тренінгу		10 хв.
Вправа на визначення очікувань і побоювань групи	Допомогти учасникам визначитися з власними очікуваннями й побоюваннями від тренінгу та абстрагуватися від поточних проблем і турбот, що не стосуються теми зустрічі		10 хв.
Основна частина			
Вправа на оцінювання рівня інформованості учасників тренінгу	З'ясувати рівень знань учасників стосовно проблем, що розглядатимуться на тренінгу		Тривалість залежить від змісту
Вправа на актуалізацію проблеми тренінгу	Пробудити в учасників тренінгу інтерес до проблематики, сформувані у них мотивацію до зміни поведінки, зробити проблематику тренінгу актуальною для кожного з учасників		Тривалість залежить від змісту

Вид діяльності	Завдання	Остаточний результат	Орієнтовний час проведення
<i>Вправи на надання інформації та практичних навичок і вмінь</i>	Допомогти учасникам тренінгу сприйняти і усвідомити нову інформацію та закріпити і поглибити знання, отримані впродовж вступу тренінгу та актуалізації його проблематики		Тривалість залежить від змісту
<i>Заключна частина</i>			20 хв.
<i>Вправи на проведення заключної частини</i>	Узагальнити всі розглянуті впродовж тренінгу теми для логічного підведення підсумку. Створити умови позитивного виходу з тренінгу		20 хв.

Необхідно в таблиці планувати кожні 40-60 хвилин вправи на зняття м'язового напруження або перерви на каву і обід.

ДОДАТОК Д

Конспект уроку для молодших класів
(урок розроблений А.О. Рудаковою, вчителем-методистом)
 (за С. В. Страшком, Л. А. Животовською,
 О. Д. Гречишкіною та ін., 2006 р.)

Тема: Здоров'я – найдорожчий скарб. Роль харчування для здоров'я.

Мета: – *навчальна:* дати учням поняття про вітаміни та мікроелементи, їх види і роль у житті людини;
 – *розвиваюча:* розвивати творчі здібності, самостійність мислення, активність;
 – *виховна:* викликати у дітей інтерес до вітамінів та сформуванню прагнення до збереження власного здоров'я.

Матеріали та обладнання до уроку:

Плакати:

1. Здоров'я – найдорожчий скарб!
2. Щоб здоровим бути, треба добре дбати
 Про своє здоров'я кожен день і час.
 Тільки все корисне слід нам споживати,
 Щоб в лікарні зовсім не діждались нас.
3. Казкова планета

Малюнки до телескопу.

Сам телескоп зображується у довільній формі, але його “скло” має бути у діаметрі приблизно 50 см, для того, щоб учасникам було добре видно, що зображено на додаткових лінзах телескопу. Розміри лінз повинні відповідати розміру “скла” телескопа ($D = 45\text{--}50$ см).

- *Приморськ*: на лінзі намальовані морські продукти (риби, що вживаються у їжу, морська капуста, краби, креветки).
- *Горіхове*: на лінзі зображені волоські горіхи.
- *Медове*: на лінзі зображений вулик, бджоли, мед у діжечці.
- *Фрукталія*: на лінзі зображені фрукти, що містять у собі найбільшу кількість йоду (сливи, ягоди, апельсини, вишні, яблука).
- *Овочево*: на лінзі зображені овочі, що містять у собі найбільшу кількість йоду (томати, морква, картопля, буряк, салат, цибуля, огірки, кукурудза).

Дівчинка йодинка намальована у вигляді краплинки фіолетового кольору, що посміхається.

Вітамінчики намальовані на аркуші ватману формату А4.

- *Вітамін А*: позначення вітаміну “А” та продукти, що його містять: морква, сир, риб’ячий жир, томати, коров’яче масло, яйця, цибуля.
- *Вітамін В*: позначення вітаміну “В” та продукти, що його містять: житній хліб, квасоля, яйця, м’ясо.
- *Вітамін С*: позначення вітаміну “С” та продукти, що його містять: апельсин, червона та чорна смородина, томати, картопля, капуста, часник, хрін, цибуля.
- *Вітамін D*: позначення вітаміну “D” та продукти, що його містять: печінка, риб’ячий жир, молоко, житній хліб.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Хід уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЯ КЛАСУ

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ, МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ.

Учитель: Сьогодні ми будемо говорити не про числа, букви, звуки, а розглянемо дуже важливе в житті кожної людини, як маленької, так і дорослої... Як ви думаєте, що?

Пригадайте таку ситуацію: сімейне свято, наприклад, день народження, або ще якась видатна подія. То що ж бажають люди від щирого серця? *(відповіді учнів)*.

Учитель: Так, здоров'я *(усім класом прочитати плакат "Здоров'я – найдорожчий скарб")*. А що таке здоров'я? *(відповіді учнів)*.

Учитель: Здоров'я – це коли кожному з вас добре, нічого не болить. Ви, напевно, знаєте, що існує багато хвороб, які підривають здоров'я людини. Є такі захворювання, проти яких медицина ще безсила. Проте, в медицині існує правило, що хворобу легше попередити, ніж вилікувати. Як ви вважаєте, що ж потрібно робити, щоб бути здоровим?

Учні: Дотримуватись режиму дня, виконувати фізичну зарядку, вимоги особистої гігієни (мити руки, вуха та обличчя, чистити зуби тощо), вживати корисну їжу.

III. СПРИЙМАННЯ Й УСВІДОМЛЕННЯ УЧНЯМИ НОВОГО НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ.

Учитель: А ви хочете дізнатись, яким чином здоров'я людини залежить від харчування? Тоді вирушимо в цікаву мандрівку до планети "Корисної їжі" *(лунає космічна спокійна музика)*.

Учитель: Сядьте зручніше, закрийте очі. Два рази вдихніть і **видихніть...** Я хочу запросити вас у мандрівку на хмаринці. Уявіть, що ви стрибнули на білу пухнасту хмаринку, схожу на м'яку гору із подушок. Відчуйте, як ваші ноги, спина зручно розташувались на ній.

Тепер починається мандрівка. Наша хмаринка повільно піднімається в синє небо. Відчуваєте, як вітерець приємно обвіває обличчя?

Тут, високо в небі, все спокійно і тихо. Зараз хмаринка перенесе вас у таке місце, де ви будете здоровими й щасливими.

Постарайтесь в думках “побачити” це місце точніше. Тут ви почуваете себе зовсім спокійно і щасливо. Тут може трапитись щось чудесне та чарівне... *(пауза)*.

Розплющіть очі. Ми на іншій планеті. Першою тут є країна “Корисної їжі”.

Не знаю як вам, а мені дуже цікаво, що ж це за країна жовтого кольору? Разом ми прочитаємо її назву.

Учні *(читають)*: “Добростравія”.

Учитель: Прочитаймо разом принципи, за якими живуть мешканці цієї країни.

Учні *(читають надпис на плакаті)*:

Щоб здоровим бути, треба добре дбати
Про своє здоров'я кожен день і час.
Тільки все корисне слід нам споживати,
Щоб в лікарні зовсім не діждались нас.

Учитель: З яких слів складається назва країни “Добростравія”? Як ви розумієте вислів “добра страва”? Це та, яка допомагає людині бути здоровою, сильною, розумною. Чи завжди смачна їжа корисна? Прочитайте вірш.

Учні *(читають вірш з папірців, що роздала вчителька)*:

Ліпші ласощі для Лесі та Антона
Полуниці, сливи й винограду грона,
Бо не тістечка й цукерки,
А духмяні фрукти й соки
Розрум'янюють здоров'ям
У дітей рожеві щоки.

Учитель: Так що краще для здоров'я з'їсти: тістечка й цукерки, чи полуниці, сливи й виноград? Чому?

Учень: Полуниці, сливи й виноград багаті вітамінами.

Учитель: І тому на нашій новій планеті існує друга країна – “Вітамінія”. Що означає це слово?

Слово “вітаміни” походить від латинського слова “віта” – життя і “амін” – білкова речовина. Отже, це слово слід розуміти так: вітаміни – необхідні для життя речовини. Якщо в організмі не вистачає вітамінів, людина хворіє. Вітаміни мають назви, але для зручності їх позначають літерами латинського алфавіту.

Зараз ми познайомимось з мешканцями країни “Вітамінія”. А ось і вони – “Вітамінчики” (ролі “Вітамінчиків” виконують заздалегідь підготовлені учні).

Вітаміни (разом):

Добрий день! Впізнали нас?
Ми вітаміни,
Дуже корисні для людини.

Вітамін А:

Я вітамін на ім'я “А”.
Хоч невеликого я зросту,
Корисний дуже для дітей,
Сприяю правильному росту,
Нормалізую зір людей.

(підіймає візитку)

Мене багато в моркві, сирі,
А також в риб'ячому жирі,
Достатньо в маслі та помідорах
В цибулі, яйцях теж багато.

Вітаміни групи В

(дві особи):

Ми вітамінами “В” зветься,
За справу нележку беремося, -
Роботі розуму допомагаємо
Та й про фізичну працю
Ми не забуваємо.

Щоб нас достатньо споживати,

(підіймають візитку)

Потрібно житній хліб,
Горох вживати,
Квасолу, із яєць жовток
Та м'яса немалий шматок.

Вітамін С:

Я теж важливий вітамін.
Звусь я “С” – запам'ятайте!
Щоденно ви мене вживайте,
Бо росту вашому сприяю
Та кровообігу допомагаю,
Та і застуді я запобігаю.

(підіймає візитку)

Живу в помідорах і картоплі,
В капусті, навіть в часнику,
А ще у хроні та цибулі,
Продукти ці всім до смаку!

Вітамін Д:

А ви про мене не забули?
Дружіть зі мною ви завжди:
Моя робота, якщо чули,
Зміцнити ваші кісточки.
Як я звусь, діти? “Д”.

(підіймає візитку)

Живу в печінці, в риб'ячому
жирі,
У житнім хлібі й молоці...
А хто вживає ці продукти,
Будьте здорові, молодці!

Усі вітаміни:

Ми – вітамінів група дружна!
Нехай тут кожен учень знає,
Що той здоровим буде дуже,
Хто регулярно нас вживає!

Учитель: Можна залишити ваші візитки в класі, щоб ми частіше до вас звертались? То які вітаміни потрібно вживати щодня? Де їх найбільше – підкажуть вам оці візитки.

А ось перед нами третя країна. Подивіться, як багато в ній міст. Прочитаймо разом її назву: “Йодія”.

Вам хочеться поближче роздивитися цю країну? Але наша хмаринка так високо, що це зробити неможливо без спеціального приладу – телескопу, який допомагає спостерігати за предметами на далекій відстані. У мене він є! Допоможіть, будь ласка, його налагодити.

Фізкультхвилинка (виконується стоячи).

1. Протріть лінзу	3. Наведіть різкість	5. Присядьте
2. Витягніть	4. Нахиліться	6. Встаньте навшпиньки

Учитель: Все! Зупинилися! Дуже гарно видно (учні сідають).

Оце так! Терли, терли скло – а на ньому залишилась якась краплинка. Ти хто така?

Запис на магнітофоні:

“Я – дівчинка Йодинка. В моїй країні “Йодія” продукти харчування містять йод. Він захищає людину від хвороб, допомагає росту, в навчанні, знімає втому. Тільки не плутайте з йодом, яким лікують ранки. Його пити не можна. І я дуже хочу, щоб після цієї екскурсії ви вживали продукти, які містять йод. Бажаю здоров'я!”

Ну що, хочете дізнатись про продукти, в яких міститься йод? Навели телескопи (динамічна пауза).

Місто “Приморськ”. Як ви розумієте це слово? Чим харчуються мешканці цього міста? Це дари моря – продукти, в яких міститься найбільше йоду. Про це говорить народна мудрість: “Їж більше рибки – ніжки будуть швидкі”. Повторимо.

Відгадайте загадку “Зверху кістяне, всередині їстівне” (Горіх).

Так, і місто тут є з такою назвою, місто “Горіхове”, бо шкаралупа горіха теж містить багато йоду. З неї роблять лікувальні настої.

Наведемо далі телескопи. Як називається це місто?

Учні: Місто “Медове”.

Учитель: Як ви вважаєте: чим багате це місто? Мед – це дуже корисний продукт, який містить у собі сполуки йоду. Тому мед не лише ласощі, а й ліки.

І останнє місто країни “Йодії” – “Овочеве”

Відгадайте загадки:

1. В земляній сиджу коморі, а коса моя надворі. (Морква)

2. Червоні чоботи в землі закопані. (Буряк)
 3. Довгий, зелений, добрий солений, добрий і сирий, хто він такий? (Огірок)
 Подумайте, чому саме ці овочі ростуть в країні “Йодія”?

IV. УЗАГАЛЬНЕННЯ ТА СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗНАНЬ

Учитель: Ще раз повторимо. Як назвати одним словом моркву, буряк, огірки ... (овочі); яблука, сливи, груші ... (фрукти); рибу, крабів, морську капусту... (морепродукти)?

А яка пора року на нашій планеті? (Осінь). Що ж нам дарує осінь?

Співають пісню.

Що нам осінь принесе?

Що нам осінь принесе? (двічі)	– Овочів різних повний город!
– Яблука рум'яні, пахучий мед! (двічі)	Що нам осінь принесе? (двічі)
(двічі)	– Хліба золотого на цілий рік!
Що нам осінь принесе? (двічі)	(двічі)

Фізкультхвилинка

(Слова Л. Некрасової, музика З. Левиної)

V. ПІДСУМОК УРОКУ

Учитель: Закрийте очі...Пригадайте слова пісні і скажіть, в яких продуктах міститься йод? (яблука рум'яні, пахучий мед, овочі на городі).

– А чи кожного дня ви їсте рибу, морську капусту, горіхи, мед, фрукти, овочі? (відповіді учнів).

Учитель: Так що нам робити?

До нас на допомогу прийшла Йодинка. Вона принесла нам “торбинку здоров'я”. Що ж в ній? Сіль, та не звичайна, а йодована. У ній міститься потрібний нам йод. Хто вживатиме йодовану сіль, той не хворітиме, добре ростиме й навчатиметься.

VI. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Ці подарунки ви принесете матусям, розповісте про дівчинку Йодинку і обов'язково нагадаєте про те, яке значення має вживання йодованої солі.

ДОДАТОК Е

Урок-вистава з основ здоров'я, 4 клас (урок розробила Сащенко Л.В., вчитель-методист ЗНЗ № 29 м. Чернігова)

Тема: Дорожньо-транспортні пригоди. Причини і наслідки дорожньо-транспортних пригод.

Мета: – *навчальна:* продовжувати роботу над вивченням правил поведінки на дорогах, знайомити з причинами ДТП та їх наслідками;
– *розвиваюча:* розвивати мислення, творчі здібності, вміння працювати в групах, самостійність; вміння мати свою думку і сказати „ні!";
– *виховна:* продовжувати роботу над вихованням справжнього пішохода; виховувати повагу до законів доріг, вміння цінувати власне життя.

Тип уроку: нестандартний урок (урок-вистава).

Методи та методичні прийоми: інсценування, бесіда, групова робота, доповнення речень.

Обладнання: макет світлофора, костюми осла, kota, собаки, півня, поросят; аксесуари до автобуса, легкових автомобілів, вантажівки; картки з реченнями.

Хід уроку

1. Вступна бесіда

Діти, кожному з нас дається тільки одне життя. А як ви гадаєте, хто повинен турбуватися про те, щоб ви могли зберегти його, зберегти своє здоров'я?

Насамперед ви самі повинні про це турбуватися. В житті часто буває так, що небезпечні ситуації виникають саме через необачність людини, через небажання виконувати встановлені правила, через невихованість людини.

Сьогодні піде мова про

ДОРОЖНЬО–ТРАНСПОРТНІ ПРИГОДИ.

(Букви *О* різного кольору – червона, жовта, зелена)

2. Сигнали світлофора

Як на вашу думку, чому букви такого кольору?

Так, це кольори світлофора. На дорогах він наш друг і помічник.
Та зараз він сам про це розкаже.

Ведучий:

Без втоми, без упину

Мчать дорогою машини.

Легкові автомобілі:

Ми – легкові автомобілі,

Червоні, чорні, сині, білі.

Легковий автомобіль 1:

Як тільки ранок заіскриться,

Мені на місці не сидиться –

Сверблять колеса, просять руху...

І мчу дорогою щодуху!

Легковий автомобіль 2:

А хто цей дядечко поважний?

Автобус:

Дивлюсь навколо я уважно,

Щоб, не дай Бог, не зазівати,

Бо пасажирів я багато

Везу. За них відповідаю

І права гав ловить не маю!

Вантажівка:

Мене пропустите, можливо? –

Я вантажі везу важливі.

Чекають вже мене давно.

Легковий автомобіль 1:

Я першим їхав все одно.

Автобус:

Поспішаю я у справах,

Повернути треба вправо.

Легковий автомобіль 2:

Та тут рухаюся я.

Вибач, смуга ця моя.

Легковий автомобіль 1:

Чому скупчились, агов?

Через вас спізнюся знов!

Вантажівка:

Скільки це тривати може!?

Хто нам бідним допоможе?

(З'являється Світлофор)

Світлофор:

Стійте, вас врятую я.

Світлофор моє ім'я.

Якщо вам горить червоне,

Значить – руху заборона.

А коли горить зелене,

Шлях для вас відкрито в мене.

Жовте – значить приготуйся.

(До легкового автомобіля)

Встигнеш вчасно, не хвилюйся.

Легковий автомобіль 1:

Так, бо помічник є в мене.

Ой, помчав, горить зелене!

(Машини роз'їжджаються)

Світлофор:

Пішоходам, водіям –

Всім потрібен я!

(З'являється Світлофор для пішоходів)

Світлофор для пішоходів: І я!

Світлофор:

Менший брат у мене є.

Пішоходам шлях дає.

Світлофор для пішоходів:

Знає кожен пішохід,

Що безпечний перехід

Гарантую я завжди.

Як моргну зеленим, йди.

А червоним – значить стій.

Світлофор:

Ти дотримуватись вміє

Оцих правил нескладних –

В інтересах це твоїх.

Збережеш життя своє.

Разом:

За нього що цінніше є?

На жаль, дуже часто доводиться бачити, як люди ігнорують сигнали світлофора і переходять дорогу на червоне світло. Як ви думаєте, чому так відбувається?

Давайте запропонуємо поради таким людям.

(Діти складають і записують поради)

ЩОБ УНИКНУТИ ДТП, СЛУХАЙСЯ СВІТЛОФОРА!

3. Пішохідний перехід

Чуєте, знайома музика. Хто це до нас завітав?

*(Звучить музика з мультфільму “Бременські музики”
З’являються Осел, Пес, Кіт, Півень)*

Осел:

Нема кращого нічого,
Аніж музика й дорога.

Пес:

Ми усе життя мандруєм,
Людям радість, сміх даруєм.

Кіт:

Там де ми, там сліз немає.
Бременських музик всяк знає.

Півень:

Вже півсвіту обійшли.
А сьогодні ось зайшли
У таке прекрасне місто.

Осел:

Он на площі там, дивись ти,
Люд почав уже збиратись.

Пес:

Як нам на той бік дістатись?
Впевнений, це небезпечно –
Мчать машини безкінечно!

Кіт:

Як же перейти дорогу...
Знов машина мчить з-за рогу.
Ой, за нею – цілий рій!

Півень:

Треба спробувати..

Світлофор:

Стій!
Життям ризикуєш нащо?
Пропоную вихід кращий:
Знайте, що для пішоходів
Тут існують переходи.

Осел:

Справді? А знайти ж їх як?

Світлофор:

Шукай “зебру” або знак
“Пішохідний перехід”.
Там машини стишать хід.
А якщо ще й я стою,
Їм команду подаю
Зупинитись, і тоді
На той бік сміливо йди.

Кім:

От спасибі! Будем знати.

Півень:

Ох, нема часу шукати,
Де там “зебра” ачи знак!
Та перейдемо і так!

Пес:

Справді, ми спізнитись можемо –
Нас давно чекають, схоже.

Світлофор:

Що ж, уявимо картину:
Скрегіт, скрип коліс машини,
Біль, “швидка”, знов біль, палата...
То ж чи варто поспішати?!

Півень:

Ой, лікарня! Ні, нізащо!
Перехід знайдемо краще.

Кім:

Пам’ятатиму завжди:
Щоб здоров’я зберегти,
Дорогу треба переходити

Разом:

Тільки лиш на переході!

Добре, що у наших героїв знайшовся помічник, який допоміг уникнути біди. А давайте перевіримо, чи пам'ятаєте ви, як треба переходити дорогу, щоб не сталося лиха.

(Робота в групах. Завдання: в яких місцях треба переходити дорогу?)

ЩОБ НЕ СТАЛОСЯ ДТП, ДОРОГУ ПЕРЕХОДЬ ТАМ, ДЕ Є СВІТЛОФОР, „ЗЕБРА” АБО ЗНАК.

4. Умій сказати „ні!”

Дуже часто трапляється так, що нас хтось підбурює порушити закони доріг, і ми погоджуємося на це. А чому, як ви гадаєте?

Таке сталося і з нашими наступними героями.

Ведучий:

Троє жвавих Поросят
Із портфелями біжать.
Підійшли до переходу.
Там червоне. Нема ходу!
А що ж роблять поросята?

Порося 1:

Вперед, ніколи стояти!

Порося 2:

Гей, а ти чого спинився?
Загубив щось чи стомився?

Порося 3:

Пам'ятаю, в школі вчили,
Щоб життям ми дорожили.
Там горить червоне, глянь!

Порося 1:

Що, боїшся? Перестань!
Горить світло без упину,
На дорозі – ні машини,
Тому враз перебігаєм!

Порося 3:

Може, краще зачекаєм?

Порося 2:

Мені соромно за тебе!
Та сміливим бути треба!
Тобі, хочеш, допоможем,
Перебігти разом зможем?

(Виїжджає вантажівка)

Вантажівка:

Гей, малі, спиніться, стійте!

Переходити не смійте!

Зараз їду я, малята.

Цього соромно не знати!

Світлофор горить для мене.

Світлофор:

Поросятко, ти ж учене.

Як би ти не поспішало,

На червоне щоб не мчало!

Краще трохи зачекати,

Ніж життям ризикувати.

Вантажівка:

Гей, маленьке поросятко,

Ти привчайся до порядку.

Світлофор:

На них уваги не звертай,

Свою май думку. Твердо знай:

Створили правила для тебе,

І їх дотримуватись треба.

Щоб зберегти життя своє.

Разом:

За нього що цінніше є?

ЩОБ УНИКНУТИ ДТП, ЗНАЙ ПРАВИЛА І НЕ ПІДДАВАЙСЯ НА ПРОВОКАЦІЮ!

5. Висновок

Як ви гадаєте, чому всі наші герої ледь не потрапили в біду?

Дійсно, якщо людина цінує своє життя, турбується про свою безпеку, вона завжди буде знати і виконувати закони доріг.

Якщо хтось ще не у всьому розібрався, думаю, йому ми зараз допоможемо.

Доповни речення:

СВІТЛОФОР ДЛЯ МЕНЕ...

КОЛИ Я БАЧУ, ЯК ХТОСЬ ПЕРЕХОДИТЬ НА ЧЕРВОНЕ СВІТЛО,...

„ЗЕБРА” НА ДОРОЗІ ДЛЯ ТОГО,...

Я МАЮ СВОЮ ГОЛОВУ НА ПЛЕЧАХ, А ТОМУ...

Я впевнена, що ви будете справжніми вихованими пішоходами, а в майбутньому і водіями.

ДОДАТОК Ж

Приклади ситуаційних задач та дидактичних ігор для учнів основної школи

1. На уроці фізкультури вчитель дозволяє тобі не бігти крос, бо ти недавно хворів на пневмонію. Однокласники називають тебе „слабак”, кепкують з тебе. Твої дії?

2. Ти сам удома. У квартиру подзвонили. На питання „Хто?”, тобі відповіли: „Сантехнік, необхідно перекрити гарячу воду, в іншому випадку може залити весь будинок, а кран знаходиться у вашій квартирі”. Як ти вчиниш?

3. Твій товариш просить твою зубну щітку, щоб почистити свої зуби. Як ти вчиниш?

4. У тебе раптом почав диміти телевізор, спалахнуло полум'я. Що ти будеш робити?

5. У твоєї мами після прання білизни дуже сильно почервоніли руки і почали свербіти. Ти дізнався, що вона користувалась новим пральним порошком. Як надати їй допомогу?

6. Твій товариш вчитав, що колись існував звичай „брататися кров'ю”, зробивши порізи на руках і прикладаючи їх один до одного. Пропонує тобі, щоб „закріпити вашу дружбу”. Як ти вчиниш?

Розповідь по колу

Дітям пропонується обрати тему своєї розповіді. Потім вони сідають у коло і по черзі, тримаючи в руках клубок ниток, придумують історії. Перша дитина починає, друга продовжує і так усі діти. Потім проводиться обговорення, під час якого учні висловлюються, чи сподобалась їм казка, що вони відчували придумуючи її. Таке придумування розповіді допомагає кожній дитині виразити думки, вчить адекватних способів взаємодії, розвиває взаємодопомогу, вміння спокійно вислухати співрозмовника.

Компліменти

Вправа починається зі слів: “Мені подобається в тобі...”. Дитина говорить це всім учасникам гри-вправи – дітям. Інші учасники також говорять компліменти всім, кому хочуть. Але вони мають бути різними і обов'язково правдивими.

Після гри учасники гри обговорюють, що вони відчували, що нового про себе дізналися, чи сподобалося їм говорити компліменти.

Вправа сприяє розвитку вміння висловлювати свої думки і почуття, а також бачити взаєморозуміння та прихильність інших, які є важливими компонентами при спілкуванні.

Я та інші

Дитині пропонується розповісти про свого друга, маму, тата, бабусю, дідуся. Важливо, щоб дитина могла висловити свою думку підкреслити позитивні риси іншого. Можна запропонувати розповісти і про себе виділяючи позитивні та негативні риси, акцентуючи увагу на позитивних.

Вправа розвиває вміння висловити думку.

ДОДАТОК 3

Запитання для вправи „КОРДОН”

(за С. В. Страшком, Л. А. Животовською, О. Д. Гречишкіною та ін.,
2006 р. з додатками автора)

- 1) Чи має місце епідемія ВІЛ/СНІД в Україні?
- 2) Чи завжди ВІЛ-інфікована людина знає свій ВІЛ-статус?
- 3) Чи є потреба ВІЛ-інфікованій людині повідомляти свого статевого партнера про наявність у неї ВІЛ-інфекції?
- 4) Чи є потреба ВІЛ-інфікованій людині повідомляти своїх колег по роботі, сусідів про наявність у неї ВІЛ-інфекції?
- 5) Чи підвищується вірогідність інфікування ВІЛ на фоні інших венеричних хвороб?
- 6) Чи співпадає момент інфікування ВІЛ з початком розвитку СНІД?
- 7) Чи може ВІЛ-позитивна людина роками не знати про наявність інфекції в її організмі?
- 8) Чи існує вірогідність побутового зараження ВІЛ?
- 9) Чи можна заразитись ВІЛ-інфекцією під час укусів комах?
- 10) Чи можна вважати використання презервативів основним методом запобігання поширенню ВІЛ?
- 11) Чи можна заразитись ВІЛ-інфекцією під час спільного використання манікюрних ножиць, бритви, зубної щітки?
- 12) Чи можна заразитись ВІЛ-інфекцією під час використання спільного посуду, користування спільним басейном?
- 13) Чи захищена юридично в Україні ВІЛ-інфікована людина?
- 14) Чи захищена фактично від дискримінації в Україні ВІЛ-інфікована людина?
- 15) Чи існує зв'язок між епідемією ВІЛ/СНІД та епідемією туберкульозу?
- 16) Чи є ВІЛ-інфікування обов'язковим результатом гомосексуальних відносин?
- 17) Чи має право ВІЛ-позитивна дитина відвідувати загальноосвітню школу?
- 18) Чи може така дитина становити загрозу для інших дітей, що навчаються з нею в одному класі?
- 19) Чи потребують ізоляції від оточуючих хворі на СНІД?
- 20) Чи може бути знятий діагноз “ВІЛ-позитивний” з дорослої людини?

- 21) Чи має ВІЛ рівень контагіозності такий самий, як вірус грипу?
- 22) Чи може ВІЛ-інфікована мати народити здорову дитину?
- 23) Чи може повністю знищити ВІЛ в організмі людини активна антиретровірусна терапія?
- 24) Чи є ін'єкційні наркомани основною групою ризику інфікування ВІЛ у світі?
- 25) Чи зменшується відсоток людей в Україні, які інфікувалися ВІЛ статевим шляхом?

БЛАНК ВІДПОВІДЕЙ ДО ВПРАВИ „КОРДОН”

№ запитання	ТАК	НЕ ЗНАЮ	НІ
1			
2			
3			
4			
5			
6			
7			
8			
9			
10			
11			
12			
13			
14			
15			
16			
17			
18			
19			
20			
21			
22			
23			
24			
25			

ДОДАТОК И

Женині журавлики

Юрко здивовано роззирався довкола. Такого він ще не бачив. Кімната наче мерехтіла білими цятками, лініями, кругами. Звідусіль – з полиць, шафи, з підвіконь, телевізора – на нього дивились маленькі паперові журавлики. Вони гойдалися і на нитках у кутках, визирали з-за ікон, дзеркала.

– Ти чого прийшов, Козаченко? – байдуже спитала Женя.

При вигляді її змарнілого личка, припухлих від сліз очей серце хлопчика стислося від жалю. Враз вивітрилися всі заготовлені слова, і він випалив зовсім не те, що мав сказати:

– Та я тут мимо проходив... подумав, зайду, спитаю, коли до школи прийдеш... – зовсім розгубився хлопець.

Женя не зраділа, побачивши Юрка. Адже вони не товаришували, були просто однокласниками. А тепер, коли їй був милий цілий світ, вона нікого не хотіла бачити, особливо однокласників. „Вони ненавидять мене. Я ніколи не матиму друзів”, – приречено думала дівчинка.

Вона не могла знати, що віднедавна все змінилось. Її горе перевернуло життя цього хлопчика, болем одізналося в серцях багатьох людей.

... Того ранку, припізнюючись на урок, Юрко вбіг у вже притихлий шкільний коридор. Та зупинився, почувши чиєсь схлипування. Під стіною навпочіпки сиділа Женя з їхнього класу в пошарпаному одязі й, обхопивши голову руками, плакала. Помітивши його, зірвалась на ноги і вибігла надвір.

А в їхньому класі стояв лемент. Вовчиха, Оксанчина мама, і ще кілька жінок щось люто вигукували в обличчя вчительці. Збіглись учителі, директор...

До вечора їхнє містечко стривожено гуло: в однієї школярки виявили СНІД. Можливо, ще хтось заразився. Поповзли страхітливі чутки. Хтось комусь розказав, що Женя нібито народжена в тюрмі, її батьки – наркомани, і хтось бачив, як їх щойно забрала міліція.

Юрко про все розповів удома.

– Яке невігластво! Таких судити треба! – закипав гнівом тато на Вовчиху і ще когось.

Вони проговорили цілий вечір. Юркові не треба було багато пояснювати про СНІД і ВІЛ-інфекцію – у їхній родині лікарів про це розмовляли часто. Журилися іншим.

– Тепер ти розумієш, що Женя повинна жити з вірою. Їй треба допомогти. Завтра ж розкажеш у класі, що немає жодної небезпеки. Треба знати лише кілька простих правил. Ти їх знаєш, – закінчив батько.

Юрко ствердно кивнув головою.

Проте наступного дня у класі не було нікого. А місце, де стояла Женина парта, було порожнє. Вчителька сказала Юркові, що батьки не пускають дітей до школи, декого навіть повезли в область на обстеження.

За кілька днів містечко знову завирувало. Всі дізналися з газети, що Женю кілька років тому випадково інфікували під час переливання крові. Її батьки – вчителі, а переїхали сюди, бо родичка залишила їм дім. Тато мусив податися в Іспанію заробляти дитині на лікування. І те, як повелися з Женею у школі, – ганебно, навіть злочинно. Читаючи статтю, хтось нишком витирив сльози, а дехто ніяковів, ховав очі.

Женина парта, хоч вже і стояла на своєму місці, але була порожня. Юрка охоплював відчай, він переживав, мучився тим, що не знає, як учинити.

Вранці мама несподівано сказала:

– У Жені сьогодні день народження. То, може, провідав би її...

А тато додав:

– Ми тут усі порадились і дядька Мишка спитали, ця річ, – на його долоні тьмяно зблиснув старовинний срібний хрестик, – ти знаєш, як ми дорожимо нею, колись по праву має перейти тобі. Але, здається, зараз вона дуже потрібна комусь іншому. Як ти вважаєш?

У хлопця радісно забилося серце. Він і сам про це подумав, та хіба посмієш комусь сказати, коли це їхня найдорожча реліквія, справжнісінький родинний оберіг. Колись, дуже-дуже давно, хрестик заповів своєму побратиму козак-характерник. Відтоді всі Козаченки рушали з ним на війни і поверталися живими. Їхнє містечко ще пам'ятало Юркового прадіда, який сам розповідав, що його на Вітчизняній війні мали вбити чи не півсотні разів, а вцілів, жодна куля не зачепила. А дядька Мишка...

– Скоро контрольні, Женю. Та й у школі всі питають про тебе, – Юрко поволі оговтувався і вже зважувався сказати, заради чого прийшов.

– У школі, кажеш? А навіщо? Щоб знущатися з мене?! – враз закричала-заплакала Женя.

До кімнати вбігла мама, гнівно глянула на хлопця, та, побачивши розпач в його очах, стрималася. Пригортаючи доньку, вивела її з кімнати.

Через якийсь час обидві повернулися.

– Напевно, тебе здивували мої журавлики, – обвела Женя рукою кімнату. І продовжила лагідніше: – Мені тато розповів про одну японську дівчинку. Вона, як і я, була смертельно хвора. Після атомного вибуху. Дуже хотіла жити і вірила, що паперові журавлики допоможуть їй. Я вирішила теж так робити. Один журавлик – один день життя. Знаєш, який я закінчувала, коли ти увійшов? Триста шістдесят п'ятих.

– Ого! – здивувався Юрко. – це ж рівно один рік. але ти не думай про це. Чесно кажу, у класі тебе справді всі чекають. Та я не тому прийшов. У тебе ж день народження. Це від мене, ні, від нашої родини подарунок тобі, – сказав, простягаючи коробочку. – Це не простий хрестик. І дядько Мишко підтвердить: якби не він, лежати б йому в афганській землі. Їх тоді десятьох однією міною накрило. Його вибухом викинуло, решта залишилися там. Хоч і контузило, але живий.

Юрко захоплено розповідав історію оберега. Женя з мамою слухали мовчки, у їхніх очах світилася надія.

Через день він перестрів Женю по дорозі до школи.

– Ну, скільки їх на сьогодні? – гукнув ще здаля.

– Кого? А-а... ти про журавликів. Знаєш, я їх більше не робитиму.

Тепер у мене є це, – торкнулася хрестика.

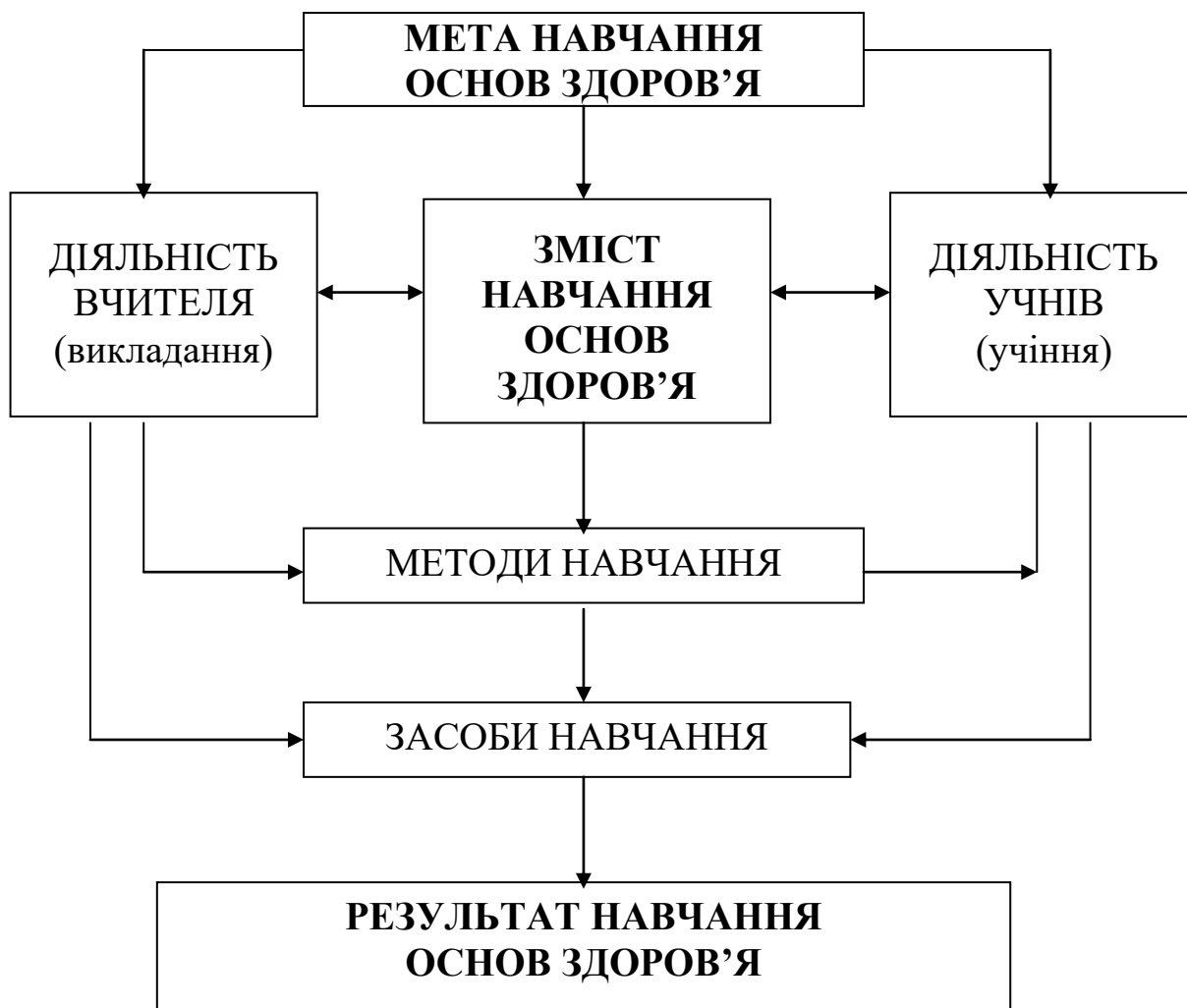
Юрко все зрозумів.

Клас зустрів їх урочисто. На кожній парті вишикувались по два журавлики, повернуті до Жениної парти, на якій стояв святковий торт з десятима свічками, а посередині – журавель із задертим догори довгим дзьобом. Він наче кликав свою господиню.

Журнал „Барвінок”, № 8, серпень, 2006 р.

ДОДАТОК К

ЗАГАЛЬНА МОДЕЛЬ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ ОСНОВ ЗДОРОВ'Я

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Активні методи навчання – це сукупність засобів і прийомів організації навчально-пізнавальної діяльності, яка забезпечує активність учнів у набутті знань.

Актуалізація опорних знань – етап уроку, який передбачає повторення тих питань, які вже відомі учням з теми, що вивчається, і є підґрунтям для вивчення нового матеріалу.

Альтернативні домашні завдання – домашні завдання, які пропонуються учням для виконання на вибір (учень повинен виконати одне з 3–5 завдань, яке більше відповідає його уподобанням або здібностям). Постановка альтернативних домашніх завдань більше характерна для II і III циклів навчання.

Вірус імунного дефіциту людини (ВІЛ) – РНК-вмісний вірус, який вражає клітини імунної системи людини (Т-лімфоцити), чим знижує здатність організму до протидії інфекційним захворюванням і таким чином призводить до виникнення СНІДу.

Вторинна профілактика – комплекс соціальних, просвітницьких і медико-психологічних заходів, що попереджують хворобу та ускладнення, пов'язані з нездоровим способом життя, наприклад, епізодичним вживанням наркотичних речовин особами, у яких не виявлено ознак хвороби.

Групова навчальна діяльність – сукупна навчальна діяльність невеликих за складом груп учнів, що діють у межах одного класу

Дидактична картка – засіб навчання або контролю знань учнів у вигляді переліку завдань з теми (розділу), який використовується для виконання учнями тренувальних вправ або контрольної роботи.

Емпатія – здатність співпереживати, відчувати стан іншої людини („побувати у чужій шкурі”).

I цикл вивчення предметів валеологічного спрямування – період навчання, який охоплює 1–4 класи (початкова школа).

II цикл вивчення предметів валеологічного спрямування – період навчання, який охоплює 5–9 класи (основна школа).

III цикл вивчення предметів валеологічного спрямування – період навчання, який охоплює 10–11 (12) класи (старша школа).

Імітаційні методи навчання – методи навчання, використання яких передбачає залучення учнів до певної ігрової діяльності (ігрові імітаційні методи) або відтворення послідовності певних дій з метою вирішення поставленої задачі (неігрові імітаційні методи).

Інструктивна картка до практичної (лабораторної) роботи – засіб навчання у вигляді детального описання теми, мети, обладнання, порядку виконання практичної (лабораторної) роботи з контрольними запитаннями до неї.

Інфекції, які передаються статевим шляхом (ІПСШ) – захворювання, збудники яких передаються під час незахищеного статевого акту через сперму, виділення піхви, ушкоджені слизові оболонки тощо.

Йододефіцитні захворювання (ЙДЗ) – комплекс захворювань, які пов'язані з нестачею йоду в організмі.

Календарний план – документ планування вчителя, у якому теми з навчальної програми розподіляються за датами їх проведення. Складається окремо на кожне півріччя. Перевіряється завучем, який керує даний предмет [див. також *Поурочний план*].

Комбінований урок – тип уроку, який об'єднує у собі елементи уроків різних типів (частіше уроку засвоєння нових знань та контролюючого уроку).

Культура здоров'я – невід'ємна складова загальної культури особистості, що забезпечує певний рівень знань, умінь, навичок з питань формування, збереження, відтворення та зміцнення здоров'я та характеризується високим рівнем культури поведінки стосовно власного здоров'я та здоров'я оточуючих.

Мала група – група з двох чи більше осіб (як правило, 7 ± 2 , але не більше 25), об'єднаних єдиною метою, схожими інтересами і потребами у спілкуванні та сумісній діяльності, які знаходяться у безпосередньому контакті одна з одною (міжособистісній взаємодії).

Малокомплектна школа – навчальний заклад з невеликою кількістю учнів, у якому декілька класів (як правило, одного циклу навчання) об'єднуються для проведення спільних уроків. Характерною особливістю процесу навчання у такій школі є значна доля самостійної роботи, яку учні одного класу виконують під час роботи вчителя з учнями іншого класу у межах спільного навчального приміщення.

Методи навчання – способи передачі знань вчителем і одночасного засвоєння їх учнями з метою досягнення певної спільної мети навчання.

Методи регуляції життєдіяльності – група методів, які базуються на психофізіологічних процесах, що відбуваються в організмі людини.

Методичні прийоми – це елементи того чи іншого методу, які виражають окремі дії вчителя та учнів у процесі навчання. Усі методи ґрунтуються на таких прийомах: виявлення ознак, порівняння об'єктів (схожість, відмінність), висновки, узагальнення.

Мотивація навчальної діяльності – етап уроку, який передбачає донесення до учнів практичної значущості матеріалу, що вивчається (де цей матеріал знадобиться учням у житті).

Навчальна програма – нормативний документ, який відображає зміст навчання з певної освітньої галузі, адаптований до вікових особливостей цільової групи. Навчальна програма зазвичай містить загальні рекомендації щодо планування та викладання навчального курсу, обліку та оцінювання знань, умінь і навичок, визначає кінцевий рівень засвоєння матеріалу.

Навчальне заняття – форма організації навчання з основ здоров'я. Те ж саме, що й *урок з основ здоров'я*.

Навчальний блок – змістова частина матеріалу навчальної програми (частіше розділ чи велика за обсягом тема)

Навчальний посібник – навчальне видання, яке частково або повністю замінює або доповнює підручник та офіційно затверджене як такий вид видання

Наочні методи навчання – методи, які передбачають використання наочних посібників, технічних засобів навчання для створення у свідомості учнів образу предметів, об'єктів та явищ, що вивчаються. Завжди використовуються разом зі словесними та практичними методами.

Нетрадиційні методи навчання – [див. *Активні методи навчання*]

Облік навчальних досягнень учнів – співвіднесення фактично набутих учнем знань, умінь та навичок з вимогами до їх засвоєння, визначених у змістовій частині навчальної програми.

Оцінювання навчальних досягнень учнів – співвіднесення рівня фактично набутих учнем знань, умінь та навичок з критеріями їх оцінювання і виставлення відповідної оцінки в балах.

Первинна профілактика – комплекс соціальних, просвітницьких і медико-психологічних заходів, спрямованих на формування навичок здорового способу життя, запобігання небезпечній статевій поведінці, вживанню наркотичних речовин тощо.

Підручник – навчальне видання, яке містить систематизоване викладення змісту шкільного предмета (навчальної дисципліни – для ВНЗ), відповідає навчальній програмі та офіційно затверджене як такий вид видання.

План-конспект уроку – документ планування вчителя, у якому визначено тему, мету, тип уроку, засоби навчання, літературу, а також орієнтовно сплановано хід уроку за визначеною для даного циклу навчання і типу уроку структурою із зазначенням часу на проведення кожного етапу [див. також *Структурний план навчального заняття*].

Поурочний план – документ планування вчителя, у якому тематика усіх уроків з навчальної програми розподіляється за датами їх проведення. Складається окремо на кожне півріччя [див. також *Календарний план*].

Практичні методи навчання – методи, які передбачають формування вмінь і навичок застосування набутих теоретичних знань з метою їх підтвердження, уточнення або розширення, що сприяє досягненню вищого рівня пізнання.

Предмети валеологічного спрямування – таким терміном об'єднуються шкільні предмети „Валеологія”, „Людина та її здоров'я”, „Основи безпеки життєдіяльності”, „Основи здоров'я”.

Проблемне питання – питання, яке ставиться учням з метою підведення їх до вивчення теми уроку. Формулюється таким чином, щоб учні не могли на нього відповісти повністю – поставлена проблема повинна вирішуватись під час вивчення нового матеріалу.

Профілактика – активний поступальний процес створення умов і формування особистих якостей, які підтримують благополуччя особистості.

Резервний час – навчальні години, не заповнені змістом, але передбачені програмою для проведення екскурсій, додаткових уроків на розсуд вчителя тощо.

Репродуктивне здоров'я – один з компонентів здоров'я особистості, пов'язаний зі здатністю до повноцінної реалізації людиною своєї репродуктивної функції (статевої поведінки; виконання соціальної ролі, притаманної певній статі; створення сім'ї; народження і виховання дітей тощо).

Рефлексія – етап уроку засвоєння нових знань на II циклі вивчення предметів валеологічного спрямування; передбачає переосмислення учнем вивченого на уроці матеріалу (процес рефлексії) і вироблення власної позиції щодо проблеми, яка вивчається.

Самоаналіз – практична оцінка результатів власної діяльності, ступеня досягнення заданих цілей, установлення причинно-наслідкових зв'язків на шляху досягнення поставленої мети.

Самокритика – опрацювання результатів самоаналізу та самооцінки.

Самооцінка – осмислення особистістю самої себе, організації власної життєдіяльності, психічного і фізичного самопочуття, що є одним із важливих регуляторів її поведінки.

Синдром набутого імунodefіциту (СНІД) – комплекс захворювань, які виникають на фоні зниження імунітету, викликаного вірусом імунodefіциту людини (ВІЛ).

Словесні (вербальні) методи навчання – методи, які передбачають використання слова як основного засобу пояснення сутності предметів, об'єктів та явищ, що вивчаються.

Структура уроку – послідовність етапів уроку

Структурний план навчального заняття – документ планування вчителя, у якому визначено тему, мету, тип уроку, засоби навчання, літературу, а також орієнтовно сплановано хід уроку за визначеною для даного циклу навчання і типу уроку структурою з обов'язковим зазначенням дій вчителя і учнів та планованим вирішенням навчальних, розвиваючих та виховних завдань на кожному етапі уроку [див. також *План-конспект уроку*].

Тематичний залік – різновид уроку перевірки знань та вмінь, який проводиться наприкінці навчального семестру (навчального року, рідше – наприкінці вивчення великого розділу) і передбачає виставлення підсумкової оцінки. Часто проводиться у нетрадиційній активній формі.

Тип уроку – різновид уроку, у кожному з яких структура визначається поставленою метою.

Традиційні методи навчання – групи методів навчання, які історично найчастіше використовуються у навчальному процесі. До них відносяться словесні (вербальні), наочні та практичні методи.

Тренажні методи навчання – групи методів навчання, які передбачають багаторазове систематичне повторення певних дій з метою закріплення відповідних вмінь і перетворення їх у навички.

Тренінг – форма навчання, яка передбачає набуття життєвих навичок або особистих переконань у процесі сумісної діяльності суб'єктів навчання та тренера.

Третинна профілактика, або реабілітація – комплекс соціальних, просвітницьких і медико-психологічних заходів, спрямованих на попередження зривів і рецидивів хвороби, що сприяють відновленню особистого та соціального статусу хворого і поверненню його у сім'ю, в освітню установу, у трудовий колектив, до суспільно корисної діяльності.

Урок засвоєння нових знань – тип уроку, основною метою якого є надання учням теоретичних знань з теми, ознайомлення їх з новими поняттями, фактами, законами та закономірностями, формування нових вмінь і навичок.

Урок індивідуального опрацювання матеріалу навчального блоку – тип уроку, який використовується на III циклі для перевірки засвоєних учнями знань, вмінь і навичок.

Урок перевірки знань та вмінь – тип уроку, основною метою якого є перевірка засвоєних учнями знань, вмінь і навичок.

Урок розбору навчального матеріалу – [див. Шкільна лекція].

Урок узагальнення та систематизації знань – тип уроку, основною метою якого є узагальнення та систематизація фактичних знань, вмінь і навичок з теми.

Урок формування практичних вмінь та навичок – тип уроку, основною метою якого є формування практичних вмінь та навичок.

Урок фронтального опрацювання матеріалу навчального блоку – тип уроку, який використовується на III циклі для удосконалення знань, вмінь і навичок з теми.

Фактори ризику – умови, обставини, конкретні причини, які більше, ніж інші відповідальні за виникнення і розвиток хвороби.

Форма навчання (форма організації навчальної роботи) – спеціально організована, взаємопов'язана діяльність учителя та учнів, яка відбувається у встановленому порядку, у певному режимі. Формами організації навчання є уроки (навчальні заняття), лекції, семінарські заняття, тренінги, факультативи, екскурсії, консультації, практикуми. Кожна з форм навчання є окремою системою, яка визначається метою, змістом, принципами, методами і засобами.

Шкільна лекція (урок розбору навчального матеріалу) – тип уроку, який використовується на III циклі для швидкого надання учням порівняно великого обсягу фактичних знань з теми.

ВИМОГИ ДО ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ з методики навчання основ здоров'я

- 1. Реферат** подається бажано в друкованому вигляді обсягом 10 – 12 (до 15) сторінок.
- 2. Реферат** повинен складатися з:
 - стандартно оформленого *титульного листа* (див. зразок);
 - складного *плану*, в якому зазначені: вступ (мета реферату, обґрунтування теми), розділи реферату, висновки, список використаних джерел;
 - *списку використаних джерел*.
- 3. Мультимедійна презентація** подається в електронному вигляді у форматі Microsoft Power Point обсягом 15–25 слайдів.
- 4. Мультимедійна презентація** повинна складатися з:
 - *титульного слайду* із зазначенням теми роботи, ПІБ виконавця та місця його навчання;
 - слайду з *планом* матеріалу, представленому у презентації;
 - *змістової частини*, де розглядаються основні питання теми, подається текстовий, ілюстративний та відеоматеріал;
 - *контролюючої частини* у вигляді тестових завдань з теми презентації (10 запитань, 3–4 варіанти відповідей, з яких одна є правильною);
 - *списку використаних джерел*.
- 5. Інші види самостійних робіт** подаються під стандартно оформленим титульним листом за визначеними зразками (для планів-конспектів, методичних розробок позакласних заходів тощо) або (для схем, проектів) у вільному вигляді.
- 6. Самостійна робота** захищається на практичному занятті та оцінюється за кредитно-модульною системою.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ЧЕРНІГІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені Т.Г. ШЕВЧЕНКА

зразок
оформлення

Кафедра біологічних основ
фізичного виховання та спорту

САМОСТІЙНА РОБОТА
з методики навчання основ здоров'я
на тему:

**"ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ
ЗАЛЕЖНОСТЕЙ.
СПЕЦИФІКА ФОРМУВАННЯ ЗАЛЕЖНОСТЕЙ
У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ"**
(РЕФЕРАТ)

студента 54 групи
факультету фізичного виховання
Браташа Сергія Васильовича

Науковий керівник –
доцент кафедри біологічних основ
фізичного виховання та спорту,
к. пед. н. **Жара Ганна Іванівна**

ЧЕРНІГІВ, 2011 р.

////////////////////////////////////
НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ВИДАННЯ

ЖА́РА Ганна Іванівна

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ОСНОВ ЗДОРОВ'Я

Практикум для студентів
педагогічних вищих навчальних закладів

Комп'ютерна верстка
та макетування

О.І. Полковник

Комп'ютерний набір

Г.І. Жа́ра

*Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 17500-6250 ПР від 16.11.2010 р.*

Підписано до друку 12.05.2011 р. Формат 60×90 1/16.
Папір офсетний. Друк на різнографі.
Ум. друк. арк. 7,91. Обл.-вид. 5,08. Наклад 100 прим.
Редакційно-видавничий відділ ЧНПУ імені Т.Г. Шевченка.
14013, вул. Гетьмана Полуботка, 53, к. 208.
тел. 65-17-99. Chdpu_tipograf_208@gmail.com